

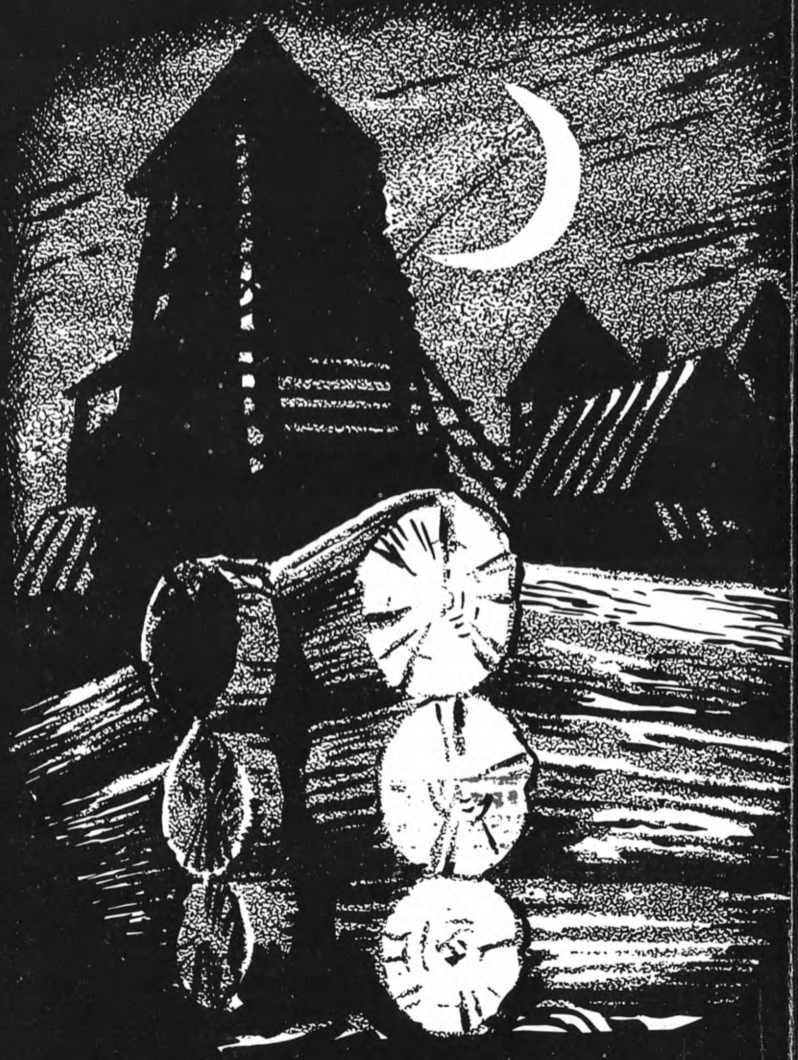
Олексій Коломієць

ДИКИЙ
АНГЕЛ
*
КАМІНЬ
РУСИНА

П'єси

Олексій Коломієць

ДИКИЙ
АНГЕЛ

*

КАМІНЬ
РУСИНА

Піси

Київ
«Радянський письменник»
1982

У2
К61

В сборник
известного украинского советского
драматурга,
лауреата Государственной премии СССР
и Государственной премии Украинской ССР
имени Т. Г. Шевченко
вошли пьесы
«Дикий Ангел» и «Камень русина».
«Дикий Ангел» —
одно из лучших произведений
последних лет в украинской драматургии.
Проблемы, затронутые в пьесе,
глубоко волнуют
нашего современника,
выходят далеко за рамки семьи Ангелов,
изображенной в драме.
Трудолюбие, честь рода,
гордость за свою страну,
за дело, которому посвятил всю жизнь, —
в надежные ли руки
передает старшее поколение
эти непреходящие моральные ценности?
«Камень русина» — пьеса
о далеких временах нашей истории,
о легендарном князе Кие,
основавшем славный город на Днепре,
который стал
неприступной крепостью
на пути завоевателей,
о борьбе русичей с кочевниками.

Рецензент *М. Я. Зарудный*

К $\frac{70303-094}{M223(04)-82}$ БЗ.5.26.82. 4702590200

© Издавництво «Радянський письменник», 1982

ДИКИЙ АНГЕЛ

Повість про сім'ю
на дві дії

ДИЙОВІ ОСОБИ

Ангел Платон Микитович

Уляпа — його дружина.

Петро
Федір
Павлик

} їхні сини.

Таця — їхня дочка.

Ліда — Петрова дружина.

Клава — дільничний лікар.

Маляр — Клавін чоловік.

Крячко — пенсіонер.

Клоков — кореспондент.

Віля — художник.

Оля — Павликова дружина.

ДІЯ ПЕРША

Картина перша

Новеличке подвір'я. Гапок одноповерхового будиночка з прибудовою — домашньою майстернею. Посеред двору збитий з дощок стіл Стови. На ньому умивальник і прилаштований телефон під дашком. Саморобне крісло-гойдалка. Остороп — осліпчик.

Ганя зачісується біля умивальника. Федір лагодить стілець. Ліда в кріслі-гойдалці. Уляпа накриває стіл.

Ліда. У вас мовби маленька нецистуна фортеця. Спокій і якесь особливе відчуття безпеки. В минулий приїзд на вулиці мене застала гроза. Блискавиці й громи, здавалося, на тротуари надали. Я так злякалася! А забігла сюди, у двір, — і страх пропав. Наче громи і блискавиці боялися сюди вдарити.

Ганя. Якщо тато були вдома, звичайно, побоялися.
Уляпа. Не пацекуй, Таню!

Ліда. І кольоровий телевізор, і оце саморобне крісло у вас напрочуд насують одне до одного.

Уляпа. Коли вже тобі так усе подобається — то в нас би й відпочила, а не їхала на курорт.

Ліда. Море...

Ганя. З великої висоти море здається калюжею.

Уляпа. Ти його бачила з висоти?

Ганя. Побачу.

Уляпа. Забила собі в голову стюардесою стати.

Ліда. А батько?

Уляпа. Вона така, що й батька умовить.

Федір. Скільки ж ти, Лідо, не добула на курорті?

Ліда. Сім днів.

Уляпа. А гроші повернули?

Ліда. Ні.

У л я н а. То вже б добула.

Л і д а. Захотілося вас провідати і за домом сучила.
За Петром. І сипка треба забрати від мами. Ми
з Петром без нього не можемо.

У л я н а. Петро і минулий рік, і цей без відпустки,
хоч би до пас павідався.

Ф е д і р. Запапів Петро.

У л я н а. Хіба можна так на брата?

Ф е д і р. Можна.

Л і д а. Не запапів, а все в роботі, він такий скаже-
ний до роботи, як і всі ви.

Т а п я. Мене виключи з цієї компанії.

У л я н а. Годі ченуритися. Збігай на город цибулі
вирви.

Тапя виходить.

Л і д а. У вас уже і город свій?

У л я н а. За гаражем грядочка. За той шматочок
землі клопотів та прикрощів...

Л і д а. То навіщо було брати?

У л я н а. А як же без грядки, без свіжої городини?
За пучок кропу на базарі гривеник беруть. Ні
совісті, ні правди нема в людей. Десять копі-
йок за жмутик трави. Борщ дуже дорогий вихо-
дить... А суп ми не любимо.

Л і д а. Петро часто каже: якби такого борщу, як
мама готує.

У л я н а. На борщ треба і городину свіжу, і м'ясо
свіже, базарне...

Заходить Тапя, кладе цибулю на стіл.

Мало не забула: хто зі мною завтра на базар
поїде?

Л і д а. Далеко збираєтесь?

У л я н а. Десь у район, щоб дешевше.

Т а п я. Я не поїду.

Федір. Чого не поїдеш?

Таня. Нещодавно права одержала... Неділя, машин багато, ще в аварію потраплю.

На гапок виходить Павлик.

Павлик. Мамо, де моя біда сорочка?

Уляна. Там, де прасоване лежить... Павлику, поїдемо завтра на базар?

Павлик. Категорично ні! *(Іде в хату)*.

Уляна. Навіщо ж тоді машину купували — щоб у гаражі стояла?.. Такі гроші витратили.

Таня. В гаражі... Наш «Запорожець» уже сам повертає на дешеві базари.

Ліда. Я ще не їздила самостійно, але на права зда-ла. Ми з Петром надумали купити машину.

Уляна. А гроші?

Ліда. Будемо відкладати потроху.

На гапку з'являється Павлик.

Павлик. У сорочки верхній гудзик відривається.

Уляна. Таю, приший.

Таня. Були нани, були раби, а тепер усі товариші!

Павлик. Де голка?

Уляна. У рушнику.

Павлик іде в хату.

Таня *(підходить до Ліди)*. Так модно одягаєшся! І де тільки все дістаєш?

Ліда. Петро дістає. Він краще на одязі розуміється, ніж я.

Таня. Мені б такого чоловіка, як наш Петро.

Ліда. Ти дівчина вродлива, сама вибереш собі жениха.

Таня. Тепер такі женихи, що самі на пляшку ка-нють, де вже їм про жінчин одяг дбати.

Федір. Петро заробляє, мабуть, по півтисячі?
Виходить на гапок Павлик.

Павлик. Мамо, де отой галстук біластий?
Уляпа. Там, де лишив, па бильці ліжка.

Павлик виходить.

Федір. Запанів Петро, міг би й приїхати.

Ліда. Я ж кажу — його від роботи не відірвеш.
У вас, у Ангелів, така вдача.

Таня. Кореспондент з області приїхав, до мене під-
ходив, хотів парис про нашого батька робити.
Але, мабуть, роздумав. Щось йому не сподо-
балось. І Федір теж не сподобався. Бурмило,
каже, не чоловік.

Уляпа. Чому це про тебе так?

Федір. Я до пуття і не розчув, і не зрозумів, що
він запитував. От я йому й кажу — у перерві.
Сам він бурмило! Працюеш, а воно лізе!

Таня. І сюди приходив. Може, сьогодні ще прийде.

Уляпа. Треба ж батькові сказати.

Таня. Мабуть, не прийде.

Уляпа. Тебе не розбереш: то прийде, то не при-
йде.

Вривається після «Мой дед — разбойник»:

Мой дедушка разбойник, разбойник,
разбойник,

Был в самом деле очень знаменит.

Кто мимо дедушки пройдет,

Все деньги сразу отдает,

Иначе будет бит,

Иначе будет бит.

Где ж ты, времечко лихое,

Когда можно было жить разбоем, да, да!

Уляпа. Знову сатану включив.

Таня (підходить до телефону, набирає). Ванько,
Вапько! Виключи, дурню, бегемотію! Дай по-

обідати. Чуєш?.. *(Кладе трубку. До Ліди)*. Це наш сусід Крячків Вацько забавляється...

Пісня уривається.

Ліда. Послухався?

Уляна. Він батька за петельки хапає... Такий волююга, що світ по бачив. Тапі, правда, побоюється.

Федір. Таю, поїдь завтра па базар.

Таня. Кому тато скаже, той і поїде.

Ліда. «Як тато скаже!» Петро і нашому сипкові співав ту пісню, що ви маленькими співали... Як це вона починається? *(Пробує наспівати)*.

І сказала стиха мати:

— Не пустуйте, бо йде тато.

Таня підспівує.

І сказала стиха мати:

— Ійте, діти, бо йде тато! —

І сказала стиха мати:

— Спати, дітки, бо йде тато!

Самі придумали чи десь почули?

Федір. Це ще не вся пісня... Вона довго співається:

І сказала стиха мати:

— До роботи, бо йде тато.

Таня. Цей куплет Федір запам'ятав. Колись сапчата свої поламав і не хотів лагодити. Так тато йому всипав.

Уляна. Усім потроху діставалося. Хіба що Павлика трошки милували.

Таня. Любимчик.

Виходить Павлик.

Павлик *(до Тані)*. Зав'язки галстук.

Таня (*зав'язує*). Пора самому павчитися.

Павлик. Ширший вузол.

Таня. Що з тобою? Наче щось украв, аж руки трусяться, і очі, як у цигана на ярмарку. Злякався, що трійку схопив?

Уляна. Мовчи, батько почує — обід пропаде. Павлику, стипендію не заберуть?

Павлик. Ні.

Уляна. І то добре. Таю, клич батька — пора обідати.

Таня (*підходить до прибудови, стукає кулаком у двері*). Папе президент, обід подано!

Ліда. Петро розказував: ніколи не бачив, щоб батько відпочивав... Усе щось робить.

З прибудови виходить Платон. Видно, колись був у силі чоловік. Обличчя суворе, втомлене, підходить до умивальника, мие руки. Павлик виніс рушничок.

Ліда. Пробачте, звичайно, мою нетактовність, але не втерплю, скажу. Оце дивлюся: Уляна Охтисівна готує обід, Федір майструє, Платон Микитович мовчки мие руки, і Павлик з рушничком. Так, здається, було і минулого разу. Я піби вдруге дивлюся той самий фільм.

Тап'я. А який наступний кадр?

Ліда. Мабуть, Уляна Охтисівна скаже: «Пора обідати, ставте стільці».

Уляна. Справді. Беріть, діти, стільці. Федоре, принеси Ліді.

Ліда. Не будемо порушувати традицій. Кожен сам собі принесе стілець.

Павлик, Таня, Ліда приносять стільці. Федір приносить матері, собі ставить полагоджений. Павлик вносить велике саморобне крісло, ставить на чолі стола.

Ліда (*дістає пляшку вина*). Кримське.

Федір. Не обід — бенкет.

Таня. А перед бенкетом — експропріація, або, просто кажучи, грабунок серед білого дня.

Платон (*сiдає в крісло*). Вино?

Ліда. Це я з Криму. Сьогодні ж субота.

Таня. День зарплати — майже свято.

Платон. Вино не для обіду. (*Дiстає блокнот, на-
дiває окуляри*).

Ліда. Павіть той самий блокнот.

Таня. При татовому дочерку його на все наше життя вистачить. Не літери, не цифри, а макове пасіння.

Федір (*пiдходить до батька, дiстає з кишені гроші, подає*). Двісті тридцять!

Батько бере гроші, рахує.

Уляна. Соромно сину не вірити.

Платон. А може, касир не додав? Рахувати не соромно, а припосити двісті тридцять карбованців, як хлончакові, — соромно!

Федір. Новий верстат — ще не припоровився.

Платон. Двісті тридцять карбованців за місяць, слюсар-інструментальник... При такому здоров'ї!..

Федір. Платять не за здоров'я, а за роботу.

Платон. Отож-то, що за роботу. Надурочні бери!

Уляна. Дай же Феді па витрати.

Платон. Минулого місяця брав. Де він їх потратив?

Таня. Двісті тридцять карбованців татові мало! Мені б такі гроші! А втім однаково: на заводі одержуй, а вдома здавай, тільки й того, що перенесла з одної каси в іншу.

Платон. Як у тебе, Таню?

Таня (*подає гроші*). Сто п'ять.

Платон. А преміальні?

Таня. Звідки знаєте?

П л а т о н. Менше балакай.

Т а н я. Двадцять п'ять собі залишила — на сукню.

П л а т о н. У тебе їх досить.

Т а н я. Не модні.

П л а т о н. На моду грошей немає.

У л я п а. Хай кушать.

Т а н я. Щедрі ви, тату. Отак, кажуть, колись куркулі родилися.

П л а т о н. Мабуть, що так.

Т а н я. І на курси п'ятнадцять карбованців.

П л а т о н. Які ще курси?

Т а н я. Я вже казала. Двоземних мов. Стюардеса має знати мінімум дві мови.

П л а т о н. Хочеш на курси — прироби. Тобі ж хотілося у складальний — перехідь. Там і зарплата більша.

Т а н я. Обіцяють, а не переводять.

П л а т о н. Для переходу в інший цех треба готуватися. Походити, подивитися, за когось попрацювати. З цеху в цех — не з одного трамвая в другий.

Т а н я. Це мені ясно, а на курси давайте!

П л а т о н. Сказав — прироби. Приробиш — краще вчитися будеш. *(До Павлика)*. Як у тебе, студенте? Ще не одержав стипендії? Там у вас порядку немає. *(Складає окуляри, ховає блокнот)*. Ти, синку, в ці капікули на завод не підеш. За два місяці — триста карбованців! Не підеш.

У л я н а. Нарешті зжалився батько. А то чужі діти відпочивають, а він свого — на завод.

Л і д а. Мій Петро теж здавав гроші у батькову касу?

П л а т о н. Тут жив, тут одягався, харчувався — і гроші до купи. Всі на одних правах.

Т а н я. Ви, тату, як нішли на пенсію, то ще поскупішали.

П л а т о н. Поскупішаш. Бач, поганенько ми цей місяць потрудилися. Не підеш, Павлику, на завод... Запишешся у ті бригади, що на Північ їдуть.

У л я н а. На Північ?

П л а т о н. Північ теж земля, і паша земля.

У л я н а. Ти б свою дитину і в пекло послав, аби більше грошей. Не даєш відпочити.

П л а т о н. Після яких трудів? Десять місяців з портфельчиком бігав... Натомився! Нещодавно по телевізору бачив — вручали школярам ключі від Артеку. Серед тих дітей були такі здоровані, що їм би каміння бити, а їх в Артек! Тепер їм ключі від Артеку, а там від Сочі, а потім без ключів труситимуть батьківські кишені... І кишені, й душі. Подавай їм життя розвеселе!.. (Пауза). Досить розмов. Обідати! Наливай, Федоре, пива.

Л і д а. Може, вина?

П л а т о н. Хай стоїть — не пропаде. А ти чого, Павлику, задумався? Пообідай, а потім думай, коли є про що.

Федір наливає в бокали пиво.

У л я н а. Як же не думати — на Північ дитину посилаш. Там, мабуть, і літом холодно. Захворіє.

П л а т о н. Може, в Артек його?

У л я н а. Знали наші діти Артек? Оно! (Жест). В отій майстерні з трьох років.

Т а н я. У нас гостя, а ми сімейні чвари завели... Перенесемо це питання, як кажуть у місцевкомі, на інше засідання.

У л я н а. На Північ! А в що одягнути дитину?!

П а в л и к. Нікуди я не поїду

П л а т о н. Це ж чому?

П а в л и к. Є причина.

П л а т о н. Говори.

П а в л и к. Я вам потім скажу.

П л а т о н. Говори, тут усі свої — дшпигунів немає.

Пауза.

П а в л и к. Я женюся!

Пауза.

У л я н а. Дурні жарти.

П л а т о н (*зупинив довгий погляд на синові*). Прийде час — жепишся.

П а в л и к. Я без жартів.

П л а т о н. Я теж. Будемо ми сьогодні обідати чи ні? (*Бере в руки бокал*). Якщо тобі, синку, й прилетіпалася в голову ця думка — викинь її геть! Закінчиш інститут, попрацюєш, щоб у гаманці завелосся, а тоді й женися. Інакше як жити?

П а в л и к. Яюсь проживу.

П л а т о н. Десять тисяч виграв на лотерею? Жени-тися захотів, жовтодзьобий!

У л я н а. Ти, батьку, не гримай на дитицу. Сказав — не дозволю, і досить.

Ф е д і р (*подає Павлику бокал*). Випий, чим дражнитися.

П а в л и к. Ми вже записалися.

Присутні вражені словами Павлика. Лише Платон, мов і не почув, павіть голови не повернув у бік сипа. Повільно, занадто повільно випив своє пиво.

Т а н я. Може, й весілля згуляли?

П а в л и к. Згуляли!

У л я н а. Люди добрі, що ж воно робиться в світі білому?

Т а н я. Нічого особливого — дитя женилося!

У л я н а. Павлику!..

Ф е д і р. Він правду каже.

У л я н а. Як же так, без батькового дозволу?

Т а н я (*наспівує*).

І сказала стиха мати:

— Хоч женитись, спитай тата...

П а в л и к. Знав... не дозволите.

Ф е д і р. Своїм сказати треба було.

Л і д а. Звичайно, безглуздо одружуватися, не маючи нічого за душею. Але ж кажуть — «з милим рай і в курені».

П л а т о н (*не витримає*). Ледар і дурень надумали таке безглуздя. «В курені». В курені живуть злидні, а злидні перегризають горло коханню, хоч би яке воно було! Є в тебе дах над головою?! Зможеш прогодувати, одягнути дружину свою? Женися! А ні — зайцем бігай по світу, хоч цілий вік бігай! Думав, як жити?

П а в л и к. Думав.

П л а т о н. З чужої миски годувати дружину?

У л я п а. Прогодуємо — не збідніємо...

Т а н я. Наналися на хлопця. Може, невісточка така красуня, що всі навколішки перед нею станемо. Де вона тепер, Павлику?

П а в л и к (*подивився на годинника, непевний жест*). Тут чекає.

Т а н я. Хай заїде.

Всі ждуть, що скаже батько, але той мовчки обідає.

Л і д а. Незручно. Дружина тебе чекає, Павлику... Розписалися — то вже дружина.

П а в л и к (*ще вагається*). Тату...

У л я н а. Клич.

Павлик глянув на батька — швидко вийшов.

Т а н я. Тату, ти при ній не гримай на Павлика, він же тепер мужчина.

Ф е д і р. Ну й Павлик...

Т а н я. Заздриш? Павлик уже жонатий, а ти...

У л я н а. Вгамуйся, Тапо!

Т а п я. Молодець Павлик! Одружився тихо, мирно, мовчки.

Ф е д і р. Так не можна.

Т а н я. Коли будеш з татом радитися про своє одруження, поклич мене, хочу послухати.

Вривається дика пісня «Мой дед — разбойник». Тапа підбігає до телефону, набрала номер.

Т а н я. Ванько, перестай! Ми ще обідаємо!.. Що?.. Не твоє діло. Виключай! (*Вішає трубку*).

Музика затихає.

Л і д а. Заскочила блискавка і в нашу фортецю.

Т а п я. Ще буде грім.

Заходить Павлик і майже тягнучи за собою Олю. Зупинились. Оля, топчигне дівча, виходить наперед, але ще тримає за руку Павлика.

О л я. Добрий день!

У л я н а. Здрастуй. (*Пауза*). Як же тебе звуть, дівчино?

О л я. Оля.

У л я н а. Просимо до столу.

Л і д а. Сідай, Олю, біля мене. Я теж їхня невістка.

Дві невістки на одному стільці. Тісно, але зручно, у випадку чого, вдвох відбиватися будемо.

Оля несміливо сіла.

Пообідаємо, розмова краще піде.

О л я. Я... ми недавно з Павликом пиріжки їли.

У л я н а. Скільки ж тобі років, серденько?

О л я. Вісімнадцять.

У л я н а. Раненько заміж побігла.

О л я. Павлик сказав, то й побігла...

У л я н а. Весілля ніби було? Де ж ви гуляли?

О л я. У нашому гуртожитку, в тринадцятій кімнаті.
Т а н я. Тринадцята кімната! Гарний початок сімейного життя!

У л я н а. Учишся?

О л я. У медшколі, на другому курсі.

Т а н я. Чудово!

Л і д а. Ось і моє випо ~~зда~~добилося. Вип'ємо за здоров'я молодих. Таню, давай чарки, а ти, Федоре, відкоркуй пляшку.

Федір бере пляшку, дивиться на батька, ніби питає дозволу. Тая вносить чарки, ставить на стіл, Федір паливає.

Т а н я. Оце суботонька!

Л і д а. Олю, ти повинна звикнути до цієї прекрасної сім'ї, люди дуже гарні, але мовчкваті, за випятком мого Петра.

О л я. Павлик теж говорить...

Л і д а (*піднімає чарку*). За здоров'я молодих! Щоб були вони дружні та щасливі.

Всі випивають, тільки двоє, Оля та Платон, тримають чарки, дивляться одне на одного. Врешті Оля торкнулася губами й поставила чарку, а Платон Микитович випив до дна.

У л я н а. Павлику, чого ти піби не вдома?.. І Олі стілець би виніс.

Павлик вносить табуретку, але Федір забирає її собі, а стілець ставить Олі.

Якось перед людьми ніяково — скажуть, потай женили сина.

Т а н я. Заново переженимо. Хто там бачив весілля в тринадцятій кімнаті? А тут: таксі з прапорцями, «гірко» кричатимуть, «Запорожець» по районних базарах побігає, понавозить дешевої свинини, тато розкошелиться, видасть зі своєї скарбниці карбованців... Скільки, тату?

У л я н а. Ти б менше торохтіла.

Ф е д і р. Ольго, а батьки твої де?

О л я. Мама в Івапківському районі медсестрою працює.

Ф е д і р. А батько?

О л я. Не знаю. Утік, ще як я маленькою була.

У л я н а. Мама знає, що ти заміж вийшла?

О л я. Ми з Павликом ще їй не казали.

Платон Микитович підвівся, пішов до хати.

Т а н я. Ти, Олю, вже зорієнтувалася хто є хто? Я — Тапя, сестра твого Павлика. А це — Ліда, дружина нашого старшого брата Петра. А ото, до хати пішов, Павликів тато. Наш тато!

Л і д а. Здається, гроза пройшла мимо. Платон Микитович угамувався.

У л я н а. Якби-то.

Л і д а. І все ж весілля будете робити чи ото, як було в тринадцятій, так і залишиться?

Ф е д і р. Хіба то весілля? Треба, як у людей.

У л я н а. І так усі про нас говорять: «Скупі, корисливі» та всяке...

Т а н я. Мабуть, оригінальне весілля було в тринадцятій. Ти, Олю, й фату одягала?

У л я н а. Вони такі дорогі тепер.

О л я. Ми з Павликом не купували фати. Я позичила в одної дівчини. Вона вже тричі заміж виходила, а фата нова-новісінька.

Т а н я. Мамо, допитайся, може, й Федір уже оженився, то щоб весілля разом. Менші витрати будуть.

У л я н а. І чого ти до Федора причепилася?

Т а н я. Він знає.

Ф е д і р. Багато говориш, Таню. Якби стільки ще й робила.

- Т а н я. Все вимірюєш одним аршином. Жити, Олю, в нас тобі буде добре, але й робити змусять, як каторжну.
- У л я н а. Що ж — буде як буде!.. Ти, Олю, збирай свої речі та переходь до нас. Федір завтра вільний, допоможе перевезтись.
- О л я. Я сама. У мене чемоданчик легенький... Я його взяла з собою, він там, біля воріт.
- Т а н я. Ще хто вкраде посаг... Неси до хати.
- О л я. Я все забрала, Павлик так сказав. *(Вибігла)*.
- Л і д а. Пощастило — на весілля потрапила.
- У л я п а. На ту педілю, гадаю, упораємося. Напишемо, щоб і Петро приїхав.
- Л і д а. На весілля приїде.
- У л я н а. Ох, Павлику, Павлику, не сказав батькові. Що він тепер думає про тебе?
- Л і д а. У батьків серце добре.
Входить Оля з повеличким чемоданчиком, з вузликом книжок і зошитів.
- О л я. Це мої речі. А це — книжки й конспекти. Павлик сказав усе захопити.
- Т а н я *(усміхнулася)*. Ось ми вже й переїхали.
- Л і д а. А жити де будете?
- О л я *(глянула на Павлика)*. Павлик...
- У л я н а. У нас, а де ж іще...
- Т а н я. Я до мами в кімнату, а вони в моїй.
Входить Платон з двома чемоданами в руках, поставив біля столу.
- П л а т о н. Ось твої речі, Павле. *(Виймає гроші)*. Ось дев'яносто сім карбованців, це з твоїх лишилося. Бери і — в добру путь! Живіть!
- У л я н а. Куди ти його випихавш?! Отямся, Платоне!
- П л а т о н. Сам себе випхав. Оженився, своя сім'я, своє життя. Не радився з нами — виходить, у нього свої плани. Обрав дорогу — хай іде!

У л я н а. Горенько! Куди ж їм іти?

Пауза. Тиша.

О л я. Павлику, то кидай мене, раз тебе з дому проганяють.

Ф е д і р. Тату, хай поживуть...

Т а п я. У нас же місця — хоч танцюй.

П л а т о н. Вибрав свою дорогу, хай іде, і квит!
(До Павлика). Отак, синку! Живи своїм розумом. (Сів до столу, обідає).

Піма сцена. Всі вражопі вчипком Платона. Оля підходить до Павлика.

О л я (тихо). Може, ти лишайся, а я іду.

П а в л и к (бере чемодан). Ходімо!

Оля і Павлик виходять.

У л я н а. Синку, почекай! Платоне, зупини! Павлику! (Вибігає).

Ф е д і р. Це вже занадто, тату. (Виходить).

Т а н я. Феодалізм! (Вибігає).

Л і д а. Сумніваюся в мудрості вашого вчинку, Платоне Микитовичу.

П л а т о н (випив чарку). Не втручайся, Лідо. Павлик мій син. (Іде до хати).

Л і д а. Невже ви любові й жалю до сина не маєте? Куди вони всі?.. (Виходить з двору).

З хати виходить Платон з курткою в руках.

П л а т о н. Як же я забув куртку покласти?.. Повернеться, візьме... Не повернеться... (Пауза). «Жалю не маю», «Не люблю свої дитини»... Може, й вона мене не злюбить. (Виходить майже на авансцену). Що скажуть люди? Бува, батьки купують любов своїх дітей. Поки малі — за іграшку, за морозиво, потім п'ять, десять ко-

пійок, двадцять, карбованець, троячка. Потім дитя вже саме лізе до них у кишеню! А потім жінку привсде — годуйте! «Коли хочеш, батьку, щоб тебе любили, не пручайся...» На це я пе піду! «Прогнав сина!» Нехай його життя поколесить, поморозить, попече! Життя — не батько, не мати — подарунків не робитиме. «Жалю не маю!» А без мене хто його жалітиме? Люди? У них своїх клопотів повно. /

Заходить Ліда.

Ліда. Пішли до автобусної зупинки... Куди дінеться Павлик зі своєю дружиною?

Платон. Його діло!

Заходить Крячко. Він тут частий гість. Сідає на осліпчику, старанно зачісується, лише після цього звертається до Ліди.

Крячко. У гості, Лідо?

Ліда. У гості.

Крячко. Тоді здрастуй.

Ліда. Доброго здоров'я.

Крячко. Петро живий-здоровий? У начальстві? Я оно з Платоном у найвищому начальстві — пенсіонери! Живемо найкраще — на всі гроші! Балакаємо і розважаємось на весь розум, який ще лишився! Ніхто вже нічого не додасть і не відбере! Дивлюся: пішов Павлик з чемоданом, догадуюсь — погнав Платон кудись хлопця гроші заробляти. А навіщо тобі, Платоне, гроші? У тебе й так добра всякого на десятьох. Ось я тебе знаю без малого тридцять років, і все тобі мало. Робиш, заробляєш, приробляєш, надурочні, преміальні... На пенсії, а влаштувався ще в хлібний магазин приймальником. Уночі довар приймає, або сам, або Федора посилає,

аби шістдесят карбованців придбати. Такі, як ти, Платоне, оббирають державу, як липку.

Ліда (*наливає*). Випийте, дядьку, пива.

Крячко. Випий пива, а в Платона кров закипить — добро його пропало... За копійкою він не те що нахилиться, а ляже!.. Була революція, політгуртки, паглядна агітація, п'ятирічки, соцзмагання... А Платон вистояв зі своєю ідеєю — гони копійку.

Ліда. Живеш, то треба й заробляти.

Крячко. У мене оно будиночок гірший, ніж у Платона, не маю ні «Запорожця», ні кольорового телевізора, ні ощадної кпижки... Я не капіталістичної філософії — мною не керує копійка...

Платон засміявся.

Що з тобою, ти ж раз на рік смієшся.

Платон. Злиднями людина хизується...

Крячко. Не злиднями, а соціалістичною свідомістю. Я не голодний і не голий, що мені треба? (*Наливає пива. Випиває. Знову сіє на ослінчик*).

Платон. У тебе, Крячко, світогляд, як у тої кози: влітку пасеться, а взимку їсть, що дадуть.

Ліда. Живіть ви по-своєму, а Платон Микитович буде по-своєму.

Крячко. Ні, я все життя активіст! Поки на заводі працював — на зборах його чистив. А тепер доводиться індивідуально. Усе б йому простив, а за те, що жмикрут — простити не можу. На фронті в одному взводі служили. Платон улітку в ранці шапку носив. І тут, бачив, людям каструлі, відра клепає, майструє. Усе дбає, усе мало. Сто років проживеш? Ні! Правда, ти міцний, як дуб, може, й проживеш до ста.

Платон. Чого прийшов?

Крячко. П'ятірку до пенсії.

Платон дає гроші.

Воно й не личить брати в підсудного... Але до суду віддам. Куди синок майнув? Менший. Може б, і мого прихопив, ніяк до роботи не прилаштую.

Платон. Бо злодій.

Крячко. Що?

Платон. Злодій твій син!

Крячко. Як ти смієш! Він своє віддасть, не те щоб украсти.

Платон. Не працює, а їсть — значить злодій. Не заробив, а тринькає — злодій.

Крячко. Моє їсть — не твоє.

Платон. Гірший за того злодія, що нишком краде, по ночах, бо твій — серед білого дня...

Крячко. Куркуляка! Йому і мого добра жаль.

Платон. Усе державне, усе наше, і все моє!

Крячко. З такою формулірочкою ти завтра не те що пустирчик цибулькою висадиш, а всю дорогу. Ну, за цю справу я тобі ще на суді покажу.

Ліда. Про який ви суд, дядьку Крячко?

Крячко. Розумієш? Ото ж (*жест*) обіч дороги такий пустирчик був. Ми збиралися там стенд поставити. Намалювати, написати, яким стане селище за п'ятирічку. А Платон і прихватив той пустирчик — цибулькою, кропом засадив. Управ на нього немає. Будемо товариським судом судити. Я виступатиму громадським обвинувачем. Я вже там виллю душу... Скоро ідеш, Лідо?

Ліда. Днями.

Крячко. Я пішов. Щось серце коле.

Ліда. Я теж пройду в магазин.

Ліда й Крячко виходять. Платон лишається один.

П л а т о н. Пташка — і та гніздо в'є, щоб і вітер не звалив, щоб і дощ не залив, щоб і тепло пташеняттам було. Крячко і пташці сказав би: багатієш! Народилася людина — то й живи! І добре гніздо своє клади, щоб і дощ, і вітер, і холод не страшні були тобі.

Заходить К л о к о в, зупиняється на відстані, придивляється до Платона. Клацає фотоапаратом. Платон мовчки спостерігає за ним.

К л о к о в. Доброго здоров'я. Якщо не помиляюся, Платон Микитович Ангел? А я Клоков, з газети. Ось...

Простягає посвідчення. Платон навіть не подивився.

Хотів ближче з вами познайомитися. Депо мені вже відомо. Стаж роботи, висока кваліфікація. Син і дочка на заводі. Словом, потомствена робітнича сім'я.

П л а т о н. Так.

К л о к о в. Попередньо хочу з'ясувати кілька питань. Але домовимося, відповідати так, ніби ви розмовляєте з добрим приятелем.

П л а т о н. Давай, як з приятелем.

К л о к о в (*відходить далеченько, фотографує, потім виймає блокнот, приготувався записувати*). Коли почалася ваша трудова діяльність?

П л а т о н. З двох років.

К л о к о в. Тобто?

П л а т о н. Штанці сам одягнув, потім іграшки собі майстрував, потім по господарству, потім школа, потім завод...

К л о к о в. На війні були?

П л а т о н. Був.

К л о к о в. Героїчні вчинки, приклади?

П л а т о н. Вся війна — приклад.

К л о к о в. Ваша мета в житті?

П л а т о н. Добре жити.

К л о к о в. Що, на ваш погляд, для цього треба?

П л а т о н. Мати здоров'я і гроші.

К л о к о в. Уточніть про гроші.

П л а т о н. Або заробити, або вкрасти. Третього пути немає.

К л о к о в. Громадська робота, коли працювали на заводі?

П л а т о н. Біля верстата.

Пауза.

К л о к о в. У багатотиражці я читав, що ви любите гроші.

П л а т о н. Не люблю, а поважаю.

К л о к о в. Там вас намалювали Ангелом, а замість Крил — п'ятірки. Підпис — «Стяжатель».

П л а т о н. Правильно, все тягну до себе, а що ж, до сусіда тягти?

К л о к о в. Вища мета вашого життя?

П л а т о н. Ото ж і є вища — жити як слід.

К л о к о в. Через багатство держави до свого власного.

П л а т о н. А ми разом з державою і плануємо, і багатіємо... Правда, я трошки попереду. Бо в неї є ще чимало дармоїдів: або не працюють зовсім, або багато балакають і мало роблять... А в моїй державі цього немає... Як заробив, так і їж! Як заробив, так і одягайся. Будемо кінчати, приятелю.

К л о к о в. Що ви стружете?

П л а т о н. Ложку.

К л о к о в. Давайте зробимо кілька фото. Гадаю, ви часто згадуєте роботу, свій верстат. Станьте так, наче задумалися.

П л а т о н. Думки не сфотографувш.

К л о к о в. Тоді візьміть пенсійну книжку й дивіться так, ніби це вам подарували велику радість і спокій на старості...

П л а т о н. Не подарували — заробив! І не в ній радість і спокій.

К л о к о в. А сфотографувати, що стружете ложку, — поганий кадр!

П л а т о н. Яка в тебе зарплатня?

К л о к о в. А що?

П л а т о н. Я тобі все кажу, а ти таїшся.

К л о к о в. Сто п'ятдесят.

П л а т о н. Непогано. За такі гроші треба метикувати. *(Пішов до хаги).*

К л о к о в. Бурбоп.

Клоков вийшов з двору. В цей час підійшла Т а н я.

Т а н я. Здрастуйте!

К л о к о в. Привіт!

Т а п я. Побачилися з татом? Не підходить, негативний тип. Так?

К л о к о в. Майже.

Т а н я *(посміхнулася)*. А я не годжуся в героїні вашого нарису?

К л о к о в *(теж посміхнувся)*. Гадаєте, цікаво буде читачеві?

Т а н я. Я наче навмиспе готувала себе для преси. Послухайте. Школу закінчила з медаллю і пішла працювати на завод. Цікаво?

К л о к о в. Бал не добрала?

Т а н я. Навіть документи не подавала.

К л о к о в. Цікаво.

Т а н я. Зайдете в цех — на Дошці пошани. *(Жест, мовляв, мій портрет)*.

К л о к о в. Цікаво.

Т а н я. Люблю літературу. Толстой, Достоевський,

Джек Лондон, Фітцджеральд, Сент-Екзюпері,
Распутін, Гончар, Загребельний...

К л о к о в. Цікаво.

Т а н я. Мрію стати стюардесою, поглянути на пла-
пету з височини польоту лайпера. Звідти люди
мені будуть бачитись, як крапочки, і навіть ви,
кореспондент зі своїм фотоапаратом, здастесь
мені менші за сонечко, за мурашку, навіть за
блоху!

К л о к о в (*стримує образу*). Балакуча. До зустрічі.
Т а н я. Сподіваюся, її не буде. (*Пройшла кілька
кроків услід кореспонденту, імітуючи його ори-
гінальну ходу*).

Переміна світла.

Ранній ранок. Платоц, як завжди, щось майструє.
Заходить Кр'ячко.

К р я ч к о. Не спиться? Я теж не сплю. Уяви собі,
на всій землі люди сплять, а пенсіонери, як со-
ви, очі повітріщали — не сплять! А коли й пе-
рвертаються на другий бік, то тихо, щоб
іншим не заважать. (*Пауза*). Вчора я ото поза-
видував, що Павлик на роботу пішов, а мій лай-
дакує. А воно, виявляється, усе не так. Павлик
женився, а ти його прогнав... Привів жінку, а
ти їх з хати. Я свого п'яницю терплю, а ти
тверезих з хати... Сина з двору! Дикий ти чо-
ловік! Добувати копійку, може, і навчив своїх
дітей, а щоб зовсім їх під своє керівництво по-
вернути — теж пас! У нас, батьків, до них
стільки ж прав, як у англійського короля: що
напишуть, те й читай! Он мій два роки не пра-
цює, а я що? Побити вже не здужаю. Мати
нагодує. Сорочка, джинси, пляшка «чорнил» — і
над панами він пан. А може, воно так і треба?

П л а т о н. Поступися перед дітьми раз-вдруге, вони тебе і запитувать не будуть.

К р я ч к о. Піду. *(Виходить)*.

На гапку з'являється Л і д а.

Л і д а. Не набрид вам цей в'їдливий сусід?

П л а т о н. Звик до цього, як до задавпеної хвороби. Розбудив тебе?

Л і д а. Я міцно сплю, коли знаю, що не треба поспішати.

П л а т о н. Виходить, завжди довгенько спиш — куди людині поспішати, раз не працює.

Л і д а. У мене складна робота.

П л а т о н. То ти працюєш, а я й не знав.

Л і д а. Працюю.

П л а т о н. Що за професія?

Л і д а. Бути дружиною — це професія. Складна професія!

П л а т о н. Вперше чую про таке.

Л і д а. Уміти любити свого чоловіка — не так просто і не так легко.

П л а т о н. Приклад, як казав один кореспондент.

Л і д а. Візьмемо пас з Петром. Хоч би що там на роботі сталося, він левний: удома на нього чекає спокій, і затишок, і тепло. Я вивчила його звички, його смаки. Знаю, який костюм йому подобається, яку сорочку приготувати, які вузли він любить на галстуці. Знаю, які любить книжки, вгадую, що б він хотів на вечерю, на обід, на сніданок! Яке освітлення любить, які кольори не терпить. Він вибирає мені сукню, черевики — я дозволяю. Це йому приносить радість, а я вдвічі рада. Він часто подовгу затримується на роботі. Але хоч як пізно прийде, знає, його чекає гарячий чай. Не сам риється в буфеті, шукає цукор, хліб, масло, варення. Я йому все

приготую, подам. Коли прийде роздратований, засмучений чи обурений,— усе ж буває на роботі,— треба вміти повернути йому спокій. Холод з душі прогнати. Думаєте, міщанська філософія?

П л а т о н. Збирався подумати.

Л і д а. Коли чоловік знає, що в нього в тилу, тобто вдома, усе гаразд, він і па роботі краще працює. *(Усміхнулася)*. Треба б завести порядок: коли беруть чоловіка па роботу, вимагати характеристики не тільки па нього, а й па його дружищу. Бо якщо дружища лиха, то який же з нього працівник? Увесь час голова буде зайнята, що його чекає вдома.

П л а т о н. Твоя лекція мені, Лідо, сподобалася. Аплодувати не буду, а питання є. Виходить, жінці й працювати не треба? Хай у тилу поряється?

Л і д а. Ото в тилу і є її робота.

П л а т о н. А щоб підмогти чоловіку грішми?

Л і д а. Іпколи заробити вісімдесят карбованців утричі легше, ніж поратися в отому тилу. Але, на жаль, не всі жінки мають таку можливість, доводиться їм теж іти на трудовий фронт. *(Пауза)*. Крячко про Павлика взнав?

П л а т о н. Правди не сховавш.

Л і д а. Павлик, може, завтра й повернеться.

П л а т о н. Не повернеться.

Л і д а. Звідки знаєте?

П л а т о н. Син.

Пауза.

Л і д а. Піду скупаюся в озері.

П л а т о н. Обережно, воно глибоке.

Ліда виходить. Платон кинув майструвати, видно, втомлений, знесилений сів на стілець.

П л а т о н. Думав, мої діти слухняні... А Павлик...
(*Бере куртку, знову вшає на срілець*). Чи щось
подобачив... або не розумію їх, молодих...

Заходить К р я ч к о.

К р я ч к о. Повернувся я, побачив, Ліда пішла, і по-
вернувся. Павлик — ще не все твоє горе... Хо-
тів був не казати, але неові, й тому хвіст не
кожен дець потрошку обрубують, а зразу весь.
Отак і це: хай буде все зразу, все зпай! Про тво-
го Федора мова... Я спочатку не повірив. Рабо-
тяга з роботяг, не п'яниця, розумний. І в цьо-
му ж загадка. Та ще в такій сім'ї, як твоя.
А бач, і Федір з морального боку не певний. Ну,
я коротко, Платоне: лікаршу нашу дільничну
знаєш? Її чоловік маляр, квартири розмальовує,
білить, знаєш чи ні?

П л а т о н. Знаю.

К р я ч к о. Так ото твій Федя за лікаршею волочить-
ся, а маляр що? Малює й не знає, що його дру-
жина райськими яблучками другого пригощає.
Федя потай то на машині її підвезе, то проведе
увечері, а люди все знають: бачать і помічають,
і я теж. Одне слово: крім тебе і маляра, усім
відомий цей ганебний зв'язок. І чому вопо в та-
кій сім'ї з моральної лінії збчення? Отож,
тримайся, Платоне, я завжди з тобою! (*Вихо-
дить*).

Платон сидить якийсь час мовчки, потім бере ложку,
струже. Заходить Федір.

Ф е д і р (*знімає піджак*). Смішна робота розванта-
жувати хліб: і легка, а не приловчився.

П л а т о н. На завод устигаєш?

Ф е д і р. Звичайно. Правда, мені тепер раніше треба.
Хлопчину одного взяв ділу навчити.

П л а т о н. Записали паставником?

Ф е д і р. Сам, по добрій волі взявся. Заводу хороші спосарі-інструментальники он як потрібні!

П л а т о н. Тямущий?

Ф е д і р. Придивляюсь — піби береться.

П л а т о н. Чомусь думають — до музики треба талапт, до пісні слух, а майстровим абихто... Дивись, людину вчити — не різьбу класти.

Ф е д і р. Розумію. (*Хоче йти в хагу*).

П л а т о н. Зачекай, Федоре. (*Помовчав, окинув сина важким поглядом*). Правду кажуть, що в тебе з лікаркою... (*підшукує слово*) шури-мури.

Як глянув на нього Федір, Платон зрозумів — образливо те слово для сина.

Називай, як хочеш, по-своєму.

Федір мовчить.

Що ж ти себе і батька соромиш? Із заміжньою! На посміх і пересуди нашу сім'ю виставляєш... Чого зацінило?

Ф е д і р. Я люблю Клаву!

П л а т о н. Дівчат мало?

Ф е д і р. Я Клаву люблю!

Пауза.

П л а т о н (*насилу стримує себе*). Любиш?.. Любов не возять по закапелках, не приховують! Люббов не крадуть, Федоре!

Ф е д і р. Ми з Клавою ще не знаємо...

П л а т о н. Серед дороги зупинилися? Ні сюди ні туди. Життя наїде і розчавить вашу любов, коли вона така!..

Ф е д і р. Ми з Клавою порадимося.

П л а т о н. У всьому, у малому й великому, єдиний порадник — правда! Чуєш, правда!

Федір. Правду сказати треба. А як?

Переміна світла.

Надвечір'я. Платон майструє. Заходить Маляр.

Маляр. Добрий вечір, Платоне Микитовичу. В труді і турботах? Звичайно, треба якось убивати час. Вийти на пенсію — все одно, що прийти в чистилище — за ним або рай, або пекло. Третього не дапо. Трудіться, хай вам буде здоров'я. А де ж не видно ваших?

Платон. Матір і Гапо невістка повела японців слухати. Кажуть, добре співають. Федір скоро буде.

Маляр. Хай співають, а в нас діло. Коли ви подзвонили — не повірив...

Платон. Чому?

Маляр. Гроші ви любите класти в кишені, а виймати... *(Жест)*. А тут доведеться розкошелитися. Вам побілка-фарбовка?..

Платон. Так.

Маляр. Кажу для розумів: з конторою офіційно домовлятися будете — білитимуть місяць-два. Коли ж домовимося по-людському — три-чотири дні, знак якості — і будь здоров! Така історія з епілогом!

Платон. А встигнете і на роботі, і тут?

Маляр. Асигнації ваші — діло наше. Кожна людина хоче жити, щоб був хліб з маслом.

Платон. Крадеш, хапаєш?

Маляр. Кручуся! Де і як людина мотається, шукаючи масло, — темні, заплутані стежки, Платоне Микитовичу. У мене сім'я, жінка — лікар, дочка у школу ходить, гроші мені потрібні.

Платон. Жінка теж заробляє?

Маляр. Не заробляє, а одержує зарплату! Заробити — це те, що зверх зарплати. А вона хо-

дить, обслуховує, шукає всяку слабіну в людині, а зиску з цього — нуль. У мене — закон: зарплатня до копійки сім'ї, а навар — це вже моє.

П л а т о н. На що тратиш?

М а л я р. Ви вже в такому віці, що вам треба довгенько пояснювати. Ближче до діла. Могорич! Потім розмова, таке правило трудящого.

П л а т о н. Гаразд. *(Виносить якусь закуску, пляшку)*. Чого ти пішов із заводу?

М а л я р. Ямку знайшов. *(Налив чарку)*. Коли б ви були рибалкою, то знали б: риба, як правило, любить ямки. Чому? Там корм збирається. Це я одкровенно з вами, бо ви мепі майже хрещений батько. Пам'ятаєте, колись у дитинстві мене хлопчачи дубасили, а ви обороняли? Ще по маленькій?

Платон паливає чарку.

М а л я р. А собі?

П л а т о н. Не можу.

М а л я р. Примушувати людину не можна. Горілка — це ліки від хандри, від горя, від щастя, від безділля, від перевтоми, від кохання, від ревнощів — єдині універсальні ліки. *(П'є)*. До них треба звикнути. *(Наливає ще чарку, випив)*. Кажете, хапаю? Хапають усі. Хто може, хто вмів, кому є де — той хапає. З ними борються, а вони хапають... Один хапне — йому догана. Другий хапне — його з роботи, третій хапне — в кутузку... А скільки невловимих? Платоне Микитовичу! Я належу до тих, хто наче краде і не краде. На межі... Для мене статті не знайдеш.

П л а т о н *(когось побачив)*. Довечеряєш потім, піді обміряй кімнати, оглянь, щоб знати, яка робота.

М а л я р. Обміряти... Я оком кишу — і діло в горщичку. (*Іде до хати*).

Заходить К л а в а, гарпа жішка років тридцяти.

К л а в а. Трохи затрималася.

П л а т о н. Пробачте, що у вихідний вас покликав.

К л а в а. Хвороби не мають вихідного, та й лікар теж. Серце, очевидно?

П л а т о н. Все, що не є, — на серце, Клаво.

К л а в а. Ходіте до кімнати, я вас послухаю.

П л а т о н. І тут можна.

К л а в а (*розкриває чемоданчик*). Поміряємо тиск?

П л а т о н. Не трудися, Клаво.

К л а в а. Треба обов'язково.

П л а т о н. Обійдемося.

К л а в а. Ви взагалі ігноруйте медицину...

П л а т о н. Людина і сама, без лікаря, чує, що воно і до чого.

К л а в а. Але ж мене викликали не на чай?

П л а т о н. Можна й часм пригостити.

Входить М а л я р.

М а л я р (*побачив дружину*). Клаво, Клавочко, Клавусю, за мною прийшла?

К л а в а. До хворого:

М а л я р. Платон Микитович хворий? Віп іще і в двадцять першому столітті буде оццядну книжку поповнювати.

П л а т о н. Доживу — буду.

М а л я р. Це добре, що нагодилася: знатимеш, чому я приходжу додому не у формі. Хіба я сьогодні хотів випити? Ні! Але Платон Микитович, і той, бачиш! (*Жест*). Сідай, Клавочко, з нами...

К л а в а (*до Платона*). Виходить, я вам непотрібна?

П л а т о н. Потрібна. Сідайте, я вас часм пригощу, суницями.

К л а в а. Покликали лікаря, щоб пригощати суніцями.

П л а т о н. Чому б і пі? *(Іде до хати)*.

М а л я р. Бачиш, не міг відмовити, запросив па роботу — і чарку на стіл.

К л а в а. Пий і другу, і третю, і четверту...

М а л я р. Ти ласи мене, а я тебе люблю. Знаєш, за що? Красива ти! Я ж справжній художник, хоч і нітов у малярі, але талант художника в мені живе... І досі мене хвилює твій стац, твої губки, такі рухливі, пожадливі, як п'явки.

К л а в а. Не патякай.

М а л я р. А молодці ми, Клаво, гиркаємося, гиркаємося, а живемо! *(Налив чарку)*.

Входять П л а т о н, випосить самовар.

П л а т о н. Чаю вип'ємо, спасибі, що завітала, Клаво, зараз я чашочки...

К л а в а. Дозвольте, я допоможу.

П л а т о н. Чашки на кухлі.

Клава виходить.

М а л я р. Правда, у мене красива жінка?

П л а т о н. Дружно живете?

М а л я р. Не без сварок, але нічого... Вопа мені зобов'язана, взяв її горобсям задрипапим, вивчив, інститут закінчила, лікар... Не так просто було...

Входять Клава, ставить па стіл посуд. Заходить Федір. Побачив гостей, па якусь мить — здивованість і розгубленість.

Ф е д і р. Добрий вечір...

М а л я р. Ось буде з ким чарку випити. Я не люблю з пляшкою один на один.

П л а т о н. Іди до пас, Федоре!

Федір сідає за стіл.

М а л я р *(наливає і підсовує Федору)*. Давай.
Ф е д і р. Я не п'ю.

М а л я р. Поки не жонатий, пий... Оженишся — вже буде під боком міліціонер у спідниці. До речі, знайомся, це Клава. Може, знаєш? Вона лікар. Моя жінка. *(Цілує Клаву)*. І люблю я її, і вона мене, і вип'ємо за неї. *(Бере чарку)*.

К л а в а. Тобі досить.

М а л я р. А між іншим, Клавочко, більше пити не буду... Сьогодні ми візьмемо дочечятко, підемо в парк... Я вас покатаю на колосі, люблю догоджати сім'ї. А сьогодні просто щастя: прийшов, заключив контракт, могорич, і тут дружица. От історія з епілогом. Давайте вип'ємо всі. *(Бере пляшку, наливає)*.

П л а т о н *(забирає пляшку)*. Встигнемо.

М а л я р. Уже жаль стало. От чоловік!

П л а т о н. Встигнете випити, а зараз поговоріть... Вам є про що поговорити.

Довга пауза. Федір і Клава зрозуміли, па що пятакпув Платон. А Маляр не розуміє.

М а л я р. Хитрун Платон Микитович, влаштував театр на дому. Хоче цікавих історій послухати. Ось я розновім одну: у СМУ-3 хлоп'яга дізнається, що товаришок до його жінки, скажем, не байдужий, вона теж взаємно... Що робить хлоп'яга? Купує дружині квиток на БАМ і каже: «Їдь, там прохолонеш, подумаєш, повернешся через рік, станеш переді мною навколішки, а я подивлюся: простити тебе чи ні». А що було далі, не вгадаєте! Вона взяла квиток і поїхала, а далі... Ще дивніше! Його дружок теж махнув на БАМ. І зовсім уже незрозуміло. Чоловік кинув усе і дременує за ними... Що там між ними трьома відбувається в тайзі, мабуть, тільки вед-

меді знають. От вам історія з епілогом! Сподобалось?

П л а т о н. Сподобалося.

М а л я р. А тепер — діло! Триста цілкових... П'ять днів... Я знаю, що ви тугодум. Завтра забіжу, скажете — так чи ні. Ходім, Клавочко.

П л а т о н. Може, ще в ко́го є історія з епілогом?

М а л я р. Що пляшку на стіл, і в мене вистачить історій до світанку. *(Наливає чарку)*. Клаво, ний для смільності духу. Сердья, Клавочко, але люби мене. *(Цілує)*.

Пауза.

К л а в а. Я люблю Федора.

М а л я р. І я люблю Федора, хороший хлоп'яга. *(Хочів випити, потім поставив чарку)*. Клавочка жартує, хороша ознака.

К л а в а. Я не жартую. Федір дорога мені людина, я все думала, як це тобі сказати, і ось тепер ти знаєш все.

М а л я р. Що за театр?! Що за комедія? Позбиткуватися вирішили пад н'яним. Та я тверезіший від вас усіх, тверезих! А п'ю, бо хочу, бо так душі хочеться!.. Я живу!.. Живу сьогодні!.. П'ю сьогодні!.. Завтра — піхто не знає, яке воно буде. Що таке завтра? Його може й не бути. Бомбочка... атомка шарахне — і немає Федора, пі стола, пі мене, ні навіть Клави, павіть Платона Микитовича теж... Тільки купка попелу. Немає нікого на світі. Ні амеби, ні президента!

К л а в а. Ти зрозумів, що я тобі сказала? Люблю Федора... *(Пауза)*.

М а л я р *(іншим, протверезілим, недобрим голосом)*. Мене розлюбила Клава-Клавочка. Я ще тебе називав мурашечкою, ха-ха... Чого, мурашечко, розлюбила?

К л а в а. Ти божевільний! Не можу бачити щодня вдома божевільного.

М а л я р. Бив? Щинав? Кусав?

К л а в а. Тихий чи буйний, але п'яний, божевільний. Божевілля твоє незлюбила, а потім зненавиділа.

М а л я р. *(підвівся, підійшов, наче краще хотів роздивитися Клаву)*. Колись цей божевільний купив тобі червону шкіряночку, ти одягла і, щоб побачити себе у дзеркало, стала на табуретку... Попаравилося, сподобалося, прямо з табуретки повісилася у мене на шиї. Ледь не задушила, цілувала: «Коханий, рідний мій трудівник, спасибі...» Пам'ятаси?

К л а в а. На першому курсі. Восьмого березня...

М а л я р. А квартиру мені дали, я її розмалював під буршти, під синь небесну... Руки цілувала, ха... ха... Мурашко, було?

К л а в а. Було.

М а л я р. Федоре, подивися в мої очі: що ти в них бачиш?

Ф е д і р. Вилупкуваті.

М а л я р. А Клава побачила, що то озера, а в них іскорки сонця... Так, бувало, говорила, точно так, у мене пам'ять гостра, і мріяла, аби дошка була на мене схожа. Так і сталося — схожа, особливо очима. Тепер мурашечка-хвойдочка переметпулася... Тепер Федір коханий-рідний, у нього озера, і в них плавають сонця... Тепер мріятиме, щоб на нього були схожі діти... ха... ха...

Підлепкий, довгий сміх. Федір не витримує, підвівся, підійшов до Маляра.

П л а т о н. Сядь, Федоре!

К л а в а. Кохала, було. Потім ти почав кожного дня давати коханню отрути по краплі, по крапельці.

Труїв, труїв... Я його лікувала, рятувала, ночами над ним плакала, а воно все кволішало і померло.

М а л я р. Де ж ти його поховала? Піду на могилку погляну, пом'яну, вин'ю, загородочку, нам'ятничок поставлю.

К л а в а. Кохання — там[?] де народилось, там і хоронять. У серці!

М а л я р. Постеса, а я й не знав. А може, не постеса, а просто шлюха! *(І вже зовсім іншим голосом)*. Пора додому! Донька сама боятиметься.

К л а в а *(підвелася)*. Пора.

Маляр виймає іграшкову машинку «Волгу», заводить її і ставить на стіл. Іграшка об'їхала стіл.

К л а в а. До побачення. Дякую за чай! *(Швидко виходить)*.

Маляр схопився услід за Клавою, але Федір заступив йому дорогу.

Ф о д і р. Не смій! Не смій доторкатися Клави, Маляре! Не один, сто вас, малярів, стане між нами — всіх змету! Люблю Клаву... Вона мое життя! *(Виходить)*.

М а л я р *(аж задихнувся, аж знесилів від люті. По мовчанці з неприхованою ненавистю)*. Платоне Микитовичу, оце так ви надумали розважитися, театр па дому? А я й справді подумав — потрібен ремонт, могорич приготував старий... Наслухався її, тепер мене послухай! Усе, що вона тут натякала, Клава, Клавочка, квіточка, мурашечка, я зібрав усе! Зібрав до останнього слова і поверну, зашну їй в горлянку, щоб не було охоти знову пускати їх на волю-вольну!.. Я це зроблю! Бо це наше сімейне діло! А коли ви, порядні люди, Ангели, будете руйнувати

мое гніздо, я ваші крила вогнем обпалю! Лю-
бить, не любить — хай це нікого не обходить.
У мене сім'я, дочка! А Федорові своєму пере-
дайте: боротися з ним не буду, він сильніший.
Боротися не буду, а вбити — вб'ю! (*Підводить-
ся, криво посміхнувся*). Історія з епілогом!
А хто її розповів? Я? Федя? Клава? Ні! Ти
мовчки розповів, старий каїн! Ти!.. (*Посміх-
нувся*). Історію з епілогом.

Завіса

ДІЯ ДРУГА

Картина друга

Подвір'я. Платоп майструє. Заходить Крячко.

Крячко *(сідає на ослінчик)*. Дай випити!

Платоп *(кивнує на пляшку)*. Пий, якщо там лишилося!

Крячко. Не того, валер'янки...

Платоп іде до хати.

Все частіше й частіше хапає. *(Бере пляшку)*. Чим це вони запивали? Можо, могорич давали Малярю, щоб жінку уступив Федорові...

Входить Платоп, подає шкалик і чашку з водою.

Платоп. Скільки кранель? Тридцять? *(Подає Крячкові)*.

Крячко *(випив)*. Бридке! Це вже мене втретє чи вчетверте так. Начебто гвіздок під лопатку. *(Пауза)*. Хочу, Платопе, поговорити, як далі жити. Тебе трохи діти трусоннули... Тепер і мене краще зрозумівш. Учора ввечері мого взяли. Назююкався, бешкетував... Пострижуть, мітлу в руки і — підмітай на виду у всіх... Що робити? Ну що?.. *(Бере чарку, виливає рештки горілки, п'є)*. Як мені, батькові, в такій ситуації? Говори... Ти ж думаєш, що ти розумний, то говори... Що робити? Він на виду у всіх вулицю підмітатиме, а мені?

Платоп. Дистань і собі мітлу, станьте вдвох поруч і підмітайте.

Крячко. З якого це ти боку заїжджаєш?

Платоп. З того, що треба.

Кр я ч к о. Ні, не туди вернеш. Ось я скажу! У вихованні молоді помилочки були, і є. Учаться бовдур пікудишньо, а йому все рівно трівчки ставлять. Бо школа змагається з іншою школою — треба перемогти по успішності. Не вчив і не учить, а його переводять з класу в клас, бо треба перемогти в соцмагапні. В комсомол зятягли, бо треба, щоб зростала організація... Візьмемо міліцію... Ось мій потрапив у погану компанію. А чому ця компанія існує? Бо міліція ходить — руки в кишені. А нема того... Зустрів міліціонер хулігана — по макітрі, по макітрі! А він засюрчить і тікає. Ось тобі страж порядку.

П л а т о н. А ти сам пробував сина по макітрі?

Пауза.

Кр я ч к о. Ужє не подужаю... Та й жаль. Змалку треба було вчити. Але як?

П л а т о н. Трудом! Здорову руку прив'яжи, щоб вона не рухалася місяців зо два, а потім відв'яжи, скляпки води до рота не донесеш нею. А коли твій син не два місяці, а двадцять років пічого не робить, то ясно — калікою став... Їсти, пити хочє, а робити ні. Каліка з калік.

Кр я ч к о (*спалахнув*). Інших учиш, а в самого... Федір з докторшею... Молодшого з жінкою прогнав! Мабуть, царство твоє вже розвалилось, а я все ходжу сюди на екскурсію — на останню сімейну монархію дивитися. (*Пауза*). Твої ж трудидися! Ти ж їх з трьох років примушував трудитися, а тепер — що?! Ну що? Ти для них нуль без палички! Десять нулів без палички! Нічого в тебе вчитися, і не хочю! Бувай здоровий! Мене учить, а в самого розпадається монархія.

Переміна світла.

Рапок. Уляна пораяється біля столу. Платон сидить остороно, розглядає Павликову куртку.

Уляна. Базар був хороший, і м'ясо дешеве, і городина, я й для Крячка, купила дещо. А машин тих понаїздило і з города, і з села... Один у «Ладі» поросят привіз продавати.

Платон. Гудзики прикріпи, а то загубляться, таких не знайдеш. Це ж німецькі.

Уляна. Забув покласти.

Платон. Забув, та й усе.

Уляна. Питаю, куди ж ви? Куди, Павлику, а він мовчить... Сідає в автобус... Кажу, заходь, а він мовчить! І вона, горобеня, горнеться до нього. Вигнати дитину! І Бог, і люди нам не простять.

Платон. На самостійно життя нішов.

Уляна. Душі в тебе немає!

Платон (*підійшов, увімкнув репродуктор, тільки почув: «Поставте ноги на ширину плеч» і вичлочив*). Люди давно працюють, а воно каже: «...ноги на ширину плеч».

Уляна. Де їстимуть, де житимуть, що одягатимуть?

Платон. Женився... думав.

Уляна. Надіявся, ми допоможемо.

Платон. Чого це ми? Їм у вісімнадцять років Конституція дала право вибирати, а в двадцять один воно може бути членом уряду. А я б записав: «З шістнадцяти років — їсти свій хліб!» (*Пауза*). Інакше все нанівець піде. Ні газети, ні кіно, ні збори, ні лекції не допоможуть! Коли до роботи не призвичаєне, то каліка.

Уляна. Наш Павлик непризвичасний! Гріх так і думати.

Платон. Значить, проживе.

У л я н а. Ми в молодості пабiдувалися. Хай би хоч дiти...

П л а т о н. «Ми пабiдувалися», «Хай хоч дiти!» Це якийсь ворог Радяпської влади придумав, аби дiтей розбещувати. Бiдувати одне, а працювати iнше. I жити треба поабияк, а добре, багато, — вкоренятися в життя, щоб усе було i про запас було. I це не грiх. Заробила моя сiм'я на «Запорожця», а державi два «Запорожцi» ми заробили; телевизор — їй два телевизори. Бiльше ми робим — крапце державi. Бiльше труда — мiцнiша держава. Арифметика — простаина простого.

У л я н а. Лiда завтра iде, я купила сала. У них такого не знайдеш, кiлограмiв зо три i ще дещо. Але чи не важко буде Лiдi? В неї чомодан i сумка.

П л а т о н. Я з нею поiду.

У л я н а. Куди?

П л а т о н. До Петра. На пару дiв поiду. Подивлюся, як живуть, як па хлiб заробляють.

Картина третя

Ранній ранок. Дача Петра. Повне враження, що це подвiр'я Платона. Ганок будиночка з прибудовою. Дощаний стiд, стовпчик з умивальником. Лише внадає в око вибагливе крiсло-гойдалка та лiтнi кольоровi стiльцi навколо столу. П л а т о н стоїть посеред двору, оглядає подвiр'я. Пiдiйшов до стiльця, сiв i тут же пiдвiвся, нiби злякався, що вiн розвалиться пiд ним. Попробував, чи мiцно вкочаний стiд. Проiшовся двором, наче шукає собi роботи. З'являється Вiля, молодий хлопець у джинсах, довгокосий, з гiтарою, сорочка в пальмах, вiн деякий час спостерiгає за Платоном Микитовичем.

Віля. Привіт, батьку! (*Заходить у двір*). Столяр? До Петра Платоповича завітали? Ви ж обіцяли прийти ще на тому тижні. А де ваші інструменти? Правда, тут усе є. Опо прибудова — майстерня, там і матеріал, і інструмент. Я чув, господар хотів, щоб зробили ослінчик, а голову, на гашку вгорі — дівчик, а по боках отакі... (*жест*) візерунки з дерева.

Платон. Навіщо воно здалося?

Віля. У його батька так. А він хоче, щоб усе, як у батька. Примхи великих!

Платон. Це ж не його дача, я так розумію?

Віля. Цю дачу він кожне літо орендує. Іди, старий, у майстерню і вирізуй півників, курочок, мережки, грошей тобі дадуть, скільки заправиш. Вони у них водяться... Але щось мені здається, ви теж не з бідних.

Платон. На лобі написано?

Віля. Друкованими літерами.

Платон. Дачник?

Віля. Так.

Платон. Державний?

Віля. Батько — державний, а я при ньому.

Платон. Відпочиваєш?

Віля. Жайф ловлю.

Платон. Слово яке чудне!

Віля. Щастячко, задоволення, насолода, приємність, легкість, радість.

Платон. Збагнув. (*Пауза*). Щасливий батько!

Віля (*посміхнувся*). Одержати задоволення хочете?

Платон. Хочу.

Віля. Повчіть мене, як треба жити. Я — весь увага. (*Сідає, наче зібрався три дні слухати*).

Платон. Досі не навчили, то вже не научиш. Як тебе звуть?

Віля. Віля.

Платон. Співак?

Віля. Заспівати?

Платон. Безкоштовно?

Віля. Для вас. *(Співає, акомпанує на гітарі).*

...А вітер часу підганяє кораблі,
кораблі, кораблі!..

Якось стара воропа
Знайшла шматочок сиру
І вчила молоду,
Як сир той не віддати
Лисиці!

...А вітер часу підганяє кораблі,
кораблі, кораблі!..

І молода воропа
Взяла шматочок сиру,
Щоб за хвалу собі
Той сир подарувати
Лисиці...

...А вітер часу підганяє кораблі,
кораблі, кораблі!..

Концерт закінчено, прийом було позпайомитися. Можете приступати до роботи. Скоро господар прибуде. До зустрічі. *(Виходить. Наспівує: «...А вітер часу підганяє кораблі, кораблі, кораблі!..»)*

Платон *(провів його поглядом)*. Ніби воно й не зовсім дурне. *(Оглядає двір)*. Прямо-таки як у мене. Ослінчика, правда, бракує.

Заходить Ліда.

Ліда. Рано ж ви встаєте. Де були? Я вже думала, чи не в місто майнули.

Платон. Луки подивився. Райські місця.

Ліда. А я в село сходила, молока взяла. Тихо тут у нас. А в будень і людей не побачиш.

Платон. Я вже одного бачив. Сюди заходив.

Ліда. Хто ж це?

Платон. Якось хлопця з гітарою. Патлатеньке, Вілею називається.

Ліда. То оп з тієї дачі.

Платон. Батько шишка?

Ліда. Шишка.

Платон. А синок толіпай-хвіст?

Ліда. Помиляєтесь. Відомий художник. Його роботи експонуються на виставках, навіть за кордопом. (Галаант!

Платон. Часом глянеш на людину і спершу побачиш, дурний він чи розумний, а потім уже: блондин чи чорнявий. А тут не доглянув.

Ліда. Находилися. Відпочинето трошки?

Платон (*посміхнувся*). Півпика та мережку буду вистругувать.

Ліда. Петро сказав?

Платон. Віля.

Ліда (*жест*). Петро все хоче, як удома! І прибудівочок спорудив. У вихідні щось майструє, і малопський Платончик привчається.

Платон. У батьків мале зимуватиме?

Ліда. На осінь привезу. Коли синок з нами, і дшеться легше. (*Іде до хати*).

Платон (*про себе*). Не вернеться Павлик! (*Пауза*). І Федір заплутався. «Розвалюється сімейна монархія», — каже Крячко. А хто її розвалює? Прогледів ти десь, Платоне. Як буває в житті. От батько — шишка, а син роботящий, художником став. А в Крячка з худої кишені син вино точить.

Виходить Ліда.

Ліда. З ким ви говорили?

Платон. Уголос роздумував. У нас гості будуть чи сама в гості зібралася? Так вичепурилася.

Ліда. Петро з хвилини на хвилину прийде. До гостей можна сяк-так, а до чоловіка треба при-
братися. Мені Петро ніколи не бачив розпатла-
ною чи подбало одягнуною.

Платон. Як на свято...

Чути сигнал машини.

Ліда. Це Петро. Але не на своїй, а на якійсь іншій
машині.

Платон. Життя — будиць...

Заходить Петро з накушками.

Петро (*цілує Ліду*). Добрий ранок! Як почуваете
себе, тату?

Платон. Нічого.

Ліда. На чий машині приїхав? Сигнал інший.

Петро. Нову «Волгу» дали.

Ліда. Нова — не гріх і шампанське на стіл. (*Ви-
ходить*).

Платон. Це ж як дали?

Петро. Службова машина.

Платон. А дача?

Петро. Теж службова.

Платон. Безкоштовно?

Петро. Плачу.

Платон. Здорово ти живеш, Петре. Квартира, ма-
шина, дача і зарплатня чимала. Держись, Пет-
ре, такої роботи! Держись! Зайву години-дві на
роботі побудеш, не злиняєш. Думав, ти непога-
но влаштувався, а щоб так — і гадки не мав.
Держися!

Петро (*засміявся*). Постараюсь!

П л а т о н. Ото держава дає тобі так багато, може, й зайве. (*Пауза*). То ти вже дивись, не підведи. В добрі і шапі син, а батько вдвічі щасливий!

П е т р о. Все, що я маю, то все завдяки вам... (*Настіває*).

І сказала стиха мати:

— До роботи, бо йде тато! —

І повчала стиха мати:

— А як жити, скаже тато!

П л а т о н (*усміхнувся*). Не забув?

П е т р о. Нічого не забув...

П л а т о н. І півника, і різьбу хочеш? Зроблю.

П е т р о. Удвох за вихідний управимось.

Заходять Віля.

В і л я. Начальство приїхало?

П е т р о. Вілю, привіт!.. На снідачок просимо. Знайомся, це мій тато, а це Віля, вже визнаний талант!

П л а т о н. Ми знайомі.

П е т р о. Вже був у нас?

В і л я. Рано-ранесенько заходив, щоб мати з вами, Петре Платоновичу, серйозну розмову.

П е т р о. Серйозну розмову перенесемо на роботу, а зараз снідати.

Л і д а (*з хати*). З шампанським!

В і л я. На роботі не пройду через шеренгу засідань, нарад.

Л і д а (*виглянула з дверей*). Відолашний Віля, воно таке скромне та несміливе, що й не проб'ється... Поснідаємо і поговоримо. Петрику, переодягнися, я приготувала тобі.

П е т р о. Залишаю вас на хвилинку. (*Іде до кімнати*).

П л а т о н. В якій справі до Петра?

Віля. Квартиру вибиваю.

Платон. У батьків живеш?

Віля. Жив у батьків, а тепер відлучають, як теля від корови.

Платон. Не теля, а бузівок. Пора! Хіба Петро роздає квартири?

Віля. Він один із сотні тих, хто має поставити резолюцію на одержання.

Платон. Один із сотні? А дев'яносто дов'ять уже обійшов?

Віля. Ваш син гравофланговий.

Виходять Петро і Міда, несуть на стіл сніданок.

Петро. Віля і Петро — шампансько, а ви, тату?

Платон. Нічого.

Віля. Ми люди цивілізовані, по будемо переобтяжувати себе умовностями. До вас приїхав батько. Вам краще побути самим, мені ж головпо вирішити свої справи і ніти. На мене чекає цікаве товариство.

Петро. Що хотів?

Віля. Допомоги з квартирою. Но в плані світлого майбутнього, а вагомо, грубо, зримо...

Петро. Ти заслужив...

Віля. Краще сказати — заробив... Дуже не люблю слова «заслужив». У пьому якийсь присмак...

Платон. «Заробив» — краще слово.

Петро (*засміявся*). Змовилися. Коли вже на те пішло, це ти, Вілю, мав би ставити мені шампанське. Вважай — маєш квартиру.

Віля. Мені ця казка подобається. (*Наче підраховує собі пульс*). Аж пульс зачастив.

Петро. Поки що йдеться про однокімнатну.

Віля. З акварелі на олівець!

Петро. У цьому році починаємо будувати.

Віля. В якому райському куточку?

Петро. В кіпці Качаловської.

Віля (помовчав — наче в умі оглянув це місце).

Інших полотен немає?

Петро. На жаль.

Віля. Спасибі за увагу!

Петро. Не влаштовує?

Віля. Хто буде жити в тому будинку?

Петро. Двісті квартир, двісті сімей.

Віля. Точніше, близько тисячі певипних — засу-
джених до каторги...

Петро. Замудро висловлююшся.

Віля. Петре Платоновичу, вам не підходить роль
наївишенького чиновника. Добра і щастя! (По-
клонився, виходить, наспівуючи пісню: «...А ві-
тер часу підгапняє кораблі, кораблі, кораблі!..»)

Петро. Перекиньть.

Ліда. Чого йому те місце не до вподоби?

Петро. Трохи шумно. Але ж місто не село, скрізь
шум.

Ліда ставить на стіл шампанське, келихи.

Ліда.

І сказала стиха мати:

— Іжте, діти, бо йде тато.

Петро. Ця пісня, здається, і не затихає в душі...
Я іноді працюю і ловлю себе на тому, що без-
звучно наспівую собі папу сімейну пісню. Тату,
який я щасливий, що ти приїхав.

Платон. Я теж. Побачив, як живе... Добре жи-
вете, Петре, дорожи роботою... Ще раз скажу, не
ображайся. Багато тобі дають, тож і ти працєю
на совість.

Чується далекий чоловічий голос, що співав.

(Прислухається). Апу тихіше. *(Пауза)*. Наче Пав-
ликів голос... Таке вчулося, і співся віп...

Переміна світла.

Надвечір'я. Платон біля майстерні вистругує де-
рев'яну морезку. Позв двір проходить Віля.

Віля *(зупинився)*. Добрий вечір. Виходить, не по-
милився... Ви таки майстер, і тут Петро Плато-
нович зекономив... Віп любить економити... Своє
і чуже.

Платон. Зайди. Я навіть хотів тебе шукати.

Віля. Я вам потрібний? *(Заходить у двір)*. Портрет
свій замовите? Не вийде!

Платон. А кого ж ти малюєш, коли по секрет?
Кого скажуть?

Віля. Не так легко пояснити вам.

Платон. Спробую зрозуміти.

Віля. Шукачі жопьшця довго, дуже довго ходять
тайгою, поки знаходять заповітний корінь. Отак
і я серед людської тайги шукаю того, хто засві-
титься в мені... засвітиться — того й пишу.

Платон. Гарно сказав... Куди поспішаєш?

Віля. Один мудрий чоловік говорив: «Хочеш ско-
ріше дійти — не спиши! Хочеш довго прожи-
ти — не думай про це! Хочеш, щоб люди тебе
любили, не лізь їм на очі!»

Платон. З квартирою теж не поспішав?

Віля. І не поспішав, а спіткнувся.

Платон. Що ж воно за місцина на Качаловській?

Віля. Цікавить?.. Може, Петро вам теж квартиру
там пропонує?

Платон. Що за місцина — розкажуй.

Віля. З одного боку завод, наче зіпсований веле-
тенський шлунок, бурчить, бурчить день і ніч.
З другого — за п'ять років збудують міст, і весь

ваштажний транспорт поїд будинком піде...

А якщо врахувати сучасну звукоізоляцію...

Платон. Може, ти, сишку, не в курсі... Буває, набалакають.

Віля. Інформація точна!

Платон. Знали і робили?

Віля. Тишовий випадок.

Платон. І жити, кажеш, там погано буде?

Віля (*засміявся*). Весело! Закінчили інтерв'ю...
Дозвольте відкланятися.

Виходять.

Переміна світла.

Ліда в кріслі-гойдалці гортає журнал. Петро за столом переглядає газети, помітно хвилюється.

Ліда. Петрику, по хвилі, Платон Микитович скоро прийде.

Петро. Не збагну, що сталося? Тато збирався сьогодні додому... Раптом забажалося поїхати в місто, до того ж одному, без мене...

Ліда. Може, щось надумав купити.

Петро. Неділя, магазини зачинені.

Ліда. Не дитина, не заблукає.

Петро. Пора б уже й прийти.

Ліда. Почекаємо. Гадаю, на обід повернеться.

Петро. Лідок, давай пройдемося перед обідом.

Ліда (*підводиться*). До автобусної зупинки.

Петро (*усміхнувся*). Вгадала, думаю, зустрінемо тата.

Ліда. При батькові ти ще хлопчакуватіший. Ходімо, мій хлопчику.

Виходять.

Заходять Платон і Віля.

Віля. Оно ваші кудись пішли.

П л а т о н. Мабуть, на зупинку мене стрічати.

В і л я. Побачать таксі, догадаються, що ви приїхали.
Дивіться, вже повернулися. Піду. Бо й мені ді-
стається.

П л а т о н. Гадаєш, нічого не вийде?

В і л я. Якби навіть знали, що завтра та місцина
провалиться або там вибухне вулкан, все одно
будуватимуть, бо є підпис, є резолюція, є поста-
пова...

П л а т о н. Навіщо поребільшуєш?

В і л я. Для кращого сприйяття.

П л а т о н. Які ж то господарі?

В і л я. Всі вони чийсь сипи, чийсь онуки... Добра
і здоров'я, Платоне Микитовичу. *(Виходить)*.

Заходять Ліда і Петро.

Л і д а *(глянула на годинник)*. Без десяти третя.

П л а т о н. Я вчора замітив, що ви о третій обідаєте,
ну й старався не запізнитися.

Л і д а. У мене все готове, навіть вареники з медом.
Хто забажає, можна й з сметаною. *(Іде в хату)*.

П л а т о н. Поговоримо, Петре, поки Ліда приготує.

П е т р о. Де ви були?

П л а т о н. На Качаловській.

Пауза.

П е т р о. Віля возив?

П л а т о н. Я його... Він мов за провідника був.

П е т р о. Воно вам треба?

П л а т о н. Колись малим ти просився: «Поведіть,
тату, на завод, покажіть, що ви там робите». І я
водив тебе. А тепер захотілося подивитися, що
син робить.

П е т р о. Не тільки я...

П л а т о н. І ти.

Петро. Державна комісія...

Платон. Державна!

Петро. Віля вас потягнув! Хлопчик хоче чужими зубами мене вкусити.

Платон. На Качаловській уже екскаватори морди позадирали.

Петро. Ви приїхали до нас па шару днів у гості... То вже коли й вести мову, то про своє, про наше... Я все думаю, як Павлик...

Платон. Я теж думаю. *(Пауза)*. А ти, Петре, жив би в такому будинку, як па Качаловській?

Петро. Прискло — жив би...

Видно, приховує роздратування. В цей час непомітно входить Ліда, сідає на стілець, слухає розмову.

Щоб покінчити... Давайте зараз відновім на всі питання, пов'язані з цим будинком, точніше — з його будівництвом.

Платон. Так би й давно — поговоримо, синку. Ти ж розумний хлопець.

Петро. Слухаю, тату.

Платон. Ти теж підписувався, що там можна будувати?

Петро *(посміхнувся)*. Підписувався.

Платон. Така посада в тебе?

Петро. Така.

Платон. А коли б твого підпису не було, строїли б чи ні?

Петро *(завагався)*. Може, й ні. *(Посміхнувся)*. Питань у прокурора більше немає?

Платон. Є. А чому все-таки підписав?

Петро. Усе не так просто, як ви думаєте... Ну, як вам сказати... Якби збудували десь подалі — зв'язати його з комунікаціями коштувало б дорожче, довше тяглося б саме будівництво. А тут

ми вкладаємося в строк. І потім — цей будинок, так би мовити, прикрасить, увіщчає Качаловську вулицю. Вимальовується певний ансамбль...

Платон. Але ж сотні людей трудом заробили, чекають на квартиру, на свій куток, затишок... Квартира не готель — приїхав, поїхав. Там будуть народжуватися, життя проживати, вмирати. А ви: «комунікації», «план», «увіщчати Качаловську».

Петро. Живуть, умирають — далеко, тату, заглядасте.

Платон. Завод гуде. За п'ять років міст, машини задимлять, заревуть...

Петро. Міст буде за п'ять років. Про нього мало хто й знає.

Платон. І за п'ять років мешканці поскаржаться, почнуть розбиратися, а там і твій підпис, Петро. І скажуть: совісті в нього не було, і з роботи наженуть, і все — шкоребєрть.

Петро. Тату! (*Пояснює тоном учителя*). За п'ять років я, може, й не працюватиму тут, переведуть на іншу роботу. За п'ять років кому захочеться повертатися до будівництва? А коли й розглядатимуть, то в крайньому випадку — догана. Ось так! (*Пауза*). Лідо, ми закінчили державну розмову. Можна обідати. Я, тату, дістав чеське пиво. Спеціально для вас, я пам'ятаю наші обіди з пивом, раз на тиждень. У вас залишився той кухоль череп'яний, не побили?

Платон. Цілий.

Петро. Пиво з тараночкою — вищий делікатес!

Платон. Петре, скажи, ти любиш свою землю, людей своїх, державу свою?

Петро (*спалахнув, тихо*). Тільки вам я прощаю такі запитання!

Платон. Любиш, інакше й немислимо. (*Пауза*).
А знаєш, хто найбільше шкоди приносить землі
нашій, людям, державі нашій? Малеснькі вре-
менщики!

Петро. До чого я тут?

Платон. До того! У тобі теж временщик обізвав-
ся... За п'ять років, мовляв, може, мене на цій
роботі й не буде. Мовляв, інший буде відпові-
дати — ось і вся філософія временщика. Наро-
бить, папакостить, наплутає, грядку свою спо-
гапить, потім на іншу роботу сам піде або
перекинуть... І сухим з води! За кожен рік, за
кожен місяць, за кожну годину свої роботи —
відповідай! Помреш, і тоді пам'ять про тебе
відповість за діла твої. Інакше немислимо...
(*Пауза*). Кажеш, у крайньому разі, догана. Оті
догани в печінках народних відболіють!.. До-
гани! Всі догани, висесені в країні, можна
в один сейф зібрати! Чуєш, в один сейф! А бра-
ковані будівлі, заводи, знищені ріки, тисячі
машин та на мільярди бракованого ганчір'я...
Це ж ті самі догани, їх не сховаєш у сейф. (*По-
сміхнувся*). І не побачиш її на чоловікові! Хоч
би її, як гирю, на шию чіпляли, сучі сини, аби
поперек тріщав від неї! Ось так, мій сину...

Петро. Послухати вас, за кожну дрібницю — суд?

Платон. Труд людський цінувати треба, як свій!
Людину цінувати й себе!

Ліда приносить пиво, наливає його в бокали, подає
Петрові й Платонові.

«Жильці»... А можна сказати, ті, що податок
платили, щоб в інститутах учити вас... вивчили,
а ви їм на Качаловській...

Ліда. Випийте, оратори.

Петро. Я аудиторія, а тато оратор.

Платон. Є такі, синку, що мене по-всякому прозивають: і «жмикрут», і «користолюбець», і «скнара»... нехай собі. Іноді побачиш: труби валяються поржавілі, куна цементу під дощем пропала... І мені жаль, повір, як свого, аж у грудях пече... Бо вопо таки напше... спільпсе... Держава в нас така! Хочемо жити добре. Від заводу аж до соломипки, до гвіздочка, до кирпичинки — все берегти треба! Скупими бути! А не розкрадниками і байдужниками! Скупими!!! Інакше і помислимо!

Петро. Будемо кіпчати диснут.

Платон. Будемо... *(Пауза)*. Поки не пізно, напиши, синку, куди слід... Папиши: помилився. Зіспайся, що помилився. Хай будують не там... Сядь і напиши.

Ліда. Так просто: сядь і напиши.

Петро *(здивовано)*. Що написати?

Платон. Що жити там людям не можна. І доведи.

Петро. У вас відсутня логіка. У будівництво вкладено вже десятки тисяч карбованців. Закликаєте скупими бути, а тут — тисячі на вітер. Хто дозволить?

Платон. А витратити мільйон на будинок, в якому жити каторжно, мільйон — ще більше марнотратство... і зневага до людей... Тож, поки не пізно, пиши...

Петро. Власне, чого я маю тримати звіт перед вами за свої службові справи?

Платон. Я твій батько.

Петро. З піонерського віку давно вийшов.

Платон *(не стримав гнів)*. З віку сина мого не вийдеш ніколи! Тебе називають не Петько, а Петро Платонович! І Платон за тебе, за діла твої відповідає. І совість роду свого не дам плямити!

Ліда (*проспівала*):

І повчала стиха мати:

— А як жити, скаже тато.

Петро кипув у її бік сердитий погляд.

Просто пригадала.

Петро (*йому не по собі, налив пива, пробус по-сміхнутися*). Напишу... Підтвердиться, припилять будівництво, а мене з роботи...

Платон. Жаль... та нічого не зробиш. Так сталося. Знайдеш іншу.

Петро. Така робота, як моя, на дорозі не валяється.

Платон. Яку вже дадуть.

Петро. З партії теж...

Платон. А якщо й з партії... Тут нічого не вдієш. Значить, не може партія таких тримати! Вона є і має бути чистою! Свою совість відбілиш. Випу трудом спокутуєш, може, повернуть.

Петро (*вдарив кулаком по столу*). Досить, пагрався словами... (*Схаменувся*). Вибачте, не стримався... Але ж і ви, тату... В держави багато організацій і органів, яким належить перевіряти і паглядати.

Платон. У держави вас мільйон — за всіма і не встежиш, а в мене вас четверо. Кожного мушу бачити і за кожним паглядати! Споконвіків так велено батькам! Інакше немислимо.

Петро. Вас не перекопаєш... Давайте хоч перепочинемо...

Платон. Напиши, а потім перепочинемо.

Петро. Що! Що написати?!

Платон. Я, Ангел Петро Платонович, хочу зізнатися...

Петро (*хрипло*). Ну й пишність!

Платон. Писати будеш ти!

Завіса. Чути Платонів голос: «Я, Ангел Петро Платонович, визнаю, що постапова про спорудження житлового будинку на Качаловській вулиці помилкова. Велика випа в цьому і моя...»
Голос Платона затихає. Вирикає спів під гітару:
«...А вітер часу підганяє кораблі, кораблі, кораблі!..»

Картина четверта

Рапня осінь. Подвір'я Платона. Платон майструє. Заходить Крячко, спостерігає за Платоном.

Крячко. Сонеш уже, Платоне... А чого? Діти обшматовують, обкусують здоров'я батьків. Павлика не чути? А як Петро? Переживає?.. Така робота була, а тепер рядовим інженером. Залишив квартиру. Соромно стало, і до батька! А Ліди не видно. Кинула? Така красива, їй гроші треба, а рядовий... вже не той колектор. І Федір, бачу, ходить з докторшею... В них і досі невизначно. Діти! *(Пауза)*. Але твої хоч на волі, а мого на три роки в колонію... Їздив, провідував... Там така шпана, що попа туди посади, вийде звідти бандюгою першого гатунку! *(Пауза, виймає з кишені слоїк)*. Був оце в аптеці, купив настояшки конвалії. Ти ще міцний, а я на ліках... *(Подивився)*. Маляр іде. П'яний як чіп. Мабуть, до тебе.

Заходить Маляр. Спершу ледве вловлюється, що він п'яний.

Маляр *(оглянув двориче, ніби хотів переконатися, що їх тут лише двоє. Підійшов до Крячка)*. Громадянин Крячко, активіст і агітатор, член товариського суду ЖЕКу, батько арештанта... Який ще в тебе чин? Згадав — пенсіонер! Нічо-

го не робиш, а тебе годують, одягають... А навіщо? Добриво для суспільства! Ось ти хто!

Крячко. Малярє! Малюй, а людей не чіпай.

Маляр. Не сердься, товаришу Крячко. Я без злоби, я просто почав розглядати людей, заходячи їм з тилу... В апфас вони чспурні, а з тилу обліплені кізяками життя... І хочеться мені скласти книжку «Хто є хто?».

Крячко. Починай з себе.

Маляр. Я особистість складна. Ти, Крячко, дивився коли-небудь у довжелезну трубу, що лежить па землі? Гляпеш — і далеко-далеко маячить кружечок порожпечі. Отак я іподі життя своє бачу — як труба... І з цього, і з того боку порожпеча. *(Сідає на стілець, голова важко падає на груди, ніби раптом задрімає).*

Крячко. Набрався спозарання, а мо', ще звечора.

Платон. Ітимеш, забори його. Додому заведеш.

Крячко. Його нести треба, а сил пемає.

Маляр *(прокинувся. Знову оглянув подвір'я)*. Платоне Микитовичу, підійдіть... Хочу вам щось сказати при свідках.

Платон підходить.

Я прийшов до вас свататися... Віддайте мені мою жінку. Так-так, віддайте! Живемо ми ще не розведені, в одній квартирі, але вона вже ваша... Віддайте! Я заново з нею одружуся. Весілля відгуляю. Бувало, і лаяв її, і бив потроху... Бачите, як на духу перед вами... Зраджував, бувало, тому що вона мені здавалась якоюсь прісною, і очі, і руки, і як повернеться, як пройде, — все мені не подобалося, а тепер... *(ВириваєтьсЯ безглуздий сміх)*. Усе подобається!.. Подобається!.. Віддайте мені. Могорич... Заново весілля відгуляємо.

Крячко. Не до Платона, до Федора анелюй...

Маляр. У Платонові собака заритий, віш діло вершить! *(Наче щось згадав)*. Вона́ безпутна ганчірниця, їй аби паряди, вона розорить Федора і вас. Вона звикла... У мене павар був, і все вона... Не до вашого двору. Голова болить... Забув похмелитися...

Крячко. Ходімо, проведеу.

Маляр. Тут недалеско. «Чоршила» продаються. Але похмелюсь і прийду, я вам таке розповім...

Крячко і Маляр виходить. Потім Маляр повертається.

Забув сказати... спалю я ваше коршаче гніздо, а її скалічу. І буде ще одна історія з епілогом... *(Виходить)*.

Платон Микитович сів на край столу. Видно, і на душі важко, і серце болить. Не помітив, як зайшов Павлик. Віш наче змужнів, наче аж виріс — а може, йому падає такого вигляду прикрашена численними кишеньками та змійками куртка.

Зайшов у двір, піби в хату, зняв конку. Дивиться па батька, від хвилювання слово приготвлене загубилося.

Павлик. Тату...

Платон не оглянувся, може, не дочув, а може, думає, що почувся.

Тату!..

Платон *(оглянувся)*. Це ти?.. Павлику... *(Підвівся)*.

Павлик. Я, тату...

Платон. Повернувся... *(Пішов, зачинив двері майстерні)*. Де пропадав?

Павлик. Як мама?.. Дома все благополучно?

Платон. Помаленьку, все благополучно... Інститут не кинув?

П а в л и к. Домовився на вечірній... А канікули — і оце трохи вересня захопив — на Півночі у будівельному загоні...

П л а т о н. Таки поїхав?

П а в л и к. Поїхав і не шкодую... Важко було, а потім оговтався.

П л а т о н. А Оля?

П а в л и к. Зі мною. Їсти бригаді варила... Заробили ми там, тату, чимало... Близько двох тисяч...

П л а т о н. Такі великі гроші?

П а в л и к. Великі? Подивіться на руки...

П л а т о н. Пробач, синку, що тоді так...

Пауза. Батько і сип паче в душі пережили ту нам'ятну розлуку.

П а в л и к. Було і мишло.

П л а т о н. І Петро живе з нами...

П а в л и к. Переїхав сюди на роботу?..

П л а т о н. Додому приїхав і на роботу тут влаштувався.

П а в л и к. А Ліда?

Пауза.

П л а т о н. Оля чого ж не прийшла?

П а в л и к. Ми завтра, на суботній обід.

П л а т о н *(якимсь голосом, наче стримуючи і плач, і радість)*. Збирається сім'я... Синку, Павлику, зрастуй! *(Підійшов, обняв сина)*.

Переміна світла.

З протилежних боків виходять Таня і Віля. Вони вже до цього помітили одне одного. Наблизились, зупинились. Очі в очі, наче їм не розминутися, наче вичікують, хто перший скаже слово.

Т а н я. Так вдивляєтесь, наче впізнаєте?

В і л я. І пізнаю.

Т а н я. Менс?

Пауза.

В і л я. Свою суджену в тобі.

Т а н я. Ви...

В і л я. На цьому й зупинимось, дівчипко. *(Рухом руки наче зняв з очей полуду)*. Буває ж таке, пачо долю свою зустрів... А тепер спокійно подивлюся. Когось ти нагадуєш... Чи по допька Ангела Платона Микитовича?

Т а н я. Так... *(Ніяк не може отямитись від враження зустрічі)*.

В і л я. Де він живе?

Т а н я. Тата зараз помає вдома.

В і л я. Коли буде?

Т а н я. На обід. Сьогодні о п'ятій на обід, ми всі збираємося.

В і л я. То я зайду о сьомій.

Т а н я. Можна й зараз.

В і л я. Мені пообіцяли номер у готелі... За пару годин.

Т а н я. Що татові сказати?

В і л я. Приїхав Віля. Портрет його писати.

Т а н я. Татів?

В і л я. Скажи, він засвітився...

Т а н я. Засвітився?.. Не розумію.

В і л я. Платон Микитович зрозуміє. Тапо, ви теж будете о сьомій? *(Виходить)*.

Т а н я. Художник... Малювати портрет тата, а може, як той кореспондент, утече. Везе ж мені на зустрічі. Татові не буду зараз говорити, скажу після обіду.

Картина п'ята

Подвір'я Платона. Уляпа накриває па стіл. Таня зачісується. Федір лагодить стілець. Платон мие руки, біля нього стоїть Оля з рушничком. Павлик випосить батькове крісло.

Уляпа. Федоре, залинь той стілець. *(Підраховує стільці біля столу)*. Тут уже всім вистачить...

Федір. Мару хвилищ...

Платон. На Північ злітали. Мама знає?

Оля. Ми з Павликом написали.

Таня. Тату, тільки пиво чи й вино можна? На честь приїзду Павлика.

Платон. Обійдемося.

Федір *(відремонтований стілець ставить біля столу)*. Хай буде вино па столі.

Павлик. А борщ як махне!

Заходить Ліда, як завжди, модно вдягнена, але без речей. Усі здивовані, аж очам своїм не вірять.

Ліда *(усміхнулася)*. У театрі це називається — німа сцена. Дивуєтесь, ніби я з того світу, і ви тож, Платоне Микитовичу, здивовані?

Платон. Без речей?..

Ліда *(мовляв, як бачите)*. Без речей легше.

Входить Петро, не бачить Ліди.

Петро. Хто допоможе? Розучився галстук зав'язувати.

Помітив Ліду, довга пауза. Тиша. Ліда підходить до Петра, зав'язує галстук. Відступила на півкроку і майже закричала.

Ліда. Петрику, поцілуй же, клята душа твоя. *(Кинулася, обняла Петра)*.

Уляпа *(Верехрестилася)*. Слава Богу!..

Федір (усміхнувся). До того йшлося...

Ліда (до Платона). Хотіла розлучитися, щоб не бачити його. Знаєте, що устругнув ваш синок? Написав: «Моєш до мене не повертатись, я тебе зрозумію і прощу, мене вже зняли...» Та напиши, що старцювати пішов, однаково ж любити буду... Долоцько моя ти ясна.

Таня. Лідо, давай я від усіх присутніх розділюю тебе. (Цілує). Ти паша!

Платон. Наша...

Таня. А ти ще більша модниця...

Ліда. Бо тепер я маю ще більше подібатися чоловікові... Бач, пробував відмовитися.

Платон. А речі на стапці? У камері?

Ліда. Не дотягнула сама, набрала всього, що й машинку друкарську... Я ж до заміжжя вчилася стенографії і друкуванню. Тепер візьмуся.

Платон. Ти ще й така?

Ліда. І така...

Уляна. За стіл, діти.

Таня. О, це сьогодні свято — так свято!

Уляна підраховує стільці.

Це зайвий...

Федір. Хай стоїть...

Коли вже всі сіли, Платон Микитович дістає блокнот, надіває окуляри.

Таня. Тату, заради гостей, можна б було експропріацію перенести на завтра.

Платон. Тут гостей немає, всі свої.

Федір, що весь час поглядав на дорогу, підвівся. Заходить Клав'я.

Клав'я. Добрий день, моя доля не вмерла, на обід потрапила.

П л а т о н *(підвівся, пішов назустріч)*. Нє вмерла!
Може, тільки народилася... *(Підійшов, підвів
до вільного стільця)*. Сідай обідати з нами. Оце,
запам'ятай, Клаво, твоє місце буде і стілець
твій. *(Повернувся до свого крісла)*.

Т а н я. Тату, перепесемо на завтра.

П л а т о н. Навіщо перепосити?

Т а н я *(подає гроші)*. Сто сімдесят. Тридцять зали-
шила на курси.

П л а т о н. Вже нічого.

Т а н я. У складальний перейшла.

П л а т о н. Мовчала?

Т а н я. Сюрприз.

Ф е д і р *(подає гроші)*. Двісті вісімдесят...

Т а н я. Росто людина... Похваліть, тату.

П л а т о н. Йому багато й треба.

П е т р о. Візьміть, тату, й мої.

Платон подивився на Ліду.

Л і д а. Беріть, беріть. Традиції Ангелів порушувати
не треба.

П л а т о н. Я вже завів графу на тебе, Петре. Скіль-
ки ж?

П е т р о. Сто сімдесят п'ять.

П л а т о н. Малувато...

П е т р о. Гола зарплата... Прогресивка в кінці квар-
талу.

П л а т о н. Придивляйся, як можна приробити.

П е т р о. Придивляюся.

П а в л и к. Тату, а від нас з Олею вам подарунок.

Оля і Павлик виносять вузол, розв'язують, там кожух.
Павлик накидає батькові на плечі.

П л а т о н. Оце кожух, зносу йому не буде... Павли-
ку, Олю, спасибі вам... Але, Павлику, цим не
відбудеш. *(Повертається у крісло)*. Ото ви

заробили з Олечкою близько двох тисяч, теж треба сюди. *(Стукає пальцем по блокноту)*.

Т а н я. Тату, це вже подозволений прийом.

У л я п а. Лише в пір'ячко вбиваються.

Ф е д і р. Вони ж студенти.

П л а т о н *(наче й не чув, що говорили)*. Треба сюди.

У Федора назбираю, вистачить на кооперативну квартиру. А в Петра, як у Сквороди, тільки кпшжкк. Треба йому допомогти на кооператив. Ти, Павлику, житимеш у нас. Учитесь обоє, треба вам і їсти, і все приготувати. Словом, житимете у нас.

Т а н я. Тату, це порада чи директива?

П л а т о н *(ледь усміхнувся)*. Постапова. *(Згорнув блокнот, окуляри, підвівся)*. Сьогодні пообідаєте, дітки, без мене. Піду відпочину... *(Пішов до хати, на ганку оглянувся на своїх, ніби хотів повернутись, і пішов до хати)*.

Л і д а. Платоне Микитовичу, як же...

У л я п а. Хай грошки полежить, притомився.

Т а н я. Постапову будемо обговорювати?

О л я. Ми з Павликом згодні, як тато сказали.

В цей час вривається музика, пісня «Мой дед — разбойник»... Вона глушить усе, через деякий час обривається.

Т а н я. Ванько повернувся!

Ф е д і р. Йому ж два роки колонії дали.

У л я н а. Схаменувся, і помилювали...

Т а н я. Прийшов, і знову за свою музику. Подзвоню.

У л я н а. Хай грає, перетерпимо...

Музика уривається.

Ф е д і р. Візьмусь я за Ванька.

Т а н я. Поб'єш?

Ф е д і р. На завод поведу.

Т а н я. Я допоможу.

Заходить Крячко.

Крячко (*про себе*). Зібралось стільки, що й не полічити. Доброго вам дня!

Уляпа. Сип повернувся? Це вам радість...

Крячко. До там повернувся... Ще в колодії бути та бути...

Т а п я. А музика?

Крячко. Така туга найшла на мою душу, туга за сипом... Взяв та й увімкнув його музику. Хоч на секунду, паче він у хату... (*Пауза*).

Уляпа. Сідай, пообідаєш з нами.

Крячко. А де Платон Микитович?

Уляпа. Відпочиває.

Крячко. Платон відпочиває? Світ не бачив. Піду до нього.

Уляпа. Усе прохолонс... Обідайте, Федоре, наливай вино.

Федір паливає вино в чарки.

Ліда. Кому ж перший тост? Найстаршому.

Т а н я. Або наймолодшому. Мамі або мені.

Уляпа. Говори, доню, ти, який з мене оратор.

Т а п я (*піднімає чарку*). За тата! Але, перш ніж випити, давайте заспіваємо нашої дитячої. Побачите, тато вийде! Він не признається, а любить цю пісню. (*Починає повільно, а згодом підхоплюють усі*).

І сказала стиха мати:

— Не пустуйте, бо йде тато! —

І сказала стиха мати:

— Спати, діти, бо йде тато! —

І сказала стиха мати:

— Їжте, діти, бо йде тато!

На ці слова виходить з хати Крячко, іде аж на авансцену, сам не свій.

І сказала стиха мати:

— До роботи, бо йде тато;

К р я ч к о. Як їм сказати, що в них уже немає тата!
Уже немає батька! (*Ледве стримує чоловічий плач*). Уже немає Платона!

І сказала стиха мати:

— Хоч жешитись, спитай тата.—

І павчала тихо мати:

— А як жити, скаже тато.

З а в і с а

КАМІНЬ РУСИНА

Народна дума
на дві дії

ДІЙОВІ ОСОБИ:

Кий
Либідь *и.п. р.*
Хорив
Щок
Ярид
Воеслав
Ратибор
Жадапка
Чародій
Борич
Доброніга
Яска
Степовик
Ромей
Бож
Злодій
Жіпки і чоловіки
1-й воїн
2-й воїн

ДІЯ ПЕРША

Картина перша

...І музика, і пісня без слів — вони звучать, піби в невидимих глибинах. Затихають... І тоді, теж паче з невидимих глибин, голос Кія: «Слово мое, переплыви ріку часу; перейди ліси часу; пропесись степами часу; неслети гори часу; слово мое — слово про Київ-град!» Ніч. Попроглядна темінь. Час від часу па неї падає відблиск далекого полум'я. Падає і зникає. Від цього темінь стає ще чорнішою. Ніч не спить. То крик сполохапого птаха, то звірина озветься, то мовби далекий плач чи пісня долетить. То якісь дивні звуки вчуваються, мабуть, їх пароджує таємничість і тривога почі.

Освітлюється постать Ромея.

Ромей. Господи **В**семогутній і **В**семилюстивий, **З**ахисти мене. Не по своїй волі опинився я в цьому краї, повному страхів і невідомості. Не по своїй волі!.. Звелів мені золотий **К**онстантинополь іти в краї слов'янські, іти дивитися і слухати. Все бачене і чути записувати, аби знати цей народ. Бо землі слов'янські мають стати володінням святої імперії, а люд — покірним слугою ромеїв. Скільки разів умирав і вроджувався місяць, а я все йшов і йшов! А слов'ян — паче море розлилося, і краю його не видно. Дійшов аж до високих берегів великої ріки. Живе тут народ вельми дикий. Слухайте мене, люди! Скоро буде п'ятсот років, як народився Ісус, а народ, що живе тут, наче не відає про це. Немає в нього храмів божих! І досі ці дикі люди поклоняються ідолам. Та й усе в них святе: і вогонь, і вода, і дерево, і грім, і небо, і земля, а паче всього сонце! З ним вони розмовляють, щось йому дарують, щось випрошують! Живуть

воши великими сім'ями і родами. Коли на них нападають стеновики — то і кіпці, і піші, і воїни, і жінки, і навіть діти б'ються страшно і люто, а не відступають зі своїх земель, хоч і е куди. Дикий народ! (*Прислухається*). Я живу серед них і боюся — уб'ють або вдушать... Ось і тепер воши чомусь збираються у цю глухомань — і воїнство, і простолюдини — незчисленно. Може, сю ніч принесуть своїм істуканам у жертву людину? Але кого? (*Прислухається*). Господи, спаси мене! (*Хреститься, світло гасне*).

Провалили почі ховає в собі багатолюддя, видно лише постать Кия у відблисках полум'я. Простоволосий, у розстебнутій білій сорочці, підперезаний широким поясом, без зброї. Голоси, звершені до Кия, не повторюються — кожен раз інший голос.

Г о л о с. Перед тобою бог і люди, вони хочуть почути твоє слово!

К и й. Скажу!

Г о л о с. До слова чистого, правдивого готовий?

К и й. Готовий!

Пауза.

Г о л о с. Чи погрішив ти перед матір'ю, яка дала тобі життя?

К и й. Ані діянням, ані словом, ані мислю не погрішив!

Г о л о с. Чи умієш засівати поле?

К и й. Умію, і люблю, і сію!

Г о л о с. Чи знав ти страх у бою?

К и й. Які у страху очі, ще не відаю!

Г о л о с. Чи опускав ти меч на голови невинних?

К и й. Не опускав і опускають не буду!

Г о л о с. Чи болить твоє серце, коли бачиш біду ближнього?

Кий. І люду нашого біду, і його біль, і горе, і радість беру у своє серце!

Голос. Чи не вознесе тебе над нами гординя?

Кий. Народ — ріка, а я у ній лише краплина!

Голос. А якщо забудеш сказане сьогодні слово?..

Кий. Скараєте мене на смерть!

Пауза.

Голос Ярида. Я, і мої воїни, і весь наш люд
кладаємо меч до твоїх піг і парікаємо своїм
князем!

Голос Ратибора. Я, і мої воїни, і весь наш люд
наш кладемо меч до твоїх піг і парікаємо своїм
князем!

Чиїсь руки пакидають на плечі Кия білу кирею.

Голоси. «Відшипі ти — наш князь!», «Наш повелитель!», «Слуга народу нашого!», «Віку князю!», «Сили князю!», «Слави князю!», «Сонця князю!»

Зникає мовч'я. Запапувала темрява і тиша. Пауза. Народжується світапок. Звучать чоловічі й жіночі голоси. Спочатку — як пісня без слів, а потім уже чути молитву:

Сонце красне!

Ми, твої діти, чекаємо тебе!

Ти прокинись, пробудись, усміхнись.

Вінець одягай вогняний.

Сонце красне!

Вже зоря повела білих коней тобі,

Вже зоря повела білих коней тобі,

Сонце красне!

Ми, твої діти, чекаємо тебе,

Бери лук і стрілу золоту,

Чорну ніч за лісом прожени.

Сонце красне!

Вже червопий орел на край неба злетів,
Вже червопий орел на край неба злетів,
Сонце красно!
Ми твої діти,
Ми твої діти,
Ми твої діти, чекаємо тебе!

Засвітилося небо. Замеріло, завиділося безмежжя лу-
гів, лісів, пагорбів, килимів степу. Безмежжя пересте-
лене голубим полотном ріки. Правічпе дике безмежжя!
Вершина стрімкої гори. Віття велетенського дуба
обрамляє галчипу. Біла кирея недбало кипута на
кореновище. Кий піби ще вслухається в молитву.

К и й. ...Ми, твої діти, чекаємо тебе! Подивися —
збулося! Важкою дорогою, а дійшли! І землі,
і люд, і воїнство злили в єдину силу! А сила ве-
лика! Ха-ха! Сила моя! Куди я коня поведаю —
туди все воїнство!..

Входить Ч а р о д і й, біла борода, біла одежа. Видно,
старість перомалювала його на свій лад, а силу по
змогла забрати. Він зупиняється на віддалі. Втопив
погляд у Кия, піби хоче прочитати його думки. Довга
пауза.

Ч а р о д і й (*голос чистий і сильний*). Князь! (*Пау-
за*). В князі піпов! Забаглося влади над людь-
ми? Над життям їхнім влади? (*Пауза*). Таких
щедро земля родить!.. Забаглося багатства, здо-
бичі більшої! І таких родить земля! Забаглося
слави, щоб аж голова туманилась! І таких ба-
гато віється світом! Чи, може, ти розумом ви-
щий за інших? Розумом вищий!.. (*Ніби засмі-
явся*). Ні, цього ти знати не можеш! Висоту
твого розуму визнають люди, які житимуть піс-
ля тебе!.. Чого тебе занесло сюди? Полковати?
Від степовиків переховатися? Перезимувати?

К и й. Хто ти?

Ч а р о д і й. Не чую, але здогадуюсь: запитуєш, хто я. Ще й сам не збагнув, навіщо я вродився і навіщо живу.

К и й. Скільки тобі літ?

Ч а р о д і й. Літ, може, й сто... А жив усього чотири!.. Один — коли батька з неволі визволив. Один — як залізо навчився варити. Один — коли траву знайшов, що рани від отруйних стріл гоїть, і один — коли Світовид врятував при набігові Степовика, — отож чотири роки жив. А інші — ніякого сліду не лишили. Їх і лічити не треба. П'є людина воду — і птахи п'ють! Їсть — і звірина їсть! Множиться — всяка тварь множиться!

К и й. Воював?

Ч а р о д і й. В житті завжди зустрічається розумний з дурним... Один іде будувати, другий палити... А ти, князю, кого хочеш зустріти?

К и й. Кого боги пошлють... Де живеш, старче?

Ч а р о д і й. В печері.

К и й. Сам?

Ч а р о д і й. Удвох із Світовидом. Живемо, мовчимо — як два камеші поруч.

К и й. Пора виходити з печери. Ось тут і поселяйтеся зі Світовидом.

Ч а р о д і й. Подивимося на діла твої. *(Виходить)*.

К и й. Діла мої... Скільки разів уже народжувалося сонце відтоді, як люди нарекли мене князем, а я мовчу. Вони чекають мого мудрого слова, а я мовчу. Мовчу, бо в намірах своїх не певен. Запитати богів?.. Білі боги пошлють битви. Поле усіяне трупами ворожими... Чорні боги теж пошлють битви... поле усіяне трупами наших воїнів... Невже тільки битви?! Тільки війни на цьому світі?! Хто мені скаже?.. *(Відходить у глибину сцени)*.

Заходить Либідь.

Либідь (*зачарована краввидом*). Тут, ніби вві спі, так гарпо-прегарно!.. А як далеко видно звідси! Земля — наче її хтось величезними квітами вишив, а річка — мов голубе полотно... і он річка, і там річка... Річки прямо огорпули ці кручі. А ліс! Дерева — аж земля під ними гнеться... (*Пауза*). Я знаю, що це за місця. Тут живуть боги! Тут і до сонця ближче, і всі чотири сторони до краю видно. І я б тут жила... (*Пауза*). Тільки щоб і віп теж тут жив... Я так його кохаю!.. Хоч би хтось не почув, адже мені не можна вимовляти цього слова, бо літа ще не вишпили. Не можна казати цього слова, доки віп свого не скаже... Я чекатиму, мені легко чекати, бо його душа ослилася в мені... Хоч би як далеко віп був, а я його бачу. На небо гляну — віп звідти мені усміхається. У воду подивлюся — погляд його зустрішу. Тільки прислухаюсь — голос його чую. Його пазивають очима князя. Бо віп степами шугає — видивляється, чи Степовик не повертає коней у землі наші. Скрізь літає, а до мене не прийде, бо літами я ще мала. Білі боги павіть мене обпяти не дозволять йому... А не послухається — боги і люди скарають його па смерть. Хай мовчить. Однаково я знаю, що він думає. Його очі виповідають його думи... Гляну, і вони кажуть: «Либідь моя, ще трохи, і я скажу твоім братам: «За дружину хочу сестру вашу Либідь». (*Пауза*). Воеславе! Я не помилилась, я так почула твої думи? (*Прислухається*). Хтось іде. (*Глянула*). Він! Він! Воеслав! (*Захвилювалась, якби крила, злетіла б. Врешті прибирає виразу спокою і погорди*).

Заходить Воеслав. Молодий воїн. Видно, зібрався в дорогу. Зупинився віддалік.

В о с л а в. Доброго дня, княжпо!

Л и б і д ь *(підійшла до нього)*. Щасливого дня й тобі, Воеславе! *(Стоять одне проти одного і слів не знаходять. Тривале мовчання)*. Знову в до-рогу?

В о с л а в. Воля князя.

Л и б і д ь. Зі степовиками зустрічатися не страшно?

В о с л а в. Поки за мечі не взялися, воли — як усі люди, навіть прищощають.

Л и б і д ь. А чого ж ти цього разу пішки повернувся?

В о с л а в. Прищощають — коли кумисом, а коли стрілою. Загинув мій кінь.

Л и б і д ь. Я теж виїжджаю в степ, аж туди, де їхній бог на могилі.

В о с л а в. То небезпечно, княжпо.

Л и б і д ь. Моя Ластівка прудкіша за вітер. Її й стріла не дожесе.

Підходить Кий.

К и й. Вже зібрався?

В о с л а в *(швидко повернувся, поклонився)*. Хоч сьогодні, князю.

К и й. Пам'ятай, степовик підступний. На ближчих стійбищах — спокій, баранину готують — не вір. Пробирайся далі, до других стійбищ. Там веселяться — скачи далі. Біля третіх стійбищ воли можуть збиватися в зграї. Придивися, прислухайся, що степовик задумав. Обережним будь! Пам'ятай, ти — мої очі! Очі князя! Очі воїства нашого! Коня візьми такого, щоб ні степовик, пі вовк не здогнав...

Л и б і д ь. Хай мою Ластівку візьме, прудкішої немає.

К и й. Вона справді не скаче, а літає... Бери, Воеславе, поки Либідь не передумала.

В о е с л а в. Приймаю твій подарунок, княжно. Проситиму білих богів здоров'я і щастя тобі.

К и й. Сю піч і в дорогу!

В о е с л а в. Слухаю, князю. (*Виходить*).

К и й (*до Либеді*). То не дозволяєш нікому навіть торкнутися Ластівки... А тепер віддала Воеславу?

Л и б і д ь. Щоб він живий повернувся. Щоб він жив... Адже він — твої очі.

К и й. Ставш дорослою. І від мене спасибі за Ластівку.

Л и б і д ь. Чув, мене тепер величають княжною?

К и й. Бо ти моя сестра.

Л и б і д ь. А ти чого день і ніч на цій горі, паче прикутий?

К и й (*посміхнувся*). Щось прикувало.

Заходять Щек і Хорив.

Щ е к (*до Либеді*). Куліш сьогодні зварила... Я тобі за такий куліш десять куничок подарую.

Х о р и в. А я соболя!

К и й. А я лук змайструю такий, щоб стріла хмари діставала.

Л и б і д ь. Ні купинці, ні соболя, ні лука мені не треба.

К и й. Золота, перлів хочеш?

Л и б і д ь. Невістку бодай одну, щоб допомагала мені куліш варити. (*Чути голос: «Щеку!»*). І на весіллі погуляти хочеться.

К и й. (*до Щека*). Тебе кличуть.

Л и б і д ь. То Щекова наречена. Така гарна, мов зозуленька.

Х о р и в. Вродлива дівчина...

Л и б і д ь. Хорив теж має наречену, і то таку, що може коня на скаку зупинити... І Щек, і Хорив

уже давно б одружились, але ж тебе чекають,
Кив. Ти старший, тобі першому одружуватись.
К и й. Встигнемо...

Заходять Ярид і Ратибор.

Ярид. То один сидів тут, Квию, а тепер ціла сім'я
зібралася... Чи не гніздо тут будете класти?

К и й. А чому б і ні?

Ратибор. Гарно, але дуже високо, сюди й тур
не заблукає.

К и й. Не подобаються місця?

Ратибор. Місця божі! Навколо ліси, звіриною пов-
ні, у ріках рибу хоч руками бери! А луки — з
трави верпипика не видно!

К и й. Чого це ти в латах і з мечем, піби в бій зі-
брався, а не до князя па слово.

Ратибор. І до меча, і до лат звик, як до сорочки.
Стільки років воюю, правда, пас за це люди
й годують. Ми б'ємося, а вони годують.

Ярид. Даремно годують, ми й ложки каші не заслу-
жили. Степовики па нас бігають і бігають.

Ратибор. Вопи на пас, а ми на них!

Ярид. Князю, народ і воїни хочуть послухати тебе,
а ти усамітнюєшся. Запедужав, чи що?

К и й. На здоров'я не жаліюсь.

Ярид. Довго відсиджуємося у цій глушині, наче
від когось ховаємось...

Входить Жадапка. Помітно, з далекої дороги.

Жадапка (*зупиняється віддалік*). Хто з вас
князь?

Ярид (*ступив кілька кроків до Жаданки, пильно
глянув на неї, видно, вона йому сподобалась*).

Чого хочеш, дівко?

Жадапка. З князем говорити буду.

Я р и д. Угадай, хто з нас князь, тоді він вислухає тебе.

Ж а д а п к а. У вас так ведеться? (До кожного з чоловіків наближається, придивляється. Зупинилася проти Кня). Ти князь, у твоїх очах світиться влада.

К и й. Що привело до мене?

Ж а д а п к а. Я з Позаросся. Степовик набігав...

К и й. Знаю, поскуб села.

Ж а д а п к а. Поскуб?! Де було село — чорне полотно згарищ. Де людська ніспя жила — вовки виють. Ниви тужать! Жито вмирає без господаря!.. «Поскуб!»... (Пауза). У тебе є брати?

К и й. Ось вони — два брати.

Ж а д а п к а. А в мене було п'ять. А сестри?

К и й. Є сестра.

Ж а д а п к а. А в мене було чотири. Тепер нікого! Хто під пожем, кого в полоп... У народі чутка йде — ми тепер сильні: об'єдналися, князя маємо... Відомсти степовику! Він заспокоївся, роз'ївся, розжирів, як барап під осінь. П'є кумис, розважається з полопяшками...

Я р и д. Правду кажеш, дівко! Пора заплатити за все! Полум'ям зацвітуть стійбища, кров'ю похлинутья!..

Р а т и б о р. Степовики — як лихі хмари... Одна пройшла — упала градом, глядь, друга ще чорніша... Злову меча гостри.

Х о р и в. Не чекати їх! До них іти!

Я р и д. Чого мовчиш, князю?

К и й. Зберемо народ, мисль йому свою повідаю, хай прийме її чи відкине!

Картина друга

За лаштунками чуються голоси: «Куди ідете?», «По княжому слову!», «Хто йде?», «По княжому велінню».

Освітлюється авапсцена. Стежкою попід горою проходять чоловіки, жінки.

Входить Борич і Доброніга.

Борич. А людей скільки — і кіппі, і піші, і човнами...

Доброніга. Такі ж дурпі, як і ми. Куди йдемо?! Чого йдемо! Розуму не маємо?

Борич (*сміється*). Може, й не маємо. А йти треба, коли кличе князь.

Доброніга. Хай ті, що без дітей, а у нас їх на возі, як спопів. Не вірю!.. Мабуть, нас обдурили.

Борич. Може, й обдурили.

Доброніга. Мабуть, загопщики на полювання потраїбні?

Борич. Може, й загопщики.

Доброніга. А мо', зберуть і продадуть нас.

Борич. Може, й продадуть.

Доброніга. Тебе і даром ніхто не візьме.

Чути плач дітей.

Борич (*сміється*). Ще й битимуться за мене.

Доброніга. Хто?

Борич. Жінки, а може, й дівчата.

Доброніга. Діти прокинулися, рушаймо.

Борич. Рушаймо. (*Виходять*).

Заходять Злодій і Добродій.

Злодій. Чого ти сюди плентаєшся, гречкосію?!

Добродій. По княжому слову.

Злодій. По княжому слову? Що воно дасть тобі, те слово? Нічого. Ніхто ніколи не дає. Що сам візьмеш, ото й твоє!

Добродій. Зароблене своїми руками — твоє, а чуже і лишиться чужим.

Злодій. Зароблене... Ти багато заробив, гречкосію? Посієш гречку, вопа вродить, ти її збереш і з'їси. Знову посієш, знову з'їси. Знову посієш і знову з'їси... А що маєш? Купу дітей, які теж сіятимуть гречку, їстимуть, потім знову сіятимуть, щоб знову з'їсти... А що матимуть діти твоїх дітей? Купу дітей, які знову-таки сіятимуть гречку, їстимуть і знову сіятимуть... Ха-ха-ха-ха...

Добродій. А ти?

Злодій. Сіяти не хочу — збирати хочу...

Добродій (*махнує рукою*). Бур'яп. (*Виходить*).

Дорогою проходить люди. Входять Ярид.

Ярид. Ідуть!.. Повірили. Всіх привернув своїм словом князь, і мої воїни кричали: «Град!», «Град!» — дурні голови!.. Степовик чекатиме, поки русиши град збудують?!

Проходить Жадапка.

Жадапка (*побачила Ярида, вклонилась*). Здоров'я вам! (*Хоче йти*).

Ярид. Лишавшся тут?

Жадапка. Так.

Ярид. Що робитимеш?

Жадапка. Ми гончарі — я вмію посуд розмальовувати... (*Хоче йти*).

Ярид (*схопив, притис Жаданку*). Зачекай, малювальнице.

Жадапка. Пусти, бо і твій писок підмалюю так, що сам себе не впізнаєш. (*Вирвалась*).

Ярид (*знову схопив, притис до себе*). Вродлива й люта — таких люблю... Будеш мовою дружиною!

Жадаю. І не подумаю.

Ярид. Я подумав — цього досить! А той, хто хоч оком кине на тебе, — зустрінеться з моїм мечем!.. (Відпускає дівчину). Жадаючка моя — чекай мого хліба!

Жадаю. Приходь, коли па вербі груші виростуть. (Вибігає).

Ярид (услід). Ярид захоче, то й груші па вербі виростуть!

Заходить Кий.

Кий. Бачиш, Яриде, люди, як весняна вода, все прибувають і прибувають. А ти не вірив.

Ярид. І тепер не вірю... і допомагати тобі не стану. Я військо прихилив під твою руку, свій меч до твоїх піг поклав. Клятву дав служити тобі... Служити в бою! Двадцятьєро коней загинуло піді мною, п'ять мечів пощербив об голови ворожі... А ти хочеш, щоб я землю рив!

Кий. Хату будувати.

Ярид. Навіщо?

Кий. Тільки вітер не має своєї хати, а ми не вітер, ми народ!

Ярид. Наша хата — від стіни до стіни тиждень вершинику скакати...

Кий. Ти чув, люди кричали: «Град»! Вони хочуть мирно жити, збирати хліб, а не воювати.

Ярид. Мирно жити? Коли народ не воює, йому лише здається, що він живе мирно... Тільки здається! А насправді він готується до війни. Людина родиться для того, щоб панувати над іншою людиною. Собаку, коня, навіть ведмедя можна приручити, а людину не приручиш, її треба підкоряти! А підкоряють мечем! Так є, і так буде! Пам'ятай, князю, тобі належить множити

славу пароду... А слава пароду на вістрі його меча!

К и й. На вістрі меча і смерть його! Народ паш великий і славний! Земля паша силу йому дає! Тож пам, русипам, треба твердо стати на землі своїй, град ставити, державність свою плекати!

Я р и д. Град ставлять ледачі, щоб жити в палатах! Град будують боягузи, щоб ховатися поза стінами! Град зводять ті, хто на копі не може всидіти, чия рука слабка, щоб меч тримати, чие око педолуге стрілу в ціль послати! Чи, може, тобі закортіло розкоші ромейської?!

К и й. Не для себе, для всіх. І для тих, що на копі, і для тих, що в печерах, і для тих, що в дорозі, і для тих, що в битві, — буде в них своя фортеця, свій дім, свій захист!

Я р и д. Будемо тут у землі длубатись, а степовик селами гулятиме, люд паш, як барапів, переловить, переріже! Одумайся. Або...

К и й. Договорюй!

Я р и д. Народ одумається, друзі твої одумаються і пошлють твою душу у вічну піч.

К и й. І ти їм допоможеш?

Я р и д виходить.

Картина третя

Та ж галявина на вершині гори, але вже обжита, і стежка попід горою вже на дорогу схожа. В центрі кам'яна статуя Світовида, біля її підніжжя велика череп'яна посудина — чара. Віддалік сидить Чародій.

Ч а р о д і й. Яке місце для нас, Світовиде, обрав князь! Правда, тебе не здивуєш, ти вже стояв на цих горах, а потім ховався разом з людьми

від чужинців. Люди вмирали, а ти жив. Може, па цей раз ховатися не доведеться. Бачиш, які рови копають, які вали пасипають... А люди йдуть і йдуть цілими сім'ями, цілими родами. Скажи, Світовиде, чи житиме цей город, чи знову змете його лютъ чужинця? Мовчиш... Минуло сто літ, як я з тобою, і лише тепер збагнув, чому ти мовчиш. Твоє мовчання пескіпчепше, як море почі! Прийде людина, припесе своє горе, вихлюпне його перед тобою, і вопо потоне в морі твого мовчання! Прийде людина, повідає тобі свої падії, і попливуть вони, як певидимі човпи, па хвилях твого мовчання. Прийде людина, слъози припесе і вилле в море твого мовчання. Боги через те й боги, що мовчать! Ти бог, ти мовчиш, а я мушу виловлювати твої думки в твоєму мовчанні і переказувати їх людям!.. Хтось іде. (*Пауза*). То чужий, то не до пас...

Заходить Ромей.

Ромей. Вже довгенько живу серед русипів. Що за парод! Ніяк не надивуюсь... Оце їхне святилище. В пас, ромейв, храми, ікони, оздоби, а тут кам'яний ідол. Біля підніжжя його велика череп'япа чара для пожертв, і цього старого, що відає чарою, називають Чародій. Скоро п'ятсот років, як народився Христос, а тут істукан!.. Але нехай, моє діло чути все, бачити все, записувати все — так звелів Константинополь. (*Підходить до Чародія*). Дивина, та й годі. Істукан, може, щось і чує, а цей — ніби з білої глини зліплений, мабуть, німий, і глухий. (*Сідає на корч, прилаштовується записувати, розгортає папір, пише. Непомітно заходить Кий*).

Кий. Пишеш, Ромею?

Ромей. Низько клаплюся великому, ясновельможному, мудрому, хороброму...

Кий. Не колоти язиком меду, я його не п'ю! (*Ромей зупинився*). Прочитай, що там уже понаписував?

Ромей. Мое убоге слово не гідне княжого слуху.

Кий. Читай!

Ромей (*читає*). Край русинів богамилюбимий! Тут багатючі ліси, багатючі ріки — земля велика та щедра! Русини труда не соромляться, уміють і люблять обробляти поле. Здавна сіють просо, жито, гречку, пшеницю, льон і врожаї збирають важкі. У русинів коней табуни, і стада худоби, і коштовності всякі, бо торгують і хлібом, і медом, і хутром. Вони вже навчилися варити залізо. А ще русини звичай мають. У радості й горі що робити, усі разом радяться на зборищах своїх...

Кий. Правду пишеш, Ромею!

Ромей. Тільки правду. (*Згортає папірус*).

Кий. Читай далі!

Ромей. Там уже...

Кий. Читай!

Ромей. Хтось падоумив русинів чи самі подумалися — тільки об'єдналися і ті, що на великій річці, і ті, що на Росі, та інші племена до них пристали, об'єдналися і обрали собі князя... (*Зупинився*).

Кий. Читай!

Ромей. Обрали князя — людину мудру, достойну, найвідважнішу серед усіх...

Кий (*дивиться в папірус*). Не вигадуй, а читай, що написав.

Ромей (*злякано*). Ти, князю, в письмі видючий?

Кий. Був у ваших краях. Читай!

Ромей (*упав на коліна*). Прости, князю, помилив-

ся я, сам не знаю, що пишу. Моєю рукою водив нечистий!

К и й. Читай!

Р о м е й (*читає і весь час ніби чекає смертельного удару*). Обрала князем людину, і мудрістю не наділену, і хоробрістю не прославлену, і честолюбством затуманену. Йому б личило, як усім русинам, гречку сіяти, худобу пасти, битися зі степовиками, аби життя рятувати, а він хоче город поставити. Надумалися русини мати стольний град і державність, як в Ромейській імперії... Мабуть, боги забрали в князя розум або й не давали йому. (*Упає на коліна*). Даруй мені життя, і я піду з твоєї землі! Хочеш — побий! Відрубай руку, яка писала ці пегідні слова, тільки живого відпусти!..

Пауза.

К и й. Не відлучу. Пиши, як думаєш. Погане й добре пиши, колись люди прочитають і тобою написане розділять на брехню і правду.

Р о м е й. Так, так, володарю мій, але благаю тебе: відпусти!

К и й. Живи, як і раніше жив, — вільно... (*Жест рукою, щоб Ромей ішов. Ромей виходить, задкуючи*). «Русин любить гречку сіяти», «труда не соромиться!» Пиши, колись і ми своє слово навчимося писати.

Заходять Борич і Доброніга.

Д о б р о н і г а. Дурні ми, не треба було кидати всього і йти сюди.

Б о р и ч. Може, й дурні, а йти треба було.

Д о б р о н і г а. А правда, що й князь працює, як усі, при сонці й при місяці?

Б о р и ч. Може, й правда!

Добропіга. Щоб князь отак працював! Брехня!
Борич. Може, й брехня. Хоч віп теж людина. (*Завагався*). А може, не треба?.. і

Добропіга. В нас діти... (*Обоє підходять до князя*). Добра і здоров'я, князю! (*Обоє кланяються*).

Кий. І вам добра і здоров'я!

Добропіга. До тебе, князю. Зпати хочемо.

Кий. Кажіть.

Борич. Вопо діло, князю, бачиш, таке... можна було б і не говорити, а можна і сказати, можна і промовчати. А з другого боку... от і прийшли, хоч можна було б і не приходити. (*Пауза*).

Кий. Ясніше можете?

Борич. Куди вже ясніше. Город будусмо! Мури, рови, а наша хата за стіпами оницилась! Наскочить стеновик. Ти зі своїми воїнами, з другами за мурами, за ровами пересидиш, а нас — па волю вітру! У мене н'ятнадцятеро дітей. І ще будуть!

Добропіга. Будуть!

Кий. Не для себе, не для воїнів, для всіх людей город будусмо. Оце знайте і людям скажіть. (*Виходить*).

Добропіга. Правду сказав?

Борич. Йому вірити можна.

Добропіга. Якщо ми вже сюди прийшли, то, може, Світовиду вклопимося.

Борич. Давай уклонимося.

Підходить ближче до Світовіда.

Добропіга. І попросимо.

Борич. Що в нього просити?

Добропіга. Ти хазяїн, ти й проси...

Борич (*чухає потилицю*). Ніби все у нас і є.

Добропіга. Подумай.

Борич. Ніби вже нічого й не треба! Хіба здоров'я — так воно є, хліба — так є, хата є... Думай ти!

Доброніга. Щоб знайшли скарб!..

Борич. Знайдеш, а потім, бува, загубиш, шкодувати будемо. Не треба!

Доброніга. А якщо попросити... (Дивиться на чоловіка).

Борич (тильно дивиться на жінку, врешті зрозумів). Я теж так думаю! (Обоє підходять до Світовиди, стають навколішки).

Борич і Доброніга (в один голос). Світовиде, пошли нам іще діточок — і хлопчиків, і дівчаток! Скільки пошлеш, стільки і приймемо!

Доброніга. Як гадаєш, почув Світовид?

Борич (пригорнув жінку). Почув! Ходімо швидше. (Виходять).

Входить Либідь.

Либідь. Усе вже спить. Сонце вкрилося чорною киреєю і спить, дерева нагомонілися між собою і поснули. Пташки наспівалися й задрімали. (Підійшла до Чародія). Навіть Чародій заснув, а я не можу. Світовиде, не карай мене, якщо я слово скажу Воеславу, не карай мене! Я йому тихесенько-тихесенько скажу... (Пауза). Люди не почують... А листочок шепне листочку, квітка — квіточці, травинка — травиночці... Через степи вітер, через ріки рибка, через гори пташка принесуть йому мое слово. Коли він спить, не збуди — ясним сном увійди до нього, мое слово! Коли темрява огорнула його — зорею-зоряничкою засвітися, мое слово. Коли його пече спрага — росою впади на його уста, мое слово... (Пауза). Воеславе, я кохаю тебе!..

Заходять Щек і Хорив.

- Щек *(забачив Либідь)*. А ми вже думали, чи не украв тебе хто. Пізно, а тебе немає. *(Усміхається)*.
- Либідь. Правда, пізно? То ходімо додому, брати...
- Щек. Не хитруй, мала... Тобі — дім, а у нас із Хоривом є діло. *(Чутно здаля: «Ще-е-еку!»)*
- Либідь *(засміялася)*. Оп твоє діло озивається!..
- Щек *(дістає золоту шпильку)*. Оце тобі, щоб не прислухалася!
- Либідь *(бере, розглядає)*. Та це ж золота шпилька! Де взяв?
- Щек. Знайшов! Конав рова і знайшов. А Хорив що тобі приготував...
- Хорив. Лопна золоте знайшов у землі. *(Подає Либіді)*. Колись тут люди жили, а може, кушці скарби ховали.
- Либідь *(роздивляється)*. І це все мепі?
- Щек. Ти ж бо у нас одна, сестричко! А тепер — бігом до хати.
- Либідь. Знову ти прийдеш після третіх півнів, а Хорив, коли сонце усміхнеться.
- Щек. Йому ж далі...
- Либідь. Хоч про сніданок не забудьте. *(Виходить)*.
- Щек *(до Хорива)*. Уявляю собі вашу зустріч... Підлітаєш конем до двору, а вопа вже виходить, сіней не зачина, мати так веліла — хоче чути, про що говорити будете. Та, мабуть, і досі нічого не почувала... Бо ви сядете рядом і мовчите. Ти тільки зітхаєш, аж курява з-під колодки здіймається. Ходім.
- Хорив. Іди, я потім.
- Щек. Хочеш у Світовида попросити, щоб Кий дозволив нам одружитись? Але ти промовчиш, не відважишся. Навіть перед Світовидом промовчиш. *(Чутно: «Ще-е-еку!»)* Іду! *(Виходить)*.

Хорив підходить до Світовида. Мовчки постояв. Видно, хотів щось сказати і не наважився. Виходить. З'являється Злодій. Оглядається.

Злодій (до Світовида). Вдивляєшся в усі чотири сторони, дивишся, хто яку приніс пожертву? Приносять: овечку, хутро, півника, коштовності. Все приймаєш... Може, поділишся зі мною? Чекай, поділишся... Кожен для себе. Боги теж. А я не бог, і не раб, і не гречкосій... А тепер від роботи ось ці руки стали як граблі. Просять перепочинку. Дівка мене одна заворожила своєю вродою. Її теж можна взяти і такими граблями, але позолоченими... Не обіднівш, Світовиде. *(Щось бере з чари)*. Будемо з тобою ділитися. *(Виходить)*.

Заходять Ромей.

Ромей. Капище поганське, і бог ваш поганський, і замисел ваш поганський... Риються в цих горах, риються. Копають, будують від світа до темені. Аж кістки в них від роботи тріщать... а вони ще й сміються, ще й співають... Дикий парод, русини! *(Виходить)*.

Переміна світла.

Місячна піч. Освітлюється тільки дорога. Чутно тихий поклик: «Ще-е-еку!» І відповідь: «Я тут!» Майже одночасно виходять назустріч Щек і Яска.

Яска. Так страшно, коли я кличу тебе, а тебе немає... Тоді здається, що я одна-однісінька на цілому світі лишилася. *(Прислухається)*. Що то наче дише?

Щек. То дерева засипають.

Яска. Я йшла так, щоб чорні боги не простежили, куди йду...

Щ е к. Бачиш, на небі всі зірки позасвічувались. Такої ночі чорні боги сидять по закутках — не виходять.

Я с к а. Ніби щось плюскотить.

Щ е к. То русалки у воді бавляться. Боїшся?

Я с к а. Аби ніхто не завадив... Підгледить хто чи пройде мимо, тоді, кажуть, слова падають, як листя з дерева, — всихають і гинуть.

Щ е к. То лукаві слова, а правдиві живуть...

Я с к а. Світовид бачить нас?

Щ е к. Бачить.

Я с к а. І чує?

Щ е к. Світовид усе бачить і все чує. Це він повелів поклонитись тобі, Яско. *(Кланяється)*. Признатись, що моя душа літає навколо хати твоєї душі і просить відчинити двері, впустити її, щоб жити разом. Я чекатиму, доки ти згодишся стати мовою жоною. І хай зірка моя згасне, коли зраджу тебе! *(Знову поклонився)*.

Я с к а *(теж поклонилась)*. Приймаю... Щеку, сама сіяла льоп, сама вибирала, сама питку сукала, сама полотно ткала... Сто разів у чистій воді прала, сто разів під красним сонцем розстеляла. З нього сорочку пошила. Де моя сльоза кохання впала, там квіти розцвіли. Де сміх покотився, там мережка повилася... Прийми. *(Подає сорочку)*. Одягни сорочку, зігрів вопа тебе і в радості, і в горі...

Щ е к. Приймаю. *(Бере сорочку)*. Дівчино моя... *(Обое вдавано прислухаються)*.

Я с к а. Чувш, хтось кличе нас...

Щ е к. Чую. То наш бог сідає вечеряти, а хліба немає... Просить, щоб дали йому хліба, який залишився від нашої вечері.

Я с к а *(вдавано стурбовано)*. Лихо, а в нас і самих немає хліба на вечерю.

Щек. Як то! Ось хліб. (*Розгортає білу хустку, в ній хлібина*). Візьми. (*Дає дівчині*). Повечеряємо та й богу оставимо.

Яска. Мені маленький шматочок.

Щек. Розламаємо порівну, і тепер і навіки — порівно. І щоб завжди був хліб у нашій хаті.

Дорога темпіє. Освітлюється вершина гори. Заходить Степовик. Обійшов галявину, наче хотів переконалися, чи не приховався хто.

Степовик (*до Світовида*). Дивись своїми кам'яними очима і не бачиш? А може, й бачиш. З богами, хоч і з чужими, краще по-доброму. (*Кидав в чару золотого*). Візьми це золото і не дивись, куди я іду і що роблю. (*Про себе*). Може, він ще й допоможе мені... Ні, не буде заважати, і то добре. (*Зупиняється перед Чародієм, приглядається*). І це бог? Ніби очима водить... Може, живий?.. (*Прислухається*). Тихо як! Сплять... Уже сплять. А ледь світ — мов мурашник заврушиться... Хтось іде... (*Заходить Кий з лопатою в руках. До Кия*). Всі послули, а тобі не спиться.

Кий. Не спиться!

Степовик. А чоґо? Не сплять скупі та бідні. Скупий боїться, щоб золото не вкрали, а бідного злидні жалять. Хі-хі-хі-хі! Дай руку. (*Бере руку Кия, розглядає*). Долоні — наче кора на бересті... А що заробив? Хі-хі-хі-хі! Дурного робота любить, розумного — золото! Ти дурний чи розумний?.. Думаю — дурний! Бо і вночі з лопатою.

Кий. Що тобі треба від мене?

Степовик. Щоб ти розбагатів! Хочеш бути багатим? Хі-хі-хі-хі! А хто не хоче?! Знавш, що таке багатство? Звідки тобі знати? Багатство — це

жирна рабиня! Жирна барапина! Жирна жінка!
Міцний кумис! Шовкова одежа! Табун коней!
Ось! (*Виймає торбинку*). Бач, яка маленька
торбинка, в жмені вміщається... А знаєш, що
тут? Коштовності... За них можна табун коней
мати! В цій торбинці табун коней! Хі-хі-хі-хі!..
Вона може бути твоєю, тільки зроби для мене...

К и й. Що зробити?

С т е п о в и к. Нічого...

К и й. То давай, коли нічого.

С т е п о в и к. Допоможи побачити князя Кия — і зо-
лото твоє! Якщо ховається, то скажи де. Якщо
простолюдином переодягнувся, покажи.

К и й. Дуже хочеш побачити?

С т е п о в и к. Дуже!

К и й. І золота не жаль?

С т е п о в и к. Не жаль!

К и й. Такий тобі любий князь?

С т е п о в и к. Любий... Хі-хі-хі-хі!..

К и й. Поклонитися хочеш князю?

С т е п о в и к. Вім поклонитися перед моїм мечем!
Перед мою стрілою впаде щизь! (*Оглядається*).
Береш? (*Простягає торбинку*).

К и й. Убити хочеш? Жаль князя.

С т е п о в и к. Другого знайдете. Князя легше зна-
йти, ніж доброго коня!

К и й (*бере торбинку з коштовностями*). Чим же
князь тобі не до душі?

С т е п о в и к. На дорозі кінь об грудку сніткветься,
а князь город будувати хоче. Не грудку, камінь
кладає на нашій дорозі. Камінь! Собака! Не
буде!!!

К и й. Буде!!! Великий камінь — як скеля! Камінь
на дорозі ворогам нашим! (*Рвонув на себе Сте-
повика*). Князя шукаєш? То скажи тим, які
тебе послали! Хто будує город — той і князь!

(Кинув Степовика від себе і гаманець кинув).
І ще скажи: не продають своїх душ русини!

Степовик схопив гаманця і зник, як тінь.

К и й. Заворушилися... Хоч би ще кілька років спокою!.. Та не дасть Степовик! Він як рапа на грудях русинів — не гоїться, кривавиться... Ще б кілька років. Кілька років спокою... Хочу побудувати город! Світовиде! Спокою!

Заходить Воєслав. Видно, щойпо з коня.
Воєслав уклонився князю. Довго мовчить.

К и й. Моє серце вже почуло твою вістку, кажи, хай почують вуха!

Воєслав. Немає спокою...

К и й. Глибоко заїхав?

Воєслав. Як ти велів, до третіх вогнів. Начебто до походу готуються. Їхні зграї пишнорять на наших межах... Забирають худобу, добро, людей убивають або полонять. Та, здається, не так здобич їх манить, як хочуть дізнатися, чи готові ми їх зустріти.

К и й. І багато таких зграй?

Воєслав. Хіба перелічиш?

К и й. А наші люди?

Воєслав. По кілька сіл сходяться в одне, окопуються, щоб боронитися разом.

К и й. Говорять що?

Воєслав. Різне...

К и й. Розповідай різне!

Воєслав. Один дідусь чутку пускає, ніби князь Кий на гори дніпровські утік. Люду нагнав туди і копає, скарб шукає. Мовляв, там здавна люди жили і скарб свій заховали.

К и й. Шукаю скарб...

В о е с л а в. А ще каже: Степовик князю подарував сто рабиць. Білі, жовті, чорні, товсті, тонкі, співучі, грайливі — хай, мовляв, розважається і не борошить Степовику гуляти...

Переміна світла.

Кий, Ярид, Ратибор, Хорив, Щек.

К и й. Хай, мовляв, не борошить Степовику гуляти...
Так говорять.

Р а т и б о р. Не буде спокою! Не злізти мені з коня, поки стріла не скине. Вовк, і той наїдається, а Степовик — пі... Все йому крові.

Я р и д. У своїй захлипється... Ми, русини, не зайці, щоб нас полювати! Тільки жінки і діти біля вогнищ, а всі у воїнство!.. Небачену дружину зберемо!

Р а т и б о р. Пора ударити його по руках.

Я р и д. По руках? Не для того об'єднувались, щоб по руках! Не по руках. Списом! Стрілою! В груди! В горлянку! Наскрізь! Щоб не тільки живі, а й душі померлих степовиків не з'являлись на русинські очі. Ха-ха-ха-ха! Погуляємо й ми! Погуляємо, Ратиборе! Погуляємо, Киє!

Р а т и б о р. Доведеться! І скажу, Яриде, твій кінь хай буде попереду мого. В тебе і рука сильніша, і зір кращий.

Я р и д. Не твій кінь і не мій кінь буде іти попереду дружини.

Р а т и б о р. Щека і Хорива?.. Вони молоді.

Я р и д. Князь поведе військо! Князю Киє, було, і слово гірке тобі кидав, і гнів на тебе носив, а тепер, в цю годину... моя душа і меч мій служитимуть тобі. *(Поклонився)*.

Р а т и б о р. Правда, Яриде, коли князь буде на чолі воїнства, гострішими стануть мечі, далі долітатимуть стріли!.. Веди, князю. *(Поклонився)*.

Ще к (вклонився князю, підійшов). З тобою, брате!

Хорив мовчки підійшов, поклонився.

Я р и д. Наче в клітці, в цих кручах, цих урвищах...
У степ. До битви! Слово князю!!!

Пауза.

К и й. Други мої! Не час іти па Степовика, не час
війну велику починати!

Я р и д. Не час?!

К и й. Ні!

Я р и д. У глипищах длубатися час?!

К и й. Степовикам ліку немає... Воци хмарою папли-
вають па папі землі... А нам треба вижити.

Я р и д. Виживає той, хто перемагає у битвах...

К и й. У битвах! В битвах можна кинути свою долю
під копита кошей... У битвах можна загубити
і рід-плем'я своє... І не стає русинів. І ніхто
не скаже, чи були вони!

Я р и д. Страх обнімає тебе!

К и й. Війни не будемо починати! Треба будувати
город. Фортецю свою. Об неї розіб'є Степовик
голову... Розіб'є!

Я р и д. А зараз хай грабує, ріже людей, змітає вог-
нем села? А ми будемо ритися в землі, як сліпі
коти, відсиджуватись у цих горах!

К и й. На межі земель наших підуть невеликі сторо-
жові загони... Хай б'ються так, наче за плечима
ціле військо. Мусимо протриматись якомога
довше!.. (Пауза). Надіюся на вас, други мої.

Мовчанья.

Я р и д. Кис, як гадавш, я боягуз?

К и й. Твоя хоробрість відома і степам, і рікам,
і вітрам.

Ярид. Не сторож я, а воїн, князю... І йти на безглузду смерть, самому йти і воїнів вести не буду.

Ратибор. Однією стрілою сто вершників і я не знищу.

Кий. Не хочу вірити, що це ваше останнє слово!

Ярид. Тільки великий похід, князю! (*Виходить*).

Ратибор. Великий похід! (*Виходить*).

Довга пауза.

Кий. Люди, скаменіться... Яриде, Ратиборе! Збагніть, що заступ сильніший за меч!.. Сильніший... Нам потрібен град!!! (*Пауза*). Усе... Ступимо знову на вивірену дорогу — кінь осідланний, лук, стріли, вітер, полинь, крики... Кров! Лише круки радітимуть... Не буде города!

Щек. Пошли мене, брате!

Хорив. І я піду!

Щек. Будує город, а ми потримаємо межі.

Кий. Досвідчені воїни відмовились, Ратибор сказав правду: проти нашої одної стріли буде сто. Вам це не під силу. Великий похід... доведеться...

Щек. А город?

Внизу на дорозі з'являється Ромей.

Ромей. А ще про цей край скажу. Зимою падає снігу попідруки, і такий морозний, що пересипається, мов пісок. А літом спека та грози, грози такі, що не зрозуміти, звідки блискавиці крешуть: чи з неба на землю, чи з землі на небо. Кажуть, то білі боги борються з чорними. Русини моляться білим богам, а про чорних кажуть: «Хай і вони живуть». Бо коли білим богам ні з ким буде битися, то зажиріють, зледачіють і про людину забудуть. А ще в русинів звичай: коли сім'я збирається після розлуки чи

хто з сім'ї виїжджає в далеку дорогу, то вечере-
ряють без чужих. Бо на таку вечерю приходять
і душі їхніх предків, і ще більше рідніється
сім'я...

На горі.

Виходить Либідь. Розстеляє велику біля полотняну
хустку. Ставить велику миску, хліб, чотири ложки.
Сім'я Кня сідає вечеряти.

А рідність у сім'ях їхніх велика, кажуть, тому,
що з одної колиски виростають, а може, тому,
що з одної миски їдять...

З а т е м н е н н я

ДІЯ ДРУГА

Картина четверта

Освітлюється сцена. Вже і гора обжита — відчувається паявність будівель. Дорога теж обжита. Заходить посол візантійський, винаряджений, буидючий, погірдливий, з ним Бож, перед ними задкує Ромей.

Посол. Оце і є град русинів? А мені здається, піби я в якомусь лісі на полюванні, а не в граді князя Кия. Дика гора! Дикий простір! Дикі люди! Глянеш — здається, і небо тут дике. Ха-ха-ха! І князь тут дикий!

Бож. Як ти повелів, я обійшов город, оглянув укріплення. Це і град, це і фортеця. Сюди можна зайти гостем, а силою дуже важко.

Посол. Град! Он вони своєму богові дах над головою не збудують! «Город!», «Фортеця!», «Силою не пройдеш!» Вихваляєш! Може, в тобі заговорила кров русина?

Бож (*тим же голосом*). В понизов'ї селиться люд ремісничий, варять залізо, кують мечі, паральники, серпи. Випалюють посуд, чинбарюють, виготовляють зброю, б'ють сукно, тчуть полотно...

Посол. Ха-ха-ха... багато набачив. Може, і римські театри вгледів?

Бож. Простолудин живе не в розкошах, але має хліб, має одяг і до смуту не схильний. Всі роботи робляться вільними. Русини рабів не тримають.

Посол. Бо вони самі призначені богом бути рабами.

Бож. Пане посол, мій прадід — русин!

Посол. І теж був рабом. Нашим рабом...

Б о ж. А потім був на службі в імператора... І став начальником десятитисячного війська ромейського.

П о с о л. Ми тут не для того, щоб милуватися древом твого роду! Ти номічник посла його величності імператора. Кажки, чого паслухався?

Б о ж. Нісесьь...

П о с о л. Що мовлять про наше посольство?

Б о ж. Широкий люд і не знає, що ми посольство. Більше думають — купці. Купці звідусіль приїжджають сюди і наші ромейські бувають тут.

П о с о л (*повернувся до Ромея*). Тебе слухаю.

Р о м е й. Я вже писав... пройшов я землю русинів з краю в край. Родюча земля, урожаї збирають важкі, стада худоби в них незліченні. І хлібом, і медом, і хутром торгує русиц, тож і коштовності, і золото має. І в бою хоробрі... А тепер город народжується.

Б о ж. То не город, то держава!

Непоміченим заходить **К и й**.

П о с о л. Держави у слов'ян немає і бути не може! Слов'яни для того западто лінивi.

К и й. Кажете, лінивi слов'яни, пане посол?.. Так, ми дуже лінивi. Нас віками посипають стрілами, як дощем, а ми не йдемо зі своєї землі, бо ми лінивi! Нас вогнем палять, а ми не йдемо зі своєї землі, бо ми лінивi! Потом поливаємо свою землю і кров'ю поливаємо, але не йдемо з неї, бо лінивi! З того краю, де сонце родиться, і з того, де лягає спати, хмарами налітають вороги, а ми стоїмо на своїй землі і стояти будемо вічно! Бо ми лінивi, пане посол!

П о с о л. Слово погане випало з моїх уст, випало і загубилося, немов піщинка в пустелі... Є справи

державні, про які я хочу вести з тобою мову.
(*Урочисто*). Мій імператор воліє...

К и й. Воліє?!

П о с о л. Імператор згодний...

К и й. ...згодний?

П о с о л. Імператор просить тебе...

К и й. Послухаємо, що він просить...

П о с о л. Імператор просить тебе прийти зі своїми
воїнами для спільного походу проти наших во-
рогів, імператор заплатить тобі і кожному вої-
нові золотом, коштовностями, і дозволено буде
взяти здобич.

К и й. Воїнів у мене багато, дорого це вам обійдеться.
Не хочу розоряти твого імператора, тим
паче — він такий добрий.

П о с о л. Не відмовляй, князю! У великій історії Ві-
зантії буде записано про твою дружбу з імпе-
ратором.

К и й. А ми свою історію пишемо.

П о с о л. У вас і слова написаного ще немає!

К и й. Труд — перо наше, папірус — земля наша.
Русини вже пишуть свою історію: дивись, чи-
тай — запам'ятовуй, щоб передати своєму ім-
ператорові! Вже написано на цій землі перше
слово про державу русинів! (*Пауза*). Прошу
послів на обід — там продовжимо розмову.
(*Виходить*).

П о с о л. Чим узяти князя? Такого дикуна не можу
умовити! А якщо він хитрує — ціну набиває?
Он ідуть двоє — зупиніть, я поговорю з ними.

Заходять Борич і Доброніга.

Р о м е й. Кланяйтесь, перед вами посол імператора.

Б о р и ч. Не можу — спина болить, наробився, а жін-
ка тяжка, куди їй, ще, бува, народить... Кажу,
чого зупинив.

- Посол. Ти чув про Константинополь?
- Борич. Про Константинополь... чув!
- Посол. А хотів би побачити?
- Борич. Щоб дуже, то ні... Ми свій город робимо.
- Посол. А хотів би мати гроші?
- Борич. Щоб дуже, то ні... Навіщо гроші? В мене все своє.
- Посол. А шовк — хочеш?
- Борич. Щоб дуже, то ні. Штанів у нас не носять шовкових. Та вони б і порвалися за день. (До жінки). Може, тобі треба шовку?
- Добропіга. Обійдуся полотном.
- Борич. А куди це ти гнеш, пане?
- Посол. Хочу запросити воїнів ваших допомогти здолати ворогів імперії нашої. Платня буде і здобич. Підеш?
- Борич. Воїни наші, імперія ваша — не второпаю. А втім, ось бери лопату, іди копай, а я піду воювати за тебе. Попрацюєш, за дітками моїми подивишся, а їх у мене небагато, шістнадцятеро. Як, жінко, міняєш мене на пана?
- Добропіга. Навіщо? Домучуся з тобою.
- Борич. Бач, не виходить. А жінку не наймеш? З неї теж добрий вояка. З лука стеновиків із п'ять зняла з коней. Набалакалися. Ходім, жінко, до роботи. (Виходяць).
- Посол. Варвари! З ними не мовою і навіть не зброєю... Бичем!!! Як з рабами, як з худобою!..
- Бож. Пане посол!..
- Посол. Поганою худобою! «Град!», «Держава!» Стадо! Стадо!
- Бож. Схаменіться!
- Посол. Ти теж худоба!
- Бож. Не хочу більше бути худобою!.. Хочу повернутися до людей!..

П о с о л. Ха-ха-ха! До людей! Ти хоч і служиш, але кому? Імператору!.. Подивись, на тобі одяг крапций, піж у їхнього князя. На тобі коштовностей більше, як на ньому... Слуга, але чий? Імператора!

Б о ж. Одежипа, коштовності — сухе листя на дереві!

П о с о л (*в нестримній люті*). Тільки бичем! Як з рабами, як з худобою.

Пауза.

Б о ж (*неприродний сміх*). Нарешті... Нарешті я збагнув, що я худоба! Хто поміняв матір свою — землю свою, той і худоба! Хто служить чужинцям, той — худоба! Хто молиться богам чужим — худоба! З цього мало шкуру здерти, навіть якщо вона й золота!.. Здерти! (*Зриває з себе одяг, кидає послу під ноги*). На! Хочу стати людиною!

Темніє. Лишається освітленою лише дорога.
Входить Р о м е й.

Р о м о й. Не схотів князь Кий вести воїнів на поміч імператору нашому. Посол поїхав розлютований та принижений. Що він сказав імператору, що зробив з ним імператор? Нагородив посла за пройдену дорогу, важку й небезпечну? Чи, може, з двору прогнав за невміння вести перемови? Чи, може, послав його душу на небо і вона там шукає притулок? А я знову лишився серед невідомості і жахів. От і зараз стоїть чорний стовп диму. То русини сплячють злодія: князь сказав, що злодій страшніший за Степовика, бо він чорнить совість града. Сплячють на болоті, на сирих дровах, аби довше мучився, аби дим був чорний, щоб забрав чорну душу злодія, аби

вона ніколи не повернулась до града. Дикий народ!

Гасне дорога. Освітлюється вершина гори.
Кий один.

Кий. Спить град, сплять люди, а душі їхні не сплять у передчутті нещастя. Не сплять, як наполохані птахи. Степ знову затуманився курявою, збитою копитами коней. Насуває степовик... Може, Яридова правда — не город треба було, а військо будувати. Може, ти, Кію, помилився? Може. Я ж не бог, а людина.

Заходить Воєслав.

Воєслав. Прибули посланці від степовиків. Прибули кінні, прибули великим числом без дарунків... У город впустив одного. Старшого.

Кий. Де він?

Воєслав. Тут. *(Заводить Степовика, той пишно зодягнений, його навіть не впізнати).*

Степовик. Князю сонця й здоров'я! Негоже так! Моїх воїнів не впустили.

Кий. Місця мало.

Степовик. Виходь у степ, там багато місця!.. *(Пізнає Кію).* Ти і є князь? А мене впізнаєш? *(Сідає на землю. Оглядається).* Таки строїш город.

Кий. Будуємо.

Степовик. Не послухав мене.

Кий. Не послухав.

Степовик. А тепер послухаєш!

Кий. Яке слово привіз?

Степовик. Хі-хі-хі! Мені добре, тобі погано. Давай дарунки! Так сказав мій князь тобі, князю!

Кий. Це ж чому?

Степовик. Ми сильніші!

Кий. Ха-ха-ха!

Степовик. Хі-хі-хі-хі! Мені теж смішно!

Кий. Ми ще не сходились на січі!

Степовик. Уже! *(Пауза)*. Данину за три роки наперед давай! Давай данину князю! А не даси, будемо іти сюди! Коней, худобу, людей — все заберем! Спалимо і оце кубло твоє! Спалимо!!! Хі-хі-хі... На цій горі вогонь буде великий. Далеко видно... А даси данину — мир буде.

Кий. Ваш князь забув, що і ми уміємо меч тримати!

Степовик. Не забув... Хі-хі-хі! Ви нам частенько нагадуєте. Князю, коні наші осідлапі, мечі наші погострені! Сагайдаки нові стрілі! Давай данину за три роки наперед, князю. Даси, три стріли зламаємо і кинемо в огонь і коней повернемо в другу сторону.

Кий. Не було битви — немає переможених.

Степовик. Привіз я тобі дарунок, аби ти в слові м'якший був! *(Розгортає кошму, дістає меч, встромлює в землю праворуч Кия)*. Пізнаєш? Це твій середній брат Хорив! Він бився мужньо і помер легко. Ти, князю, вже без правої руки. А ось *(дістає меч, встромлює в землю ліворуч Кия)*. Це твій менший брат Щек! Бився добре, помер легко... Хі-хі-хі!.. Ось ти, князю, вже й без лівої руки! *(Пауза)*. Доки місяць десять разів обійде небо, ти встигнеш і подумати, і слово сказати, і данину зібрати. *(З підкресленою бундючністю, без поклону виходить)*.

Кий *(наче блискавицею вдарений)*. Хориве! Щеку! І тоді моє серце шептало — на смерть посилаєш братів... З одної колиски вирости, а я їх на смерть! Звір я чи людина?! *(Нелюдський крик)*. У степ! У бій! У кров! У помсту!! *(Довга пауза)*.

Переміна світла.

Як і в першій дії, вечереє сім'я Кня... Кий, Либідь, там де сидів Щек, стримить його меч, де сидів Хорив — його меч...

Тиша, тільки якась музична пото ніяк не може затихнути, не може вмерти...

Повільно темніє. *... 2*

В колі світла Ч а р о д і й.

Ч а р о д і й. Великий Світовид велить вам, люди, меч брата князєвого Хорива — закопати на одній горі. Меч брата князєвого Щєка — закопати на другій горі, щоб знали всі: княжичі поклали життя своє за город наш і по смерті своїй стергтимуть його вічно!

Світло переміщується на дорогу, на Ромєя.

Р о м о й (*ніби диктує собі*). Прийшли степовики і почали вимагати данину. А ще сказали, коли русини відмовляться, то їхні села і сам град буде спалений, і привезли мечі братів князєвих Щєка і Хорива як знак, що вони переможені, бо голови княжичам відрубали. І зробили русини раду. Три дні і три ночі йшла рада в неспокої і суперечках. Та перемогло слово Кня. Щоб відвернути напад степовиків, і щоб воїни не гинули у битвах, які невідомо, чи принесуть перемогу, і щоб врятувати град свій, — порішили сплатити викуп. Тоді повелів князь, щоб усі зносили і звозили добро своє, і хутро, і хліб, і мед, і коштовності, і худобину — Степовик усе брав. А ще повелів Кий добро те зносити вночі, аби не видно було, хто що приніс, аби заможні не гордилися, що дали багато, а бідні не соромилися, що дали мало. Так князь рятував зем-

лю Русинську, а паче всього град. Степовик узяв усе, що дали, а чомусь не відходить...

Освітлена вершина гори.
Кий і Борич.

Борич. Смуток не кращий порадиш, князю. Смутку багато в нас, але й радість є велика. Духом єдині русини! Сьогодні не побачиш в граді ні дівчини, ні жінки в прикрасах, не знайдеш ні срібла, ні злата чи шкурки соболя чи видри,— що мали, все віддали Степовику. Без жалю віддали, бо град свій рятували. Без битви, без січі, ми перемогли, князю,— врятували град! А ще приніс я тобі меч. Варили залізо в граді пашому. Гартували вогнем його в граді пашому. Кували в граді пашому. *(Подає меч)*. Заморським рівня! Своїм, не купленим, мечем легше буде боронити землю свою! *(З поклоном виходить)*.

Кий. Нічого не пожаліли люди для града свого...
Граде паш! І я для тебе все... І життя віддам!
Заходить Воеслав.

Воеслав. Знову Степовик до тебе.

Кий. Клич.

Заходить Степовик.

Степовик. Здоров'я, князю!.. Ти дуже хотів бачити мене?

Кий. Дуже. Колись після січі я тебе піймаю і прив'яжу тут до стовпа... Щоб день і ніч бачити тебе.

Степовик *(сідає, довго вмощується)*. А де стовп буде стояти?

Кий. Он там!

Степовик. Хі-хі-хі... Хороше місце... А стовп високий?

Кий. Високий.

Степовик. А мотузок міцний?

Кий. Цеп...

Степовик. Хі-хі-хі... Ти, князю, стоїш на колінах, а вдаєш, що їдеш на коні.

Кий. За чим прийшов?

Степовик. Ти знаєш, що^о робить вітер? Не знаєш? А я тобі скажу! Вітер у торбі носить хмари, носить дощ, носить сніг — це у великій торбі. А ще в цього є маленька торба, в неї він складає все, що бачив, що чув. Коли вітер приходиться у гості до мого князя, він висипає перед ним маленьку торбу, а там (тоном пісні): «На превеликій, на преширокій річці, на високій-превисокій горі живуть брат і сестра, а вона, та сестра, такої краси — навіть місяць зупиняється, коли її побачить». (Раптом міняє тон). Дай нам лошичку, князю, я прийшов за нею!... Данина без твоєї сестри не данина... мир не мир!

Пауза.

Кий. Ми дарунки дали, ми зламали три стріли...

Степовик. Зламаємо і четверту.

Кий (аж задихнувся). Сестру не віддам! Не віддам! Не віддам!!! (Виходить).

Степовик. Віддаси! Твоя Либідь буде наша Либідь. (До Вовслава). Твій князь малий, мій князь великий... Спиная коня тріщить, коли він верхи сідає...

Вовслав (стримує вибух гніву). Княжна ще молода! Її літа не вийшли!..

Степовик. Мій князь зумів з молодої зробити стару дуже швидко! Хі-хі-хі... Мій князь любить дуже багато їсти, любить дуже багато жінок... В нього жінок більше, ніж коней у табуні твого князя! Хі-хі-хі! Сестра твого князя може

стати дружиною мого князя, може стати його рабиною, а може, він побавиться нею і комусь віддасть... Може, й мені. Хі-хі-хі.../ Чого ти трусишся? Твої очі почорніли! Ти збожеволів! Твої очі чорні, як піч!

В о е с л а в. Уб'ю!

С т е п о в и к. Хі-хі-хі-хі. Ти любиш її. О, як ти любиш! Твої очі — як глибокий колодязь. Колодязь, який висох!..

В о е с л а в. Уб'ю!

С т е п о в и к. Не вб'єш! Князю скажи: місяць ляже, я прийду! За лошичкою... Ваш люд усе, що міг, віддав для данини пам, а ваш князь пошкодує свою сестру? *(Швидко виходить і тут же повертається)*. А тобі скажу: не приходь більше в наш степ, бо... Хі-хі-хі-хі! Залишитесь без очей і ти, і твій князь. А хочеш жити багато, будь очима мого князя. *(Він побачив таку лють в очах Воеслава, що став відступати, аж поточився)*. Скажений!

В о е с л а в. Либідь в данину! Простіть, білі боги, ослухаюсь вас, ослухаюсь князя!.. Посланці недоторкані, але... Коли місяць ляже спати, прийдеш? Приходь, я тебе теж покладу спати... Щоб ніколи не проснувся! *(Виходить)*.

На дорозі Воеслав зустрічає Либідь. Обое призупинились на віддалі.

В о е с л а в. Сонця княгині!

Л и б і д ь *(поклонилась. Воеслав підійшов. Пауза)*.
Здоров'я тобі, Воеславе. *(Підняла на нього погляд)*.

В о е с л а в. Далеко ходила?

Л и б і д ь. В поле. Льон дивилась. Не свій. Я свій посію на той рік.

В о е с л а в. На той рік уже посівш?

Либідь. Посію і виберу... *(Не зводить очей з Вовслава)*. Ти піби хворий? Он з-під тої гори вода тече, кажуть, у цій хвороби тонуть. А ще на лузі росте диво-квіт. Хочеш, назбираю і припесу.

Вовслав. Спасибі, Либідь. *(Розходяться, а потім їх ніби хтось окриком зупинив, оглянулись, зустрілись поглядами)*. На той вже рік посієш. Дощу і сонця твоєму льону, Лебідко! *(Виходить)*.

Либідь. Я сказала Вовславу, що посію льон. Але ж я промовчала, що нитку з нього зроблю, як павутиночку, і полотно вибілю біліше снігу, і пошию, і вишию сорочку... І вже буду чекати того слова... Правда, люди, я не сказала йому, що кохаю. Через рік... А хіба це довго чекати? Ні! Сонце червопим обарвить листочки, павутинка скаже, що літо минуло, земля засне під білим рядпом... Слатиме, аж поки почне розчісуватись весняне сонце. Посиплеться на землю його золоте волосся. Рядно — попрогорає, зовсім згорить, і зітхне земля, прокинеться... *(Пауза)*. Ой, як довго, Вовславе, чекати! А він наче хворий... *(Злякано)*. А що, коли чорні боги наслали хворощі... Краще напшліть на мене. Я сильна. Я перепесу. *(Виходить)*.

Вершина гори. Кий, Чародій.

Кий. Віддав братів, а тепер сестру? Світовиде, звір я чи людина?.. Не віддам! *(Пауза)*. Лукавиш, Киє... Правду собі боїшся сказати!.. За город — віддаси! *(Пауза)*. Яриде, знову твоя правда за-слоняє мою правду. Як жити?

Чародій. Тільки Світовиду дано бачити світ на всі чотири сторони. Через те він і бог. А людина

- в одип бік дивиться і не бачить трьох інших, подивиться в другий — знову трьох не бачить.
- Кий.** А якщо люди скажуть: ми народилися, щоб воювати?!
- Чародій.** Тоді погасне сонце, і земля овдовіє, і вкриється чорною хусткою ночі, і помре з горя і туги!.. *(Пауза)*. Не вагайся, князю... Будує хату...
- Кий.** Будуємо, а попід вікнами Степовик чатує... Смерть кружляє пад хатами... Збудуємо, а жити, може, й не доведеться в пій.
- Чародій.** Не ти, то нащадки твої житимуть...
- Кий.** Нащадки хоч пам'ять добру збережуть про пас.
- Чародій.** Пам'ять, Кию, теж, як і людина, не вічна. Спочатку пам'ятатимуть, а потім призабудуть, а з часом скажуть: то вже казка і тебе, Кіє, не було, то все казка!

Заходить Жадапка з глечиком в руках.

- Жадапка.** Сонце князю! Припесла води тієї, з-під гори. Може б, ти випив?
- Кий** *(бере глечик, надпиває)*. Пече.
- Жадапка.** Я чула, вимагає Степовик сестру твою, князю. Вона ж іще на дівочу стежку не ступила, вопа ж іще пулянок нерозквітлий. В забаву до звіра?! Братів утратив, а тепер сестру?.. З ким же зостанешся, князю?
- Кий.** Судити прийшла?
- Жадапка.** На поміч...
- Кий.** У богів прошу помочі, а вони мовчать, бо не в змозі...
- Жадапка.** Глянь на мене, в усі очі глянь! Гарна?
- Кий.** Мій світ почорнів, померк...
- Жадапка.** На хвилиночку все забудь! Подивись, гарна? Правду кажи!

Кий. Гарна дівка... дуже гарпа.
Жадапка (*поклонилась, уже зовсім іншим голо-
сом*). А мій світ тепер розвидпівся...

Пероміпа світла.
Вершина гори. Воєслав і Степовик.

Степовик. Твій князь, ва одну піч став розумні-
шим, віддає сестру мовчки! І ти став розумні-
шим, твої очі стали чистішими, а вчора були, як
у скаженого.

Воєслав. А ти як був, так і лишився вовком!

Степовик. Хі-хі-хі! Ми вовки, а ви жирні олені,
м'ясо жирне, хороше! Хі-хі-хі!

Воєслав. Із вовка шкуру здирають!

Степовик. Знаєш, де я сиджу? На цьому місці
твій князь обіцяв поставити стовп і до нього
мене прив'язати... На посміх і паругу!

Воєслав. Коли князь казав, так і буде... Зустріну
тебе в бою, приведу сюди!

Степовик. Обіцяв князь... Нема стовпа, я не при-
в'язаний! Сиджу — чекаю дань! Князь твій
приведе сестру... Хі-хі-хі!

Заходить Жадапка, за нею Кий. Жадапку не зра-
зу й пізнаєш: довга біла сорочка, коси розпущені, на
голові стрічки. Степовик схопився, обійшов кілька
разів. Прицмокує про себе.

Не треба мені коней! Не треба мені рабинь!..
Князю своєму не покажу її, собі візьму. І не
продам, і не в рабині, в жони собі візьму! (*Жа-
данка повернулась до князя, щоб попрощатися,
Степовик відскочив*). Ні! Вже ні... Либідь! Ти
моя, вже ніхто не може торкнутись тебе, ти
моя... Хі-хі-хі! Ходімо. (*Бере Жаданку, виводить*).

Картина п'ята

Тільки постать Ярида на дорозі освітлена.

Ярид. І Жаданку продав! Мою Жадапку! *(Пауза)*.
Повірте, боги! Повірте, люди, я павіть це можу
йому простити. Перекинуть кров, загояться
рапи на серці — і прощу... Бо є щось більше за
кохану жінку. *(Пауза)*. Є земля рідна! Для неї
живемо... Лише в обіймах горя або смерті ми
пізнаємо, що народились і живемо, аби славити
землю, народ свій. А ти, Киє, меч за парод
боїшся підняти, зпеславлюєш його!.. Киє,
страшні думки прийшли, поселилися і живуть
у мені. І прогнати їх несила. Страшні думки!

Вершина гори. Кий один.

Кий. В людей немає віри Стеновику. І я не вірю...
Вже русиши звідусіль до града згортаються, до
хати своєї великої. Хоч не добудована, але хата,
з дверима, які не зачипяються. *(Пауза)*. Та
в хаті нашій бродить неспокій...

Заходить Ратибор.

Ратибор. Не сліш, князю?.. Така ніч.

Кий. Тиха ніч.

Ратибор. І зовсім не тиха. Дніпро стогне.

Кий. Важкий сон його навідав.

Ратибор. Вітру немає, а дерева чогось перешіп-
туються.

Кий. У них своє життя, свої перемови.

Ратибор. А чув, князю, сю ніч сич кричав... Чи-
юсь душу боги до себе кличуть.

Кий. Кличуть, то піде, куди їй діватися.

Ратибор. Над твоєю оселею сич кричав!

Пауза.

Кий. Чого прийшов так пізно?

Ратибор. Долю свою я зв'язав з тобою, з великим ділом твоїм, і служу тобі совістю чистою, і слово моє буде правдиве. Про Ярида скажу. Намірів твоїх не прийняв він.

Кий. Знаю.

Ратибор. Каже, ти гасиш славу і звитягу народу пашого. Бо маєш серце боягуза. І тепер, коли Степовик знову облягає нас... Чуєш, князю? Ярид хоче, щоб меч русинів був у твердіших руках! Чуєш, князю? Ярид замишляє... Сич прокричав над твоєю оселею, Киє...

Кий. Твердіша рука — це рука Ярида?

Ратибор. Ярида.

Кий. І коли б він став князем, ти служив би йому?

Ратибор. Служив би!

Кий. Як і мені?

Ратибор. Поки що тобі служу... Мій воїн готовий сю ніч прибрати Ярида. Навіть Світовид не вгледить.

Кий. Уб'єте?

Ратибор. Його просто не стане... Чекаю твоєї згоди.

Пауза.

Кий. Загорівся вогник біля хати коваля.

Ратибор. Дитя знайшлося, це вже сімнадцяте. Богів кличуть до нього.

Кий. Ходімо й ми послухаємо...

Ніч. Дорога. Багаття. Людно. В колі світла — Доброніга з немовлям. Остеронь Кий і Ратибор.

Доброніга. Вродилося дитя. Воно ще й сонця не бачило, немовляточко моє. Боги, прошу вас: простеліть стежки, якими йому ходити. Скажіть

панутнє слово, як життя прожити. Боги, кличу вас!

Довга пауза. І мати, і люд навколо пасторожено чекають. І ось виходить, вступає в коло постать — вся в білому, обличчя напівзакрито, з білою патерицею в руках — Білий бог. Потім з другого боку виходить, вступає в коло Чорний бог — постать уся в чорному, обличчя теж напівзакрито, в руках чорна патериця.

М а т и (*Чорному богові*). Ми тебе не кликали, чого прийшов?

Ч о р н и й б о г. Світ поділений на день і ніч, на біле і чорне. Я володар чорного світу — Чорний бог! Ти кликала богів, і я прийшов.

Б і л и й б о г (*протягає руку до немовляти*). Маленька людино! У твоїх крихітних жменьках зернята добра. Посій їх, доглянь, щоб урожай був багатий. Для цього ти й прийшла у білий світ.

Ч о р п и й б о г. Хо-хо-хо — сіяти! (*Протягнув руку до немовляти*). Запам'ятай, у цьому світі, куди ти прийшов, одні сіють, другі збирають, одним колос, другим стерня!

Б і л и й б о г. Маленька людино, рости правдивим! Жодне слово, яке має зійти з твоїх вуст, не одягай в одягу брехні.

Ч о р п и й б о г. Тільки-но ти родилося, тебе вже закутали, аби не замерзло, аби вижило. Правдивим іти в світ — все одно що голим. Тебе і люди засміють, і замерзнеш, і пропадеш...

Б і л и й б о г. Маленька людино, батьки дали тобі життя, пробудили твоє серденько. Люби і шануй їх і тоді, коли вони біля тебе, і тоді, коли вони підуть у світ вічний!

Ч о р н и й б о г. Ніколи вовчєня не тягло з кошари ягвят для старих вовків. Ніколи пташенєя не ловило комах для своїх крилатих родичів! Хо-

хо-хо! В житті ідеш — не оглядайся, знайшов — не ділися. Живи для себе, наче поруч немає нікого!

Білий бог. Маленька людино, рости щедрою до роботи, доброю до людей, і люди любитимуть тебе і пам'ять про тебе берегтимуть.

Чорний бог. Рости сильним, щоб владарювати над іншими. Хто стане на твоїй дорозі, не обходь його. Убий і переступи, хо-хо-хо! Хто робить добро — того швидко забувають, а хто вбиває — хто більше вбив! — того довше пам'ятають... Так було і так буде!..

Білий бог. Маленька людино! Люби сонце, люби землю, люби все, що на землі. Воно живе! Воно твоє! Воно для тебе!

Чорний бог хотів щось сказати, але Чародій вихоплює в нього патерицю, переламує і кидає в багаття.

Чародій. Як оцей посох, хай згорять і димом розсіються слова Чорних богів... Хай завжди в пам'яті твоїй, маленька людино, залишаться слова Білого бога! А забудуться — мати нагадає.

Білий і Чорний боги скидають з себе пакидки, липаються в такий одязі, як усі люди. То були перший і другий воїни.

Всі люди. Слава Білим богам! Слава Білим богам!.. Слава Білим богам! Народжепа людино, живи словом Білих богів.

Переміла світла.

Вершина гори. Кий і Ратибор.

Кий. Прийшло на землю дитя. Хай йому світить сонце, хай воно робить добро людям. І нам треба добро робити.

Р а т и б о р. Щоб робити добро, треба живим бути.
Чекаю згоди!

К и й. Убити Ярида?! Нас родила одна земля, одні боги гойдали нашу колиску, в бою коні скакали поряд! Згоди не буде!

Р а т и б о р. Мабуть, і справді ти не тільки мечем, а й духом слабкий.

К и й. Іди, Ратиборе.

Р а т и б о р (*виходить*). Прощай, Киє! (*Про себе*).
Може, й не побачимось...

К и й один.

К и й. Убити Ярида? Убивати своїх дано тільки тому, хто може й воскреснати їх! Мені цього не дано! Краще вмерти з вірою в людину, ніж убити її! (*Виходить*).

Ч а р о д і й. Чорні боги б'ють кулаками в північ, просять відчипити дзері, бо йде смерть.

Заходить Я р и д.

Я р и д. Нас тут лише четверо. Я, піч, Світовид і ти, Киє! Ніч сліпа, Світовид мовчатиме, і ти більше не заговориш... (*Прислухається*). Сич кричить. Віщує, радіє — людину вб'ють! Отакий поганий птах! А коли не вб'ють, що тоді? Тоді Чорний бог обскубе тебе й з'їсть за брехню... Кричи! Не з'їсть тебе Чорний бог! Смерть буде! (*Іде, потім зупиняється*). Вбивати сопного?! Хто кинув мені цю гадючу думку?.. Киє!.. Киє!.. Князю!.. (*Пауза*). Ніч, і та причаїлася... Чекає!

Заходить К и й.

К и й. Чого прийшов, Яриде?

Я р и д. Забрати в тебе життя!

К и й. Я думав — за правдою...

Я р и д. Знеславив народ! Отруїв його відвагу — оце

твоя правда? Навчавш його тримати в руках заступ, а не меч! Оце твоя правда? Щоб самому не йти в похід — братів послав! На смерть послав! Оце твоя правда? Від степовиків людським добром відкунився! Оце твоя правда? Гадавш, піднімає на тебе мою руку ненависть? Ні! Заздрість? Ні! Ревність? Ні! Бажання влади? Ні! Біль за долю народу мого піднімає мою руку. Ти, Киє, хворий! Хвороба страху перед ворогом поселилася в тобі! Князь русинів захворів. А битва гряде.

К и й. Вола вже почалася! Русин на русина руку підпав! У цій битві не буде переможця... Тільки знеславимо себе і люд русинський. Дай ще часу добудувати хату нашу... і я віддам тобі владу!

Я р и д. Життя собі випрошуеш?

К и й. Життя, кажеш, Яриде?! *(Аж задихнувся)*. Ось тут перед Світовидом поклялись!.. Предками поклялись! Нащадками поклялись! Що будуватимеш город! І я підставлю тобі свою голову — рубай! А ні — сам розіб'ю її об отой дуб! Я сказав і від слова свого не відступлю! *(Довга пауза. Чується пісня без слів)*.

Я р и д *(про себе)*. Розум знесилоє руку мою... *(До Кия)*. Може, твоя правда вища за мою... Та нам удвох стало тісно на землі. *(Вийняв меч, проходить мимо Кия. Вийшов, по паузі чутно його голос)*. Білі боги, прийміть мою душу!

Пауза.

Ч а р о д і й. Совість убила людину...

Картина шоста

І гора, і дорога і все аж до обріїв — усе залито сонцем. Якась дивовижна музика, пісні без слів — то віддаляються, то знову наближаються... Святково одягнуті люди проходять по одному, гуртами. Проходять паче в танку.

Заходить Либідь.

Либідь. Сьогодні така світлінь! Така теплінь! Наче двоє сонць у небі. І дерева принишкли, і ріки перейшли на шепіт, і птахи замовкли — все вслухається, як люди веселяться!.. Коли б мені сьогодні ще зустріти Вовслава, то була б зовсім щаслива! Боги! Зробіть так, щоб Вовслав пройшов цією дорогою! Я тільки привітаюся! (*Затуляє долонями обличчя*).

Заходить Вовслав.

Вовслав. Сонця і здоров'я, Либідь!

Либідь (*гадає, що їй почулося*). І тобі сонця, Вовславе.

Вовслав. Там дівчата біля Дніпра, а ти...

Либідь. Я чекаю.

Вовслав. Кого?

Либідь. Тебе! (*Глянула, аж відсахнулась*).

Вовслав. Мене злякалась?

Либідь. Думала, привиділось і вчулось. Чому я не біля Дніпра? Мені скрізь гарно. Скрізь! Коли б можна, я знаєш, де б жила?

Вовслав. Скажи.

Либідь. В трьох хатах! Одна — щоб на горі, аби видно було всю нашу землю! Друга — щоб над річкою... Аби чути, як вона плещеться, як біжить, як засинає... А третя хата — в лісі... Щоб уночі така німота була — аж чутно, як дихає дерево, а вдень... хоч вуха затуляй — так співає і сміється пташня. А ти?

В о е с л а в. Я теж у трьох хатах... (*Пауза. Мов злякалися дальшої розмови про це*).

Л и б і д ь. Наче в дорогу зібрався?

В о е с л а в. Князь кличе. А коли кличе — то, ма-
буть, в дорогу.

Л и б і д ь. Хай Білі боги не лишають тебе!

В о е с л а в. Спасибі, Либідю, *(Поклонився і ви-
йшов)*.

Л и б і д ь. І він у трьох хатах... Чи розгадав мої
думки...

Проходить Ромей. Забачив княжпу. Поклонився.

Р о м е й. Клапюсь твоїй красі, княжпо! Багато зе-
мель я об'їхав, перебачив багато, а такої вроди
не зустрічав.

Л и б і д ь (*поклонилась*). Спасибі за добре слово.
Дядьку Ромей, а чого ви усамітнюєтесь? Пі-
шли б до людей, сьогодні свято.

Р о м е й. Не місце мені там. У мене один бог. А ви
поклоняєтесь і живому, і мертвому... І вогню,
і дереву, і квітам...

Л и б і д ь. Мертве? Дядьку Ромей, скажіть, мертве
може горіти? Ні! Мертве може рости? Ні! Мер-
тве може розквітати? Ні!

Р о м е й. Лишайся у щасті придуманого, поки наш
бог ввійде в твою душу і освітить її. (*Вихо-
дить*).

Проходять парами жінки і чоловіки з хлібом на
рушнику.

1-ша пара (зупиняється).

Ч о л о в і к. Сонце красне, ти дало нам життя! Ми
твої діти! Світи нам, теплій нам!

Ж і н к а. Сонце красне, прийми наш хліб! (*Вихо-
дять*).

2-га пара.

Чоловік. Земле, годувальнице наша, хай не буде
кіпця багатствам і щедротам твоїм!

Жінка. Земле-годувальнице, прийми наш хліб!
(*Виходять*).

3-тя пара.

Чоловік. Дніпре, кровнице наша! Хай твої води
будуть завжди чисті, а береги повні!

Жінка. Дніпре, прийми наш хліб! (*Виходять*).

4-та пара.

Чоловік. Ліси, хай кожне дерево росте могутнім
та довговічним!

Жінка. Ліси, прийміть наш хліб!

Чоловік. Звірина і пташня, живіть і множтеся,
бо без вас і туга ляже на душу, і німота впаде
на нісню!

Жінка. Птаство і звірино! Прийміть наш хліб!
(*Виходять*).

Ромей. Обдарували сонце, і землю, і річку, і ліс,
і живність, а тепер у них буде пайсвятіше —
дарування хліба предкам. Вони певні, що пред-
ки прийдуть невидимі, візьмуть хліб і подяку-
ють живим за те, що їх не забули.

На сцену виходять Кий, Либідь, Воеслав, Ра-
тибор, Добродій, Борич, Доброніга, Яска,
Бож, воїни, чоловіки, жінки. Добродій і Либідь роз-
стеляють вишиваний рушник. Добродій кладе на нього
буханець хліба.

Добродій (*в урочистій тиші*). Батьки наші, що
пішли від нас, близькі й далекі предки наші!
Ви дали нам своє життя, своє слово, своє добро!
Ви в пам'яті живих навіки! Прийміть наш хліб!

Народжується, звучить музика, піби дає крила словам.

Переміна світла.

Кий у святковому вбранні.

К и й. Співають люди. Співає город! А хмара йде,
а Степовик сів на коня...

Заходить Жадапка в якомусь дивному одязі, зупинилась. Кий глянув, схопився за меч, а Жадапка наближається до нього, скидає шапку, коса падає на плечі.

К и й *(довга пауза. Очам, своїм не вірить)*. Жадапка?! Як?!

Жадапка. Боялася, не впізнаєш, а ти впізнав... Як? Повзла, бігла, летіла у ваш град...

К и й. Хто врятував?

Жадапка. Ти, князю! Тільки вийшла за ворота города нашого, а ти кличеш: «Вернись!» Везуть мене, коні вистукують копитами версти, а мені чується: «Вернись!» Чорна ніч застилає очі і щеноче голосом твоїм: «Вернись!» Птахи понад степом кружляють і кричать твоїм голосом: «Вернись!» *(Довга пауза)*. А може, ти мовчав? Може, мені тільки вчувалося? Наперекір богам і звичаям, я першою освідчилась... А ти і тепер мовчиш! Дивишся!.. Надивляйся, як горе згасило іскри в моїх очах, прив'ялило, припало мою вроду!.. *(Пауза. Кий виходить)*. Пішов... Поцурався мене? Чому?! Я холодною росою вмиватимусь, молодим сонцем утиратимусь — верпу свою вроду! Від вечірньої зірки свічки запало в очах... *(Пауза)*. Я для тебе, Кис, свій найбільший скарб зберегла — дівочу честь! А ти поцурався мене!..

Входить К п й, розгортає хустку, в ній хлібина.

Жадапка *(не вірить своїм очам)*. Я так стомилась... Я, мабуть, сплю. Світовиде, скажи, це сон?!

К и й *(розламає хліб, одну половину подає Жадапці)*. Порівну й навіки!..

Картина сьома

Ромей. Чутка покотилася: Степовик піднявся. І звірі виють почами, теж чують війну. Тільки князь мов глухий до всього. А може, не глухий, а хитрий, спокоем своїм хоче тривогу з людей зняти, а може, під своїм спокоем страх ховає, а може, що вчинити, не відає. Не збагну його. Та хіба русинів хто збагне? Їдеш дорогами — їх не видно, лиш де-не-де попід річкою, попід горою забіліє хатка. А коли приходить горе, збираються по одному, по двоє, цілими гуртами. Де їх стільки береться? Може, дерева стають русинами? Може, Дніпро їх родить? Ось і тепер — і кішці, і піші, і на човнах — з дітьми, з пожитками до города йдуть. Худобу по лісах приховали, а самі до града! Та що вони вдіють? Степовик — мов хмара. А хмару хіба зупиниш? Переможе Степовик — город спалить, люд — кого виб'є, кого візьме на продаж! Я вже відчуваю аркан на своїй шиї! Господи, поможи! Буду тікати з цієї землі. Прощай і ти, граде... Недовго ти простояв!.. На цьому й закінчу писати про землю Русинську. Дай боже, хоч те, що записав, зберегти... *(Виходить)*.

Дорога. Борич і Доброніга.

Доброніга. Хай діти зі мною...

Борич. Десятеро біля тебе буде, семеро — біля мене.

Доброніга. Що вони зможуть біля тебе?

Борич. І стрілу пустити, і камінь піднести...
Страшна битва гряде. Може, й тобі доведеться,
Доброніго...

Доброніга. А коли Степовик здолає?

Борич. Не можна, щоб здолав. Град погине!

І ми... І спомин про землю Русипську може погипути.

Добропіга. Жаль дітей.

Борич. Тим, що зі мною, одягни чисті сорочки!..

Малечу від хати не пускай далеко.

Добропіга. Я й Світовида, і всіх богів просила.

Борич. Боги наші за нас, будуть! Бо коли нас не стає, де бути богам нашим? Пропадуть!..

Отак люди за богів тримаються, а боги за людей!

Входить Добродій.

Добродій. Город хлібом пахне. Хліб печуть усі...

Так ведеться перед війною. А з степу вже дим доходить з кізаків та пересохлих трав. Степовик плескачі пече... Так і в них перед війною. (*Пауза*). В город рветься Степовик. Не пуцу! Хіба мертвого переступить? (*Виходить*).

Заходить Либідь.

Либідь. Святий дуб не розсердився на мене! Я йому тихо-тихо співала, співала про те, який він могутній, який добрий до людей, як ми його любимо. Співала, поки він заснув... І тоді я зірвала два листочки... Їх у нього так багато, не помітив. Один віддам Києю, а другий Воеславу. Листочок зі святого дуба стрілу відхиляє і меч зупиняє...

Входить Воеслав.

Воеслав. Либідь? Тут серед ночі?

Либідь. Ся ніч — як чорний день: люди не сплять.

Я була біля святого дуба...

Воеслав. Біля святого дуба? В урвищі? В темінь?

Та ж там, кажуть, Чорні боги веселяться.

Либідь. І вони сю ніч притихли.

Воеслав. А я хочу на город надивитися.

Либідь. Вночі?

Воеслав. Я його і впочі бачу. Бачу завжди. Було, від'їду на сотні верстов у степ, заплющу очі і люблюся ним. А здала він — ніби величезний птах опустився на кручі.

Либідь. Чуєш, Воеславе, дим уже увійшов у град від їхніх вогнищ... Може, й вони — як дим.

Воеслав. Не віддамо. Життя віддамо, а город ні. Віп наша доля!

Либідь. Завтра?..

Воеслав. Засвітиться рапок, і зустрінемося з ними...

Либідь. Не страшно?

Воеслав. Чи не страшно?.. Повір мені, Либідь, богами присягаюся, якби можна, сказав би степовикам: усі стріли, стріли всього війська свого випустить у мене, тільки відійдіть від града нашого.

Либідь. І я не пожалію життя за нього.

Воеслав. Либідко...

Либідь. Воеславе... Вже зацвів мій льон!..

Темінь. Народжується і росте музика битви. З темряви виходить Ромей. Тільки облпччя освітлюється.

Ромей. Сірою гадюкою обвив Степовик град. Ні ввійти, ні вийти. У цій землі й погину... (*Чути скрип*). Щось скрипить, то, кажуть, смерть лиже свою жертву...

Освітлюється гора.

Чародій. З воїнами і з людом вийшов з города Кий — став віч-на-віч зі степовиками. Степовик уже вдарився об град — уже поранений. Та зранений звір ще страшніший. Як воно там, Світо-

виде? Тобі ж видніше... Може, знову зметуть вогнем город, а нам знову в печери ховатися...

Дорогою проходить Жадапка.

Жадапка. Кіє, муже мій, князю мій, чи не спіткнувся твій кінь, чи не пощербився твій меч, чи не втомилася рука? //

Проходить Доброніга.

Доброніга. Опустіли хати! Як покинуті перепелята, припишкли діти. Припишкли, а очепята кричать: тату!!!

Проходить Ллбідь.

Ллбідь. Воеславе, паш льон уже зацвів, та в його голубих очах я бачу сльози.

Проходить Яска.

Яска. Ще-е-ску!

Картина восьма

Вершина гори. Праворуч від Світовіда вкопаний стовп, і до нього прикутий цепом Степовик. Біля нього Добродій, остороць — Кній.

Добродій *(довго видивляється на Степовика)*. Мов і на людину схожий, а люті в очах — аж каламуть, аж чорнотина. Дикого кабана зустрінь таким поглядом — і той злякається, зверне з дороги. Страшний ви народ — степовики! Хто зна, чого більше випили: кумнсу чи крові слов'янської. Було!.. А тепер бач, як князь вшанував тебе, на видноті поставив, щоб усе бачив. Дивись, подивляйся, об що лоба розбив...

Степовик. Собаки, собаки, ми вас па аркан, під ніж...

Добродій. Ви вже не страшні. Але десь там, далеко у вашій юрті, маленьке степовичатко росте. А в нашій хаті наше русиняточко. Виростуть — і зпову: хто з кого дупу вийме! Ото страшно! Правда, нам тепер охвітніше. Бачиш, який у нас город. Таку юрту нелегко зпести.

Кий. До мене чи до Степовика прийшов?

Добродій. До тебе... Але таке диво побачив. Степовик па ланцюзі... Я його візьму, виріжу печілку — собакам віддам! Вирву серце — звіриші кину. Голову відкручу — па високий кілок настромлю. А-а-а! Вже не дишені, ковтасш повітря! Страх цілує тебе!.. Не зроблю я цього, звір у нас, русинах, не сидить.

Підходить до князя.

Прийшов сказати — піду я з города. Затужила душа — в поле проситься. Я заслу, а вола покипе мене і гасає полями, дивиться па жита, а вопи стоять, мов глибока вода... Піду... Коли треба — гукнеш, князю. Я прийду... Бережи город. Тут пародилася наша перемога над Степовиком. Тут вона оселилася, тут її догляпути треба.

Череміна світла.

Провалля ночі ховає в собі багатолюддя.
Лише постать Чародія у відблисках полум'я.

Чародій. Всемогутній Світовид повелів мені передати вам його слово. Слово таке. Наш град, щоб зійти-вознестись на ці кручі, узяв від русинів труд, труд великий, труд незмірний,

і труд — сила града — вічно житиме і ростиме! Град вистояв перед ворогом, бо найхоробріші русици віддали йому життя і свою мужність. Мужність града вічно житиме і ростиме! Та щоб град наш був славою серед народів не тільки силою і мужністю, а й красою своєю, Світовид воліє, аби найвродливіша русишка дарувала граду свою красу, щоб краса його жила вічно і розквітала. Перли, коштовне каміння, золото — то все прикраси! А красу даровано тільки людині! Коли разом з життям подарує граду нашому свою вроду юна русишка, люди вічно берегтимуть красу города свого, як мати береже дитя своє. І знатимуть — хто посягне на красу града, той посягне на життя!.. Той буде проклятий богами і людьми!..

Висвітлюється дорога. Борич і Добропіга. Стоять мовчки. Повз них проходить дівчина в білій довгій сороці, простоволоса.

Добропіга. Від Світовиди, серцега. Кажуть, кожному піч до Світовиди приходить то та, то інша дівчина, щоб на його слово віддати градові красу свою, а він, Світовид, мовчить.

Борич. Чому?

Добропіга. Вроди не приймає. Кажуть, такі приходять, що не здивишся. Хоч воду з лица пий, такі, а він мовчить.

Борич. Може, й не знайдеться — щоб він слово дав...

Добропіга. Знайдеться...

Повз них проходить біла постать дівчини.

Бачив?... Це до Світовиди...

Борич. Дівчата, як воїни на війну, самі ідуть.
(*Виходять*).

Вершина гори, освітлюється лише постать Чародія.
На віддалі біліє постать дівчини.

Чародій. Світовид чекав на тебе! Чекав згоди твоєї. Коли передати граду своє життя, запитуєш?

Пауза.

Ніч одягає чорну сорочку. День одягає сорочку, золотом шиту. Вечір одягає сорочку сіру з побіленого полотна, і лише рапок голоський, як немовля, і усміхається без злоби і хитрування. Рапком піден...

Пауза. Дівчина зникає, Чародій услід:

Коли ж твоє серце заб'ється страхом і мороз страху в душу заїде, живи, як і раніше, Світовид простить...

Постать дівчини зникає.

Входить Воеслав.

Воеслав. Ніч — як рік... Хоч би швидше скінчилася. Завтра... Навіть боюся вимовити. Он уже на небі зорі мліють. Скоро «завтра». Моє завтра. Наше завтра, Либідко. (*Виходить*).

Заходять Лпбідь.

Лпбідь. Завтра моє повноліття. Я вже вийду з маленьких... Завтра на мене чекатиме Воеслав. (*Пауза. Голос стає якимось дивовижним*). Завтра я промету небо над нашим градом. Впаду росою на квіти... з пташками проспівую молитву сонцю. Завтра, Воеславе...

Картина дев'ята

Все залито сонцем: і вершина гори, і дорога, і долина. На горі й на дорозі людно. Кий, Воєслав, Ратибор, Жаданка, Чародій, Добродій, Борич, Доброніга, Бож, Ромей, воїни, чоловіки, жінки. Всі залюбовані ранком.

Кий. Ранок який!

Ратибор. Щасливий день віщує.

Воєслав. Прибув посол ромейський. Імператор запрошує тебе в гості, князю. Недавно в найми клнкав, а тепер у гості.

Ратибор. Силу нашу почули...

Кий. У найми не пішли, а в гості можна.

Ратибор. Сусіди просять згоди одною землею жити.

Кий. Оце радість! Велика радість, други мої! Ростиме сім'я русинів — сім'я слов'ян! Ростиме могутність і щастя наше! Від холодного моря до моря Понтійського простелиться держава русинів. Сонце молоде і сонце полуденне грітиме землі наші!

Воєслав (*підійшов до Кия, вклонився*). Хай мої слова не затуманять твою радість.

Кий. Говори.

Воєслав. Хочу в жопи сестру твою Либідь. (*Знову вклонився*).

Кий. Їй іще літа не вийшли.

Воєслав. Уже! Сьогодні.

Кий (*усміхнувся*). Рахував роки?

Воєслав. І дні, князю.

Кий. Як думаєш, Ратиборе, хорошим буде зятем Воєслав?

Ратибор. Мав би я дочку...

Кий. І я не буду перечити. Брати погинули, одна вона в мене лишилася — бережи її, Воєславе.

Воєслав. Як своє серце.

Кий. Погляньте, рапок піби молоком умитий! І город бачу вперше таким! Аж світиться!

Пауза.

Чародій (паче віщає на всю землю). Світиться!.. Бо він узяв її молоду і чисту душу. Прибрав її красу і вроду. (Пауза). Світовид повелів, аби ріку, через яку вона пішла у душу города, назвати її іменем. Тож відщині ім'я її — ріка Либідь!

Па якусь мить всі піби скам'янули. Повільно меркну світло.

Провалия почі ховає в собі райтолюдія. Лише постать Чародія у відблисках перуни.

Чародій. А ще всемогутній Світовид повелів мені пореказати вам його слова! Слово таке: родиться дитя — і щоб його люди впізнавали, щоб його бог признав, дають йому ім'я! Бо людина без імені — то людина, яка не народилася, або людина, яка уже пішла і час зітер її з пам'яті живих! Народе! Люди! На світ пародилося дитя паше — город русинів. Він ще немовля, але вже живе! І треба дати йому ім'я, аби його бог признав! Аби його люди впізнавали! Бо град без імені — то град, який лише приснився, або град, зметений вогнем із пам'яті живих. То давайте ім'я граду нашому!

Пауза. Чутно неблизький гомін. Голос: «Хай візьме ім'я Світовид! Ім'я Дніпра граду! Ім'я могутнього тура!»

Піднеслася рука Чародія — тиша.

Чародій. Імена богів хай носять боги! І не будемо граду давати ім'я нашої великої ріки, і не будемо йому давати ім'я могутнього тура. (Пауза). Хто найбільше віддав городу своїх сил,

свого труда, свого розуму, своєї крові та своєї душі — той може дарувати йому своє ім'я!

Довга тиша. Раптом грім голосів: «Кий! Кий! Київ град. Град Київ!» «Граду Києву — віку!», «Граду Києву — сощя!»

Повільно пароджується рапок, через усю сцену вишпиганий білий рушник. На рушникові величезний коровай хліба. Звучить музика, яка вже звучала при даруванні хліба предкам.

Виходять: Кий, Либідь, Хорив, Щек, Ярид, Воеслав, Ратибор, Жадавка, Чародій, Бож, Добродій, Яска, Борич, жінки, чоловіки, воїни.

Завіса

З М І С Т

Дикий Ангел	5
Камінь русина	75

Алексей Федотович Коломиец
ДИКИЙ АНГЕЛ. КАМЕНЬ РУСИНА
П'я́ть

Издательство «Радянський письменник»
(На українском языке)

Редактор В. Г. Омелянчук
Художник С. В. Попов
Художній редактор П. В. М'ясковська
Технічний редактор Л. Д. Макарчук
Коректор Г. П. Лукова

Інформ. бланк № 1325.

Здано на виробництво 01.03.82. Підписано до друку 21.06.82.
БФ 46121. Формат 70×100¹/₃₂. Папір крейдяний. Звичайна нова
гарнітура. Високий друк. 4¹/₂ фіз.-друк. арк., 5,85 ум.-друк.
арк., 6,01 ум. фарб.-відб., 5,74 обл.-вид. арк. Тираж 12 000 пр.
Зам. 2-84. Ціна в оправі 85 к.

«Радянський письменник»,
252054, Київ-54, вул. Чкалова, 52.

Київська книжкова фабрика «Жовтень».
252053, Київ-53, вул. Артема, 25.

Коломієць О. Ф.
К61 Дикий Ангел. Камінь русина: П'єси.— К.:
Рад. письменник, 1982.— 142 с.

До збірника відомого українського радянського драматурга ввійшли п'єси «Дикий Ангел» і «Камінь русина».

«Дикий Ангел» — один із кращих творів, які з'явилися за останні роки в українській драматургії. Проблеми, порушені в п'єсі, глибоко хвилюють нашого сучасника, виходять далеко за межі сім'ї Ангелів, зображеної в драмі.

«Камінь русина» — п'єса про далекі часи нашої історії, про легендарного князя Кия, котрий заснував славне місто на Дніпрі, що стало неприступною фортецею на шляху завойовників, про боротьбу русинів з кочівниками.

К 70303—094
М223(04)-82 БЗ.5.26.82. 4702590200

У2

